

آزمون



کارنامه رتبه‌های برتر

رتبه‌های ۱ تا ۳۰۰۰



جزوه



فیلم



مشاوره



[www.
arefonline.ir](http://www.arefonline.ir)



مرکز مشاوره عارف





آزمون آزمایشی خیلی سبز

پایه یازدهم

مرحله ششم

دانشته تجربی

سال تحصیلی ۱۴۰۳-۰۴

تاریخ برگزاری: ۲۶/ بهمن/ ۱۴۰۳

نود جده بندی دروس

شیمی (۲)

فصل ۲
(از ابتدای تهیه غذای آبپز،
تجربه تفاوت دما و گرما
تا ابتدای جمع پذیری گرمای واکنش ها،
قانون هس)
صفحه ۵۸ تا ۷۴

فیزیک (۲)

فصل ۲
(از ابتدای نیروی محرکه
الکتریکی و مدارها)
صفحه ۵۰ تا ۶۴

زیست شناسی (۲)

فصل ۵
و فصل ۶ (گفتار ۱ و گفتار ۲)
صفحه ۶۳ تا ۹۱

زمین شناسی

فصل ۳
(از ابتدای تخلخل و نفوذ پذیری)
و فصل ۴
صفحه ۷۴ تا ۷۶

ریاضی (۲)

فصل ۳ (درس ۳)
و فصل ۴
صفحه ۶۵ تا ۹۴

مدت پاسخگویی	تا شماره	از شماره	تعداد سؤال	مواد امتحانی
۳۰ دقیقه	۲۵	۱	۲۵	زیست شناسی
۳۰ دقیقه	۴۵	۲۶	۲۰	فیزیک
۲۰ دقیقه	۶۵	۴۶	۲۰	شیمی
۳۰ دقیقه	۸۵	۶۶	۲۰	ریاضی
۱۰ دقیقه	۹۵	۸۶	۱۰	زمین شناسی
۱۲۰ دقیقه		۹۵ سؤال		مجموع

این آزمون نمره منفی دارد.

استفاده از ماشین حساب مجاز نیست.

دفتر چه سوالات آزمون های خیلی سبز، از همه نظر (تعداد سؤال ها، زمان پاسخگویی، نوع چینش گزینه ها، نوع صفحه آرایی، فونت سوالات، سبک و کلمات و اعداد، جای خالی محل انجام محاسبات و...) در شبیه ترین حالت به دفترچه سوالات کنکور سراسری طراحی می شود.





زیست‌شناسی یازدهم

۱- با توجه به مراحل فشرده شدن بزرگ‌ترین فام‌تن موجود در هستهٔ یاختهٔ پوششی، بعد از نخستین مرحله، کدام اتفاق زودتر از سایرین رخ می‌دهد؟

- (۱) پیچیدن مولکول دورشته‌ای در اطراف مولکول‌های هیستون
 - (۲) ایجاد ساختار حلقه‌مانند متشکل از تعدادی ساختار نوکلئوزومی
 - (۳) کاهش فاصلهٔ بین ساختارهای حلقه‌مانند واجد پروتئین و دنا
 - (۴) افزایش تعداد هیستون‌ها در گروهی از ساختارهای نوکلئوزومی
- ۲- کدام گزینه مشخصهٔ هر یک از فام‌تن‌های موجود در هستهٔ یک یاختهٔ مونوسیت است؟

- (۱) کروماتیدهای خواهری آن، از نظر نوع ژن‌ها یکسان هستند.
- (۲) اندازهٔ دو بخش بالایی و پایینی آن‌ها نسبت به سانترومر، با هم برابر است.
- (۳) از بخش(هایی) تشکیل شده است که ساختار مارپیچی منظم دارد.
- (۴) به طور طبیعی، پس از جداسازی یاخته از خون، توسط کاربوتیپ قابل بررسی است.

۳- با در نظر گرفتن یک بوم‌سازگان، چند عبارت زیر صحیح است؟

«در رابطه با هر دو فرد سالم متعلق به یک می‌توان بیان داشت که به طور حتم از نظر شباهت دارند.»

- (الف) جمعیت - داشتن کروموزوم(های) جنسی
- (ب) اجتماع - عدد فام‌تنی یاخته‌های پیکری
- (ج) جمعیت - طی کردن مراحل چرخهٔ یاخته‌ای
- (د) اجتماع - توانایی تکثیر اطلاعات ذخیره‌شده در دنا

(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۴- کدام مشخصهٔ زیر مرحلهٔ وقفهٔ دوم را از مرحلهٔ وقفهٔ اول چرخهٔ یاخته‌ای متمایز می‌سازد؟

- (۱) توسط برخی ساختارهای بدون غشاء، پیوند شیمیایی تشکیل می‌شود.
- (۲) برخی اندامک‌های غشادار سیتوپلاسم یاخته تکثیر می‌شوند.
- (۳) امکان تغییر میزان مساحت غشای فسفولیپیدی یاخته وجود دارد.
- (۴) هر فام‌تن از دو نیمهٔ یکسان ساخته شده است.

۵- کدام گزینه مشخصهٔ اندامک(هایی) است که ساخته شدن رشته‌های دوک در یاختهٔ جانوری را سازماندهی می‌کنند؟

- (۱) در بخش مرکزی خود دسته‌های سه‌تایی از لوله‌های پروتئینی دارد.
- (۲) موقعیت آن‌ها، نسبت به هم، می‌تواند طی مراحل تقسیم میتوز در یاخته، دچار تغییر شود.
- (۳) نوعی اندامک یاخته‌ای غشادار است که در مجاورت سه نوع رشتهٔ پروتئینی قرار دارد.
- (۴) تنها در یاخته‌هایی مشاهده می‌شود که می‌توانند فام‌تن‌های خود را مضاعف کنند.

۶- کدام گزینه، عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«به طور معمول، در دومین مرحلهٔ تقسیم میتوز یاختهٔ پوششی، رشته‌های پروتئینی دوک تقسیم»

- (۱) همهٔ - تا بخشی از یاخته که شیار تقسیم سیتوپلاسم ایجاد می‌شود، امتداد یافته‌اند
- (۲) فقط بعضی از - در اتصال با ساختارهایی قرار دارند که از پروتئین و دنا تشکیل شده‌اند
- (۳) همهٔ - توسط رناتن (ریبوزوم)ها در سومین مرحلهٔ اینترفاز چرخهٔ یاخته‌ای ساخته شده‌اند
- (۴) فقط بعضی از - طول کوتاهی دارند و در دو قطب یاخته به سانتیریول‌ها متصل هستند

۷- کدام گزینه مشخصه نخستین مرحله تقسیم هسته در یک لنفوسیت B، پس از برخورد آن با آنتی‌ژن اختصاصی محسوب می‌شود؟

- (۱) طی آن، شروع فشردگی ماده وراثتی یاخته قبل از تجزیه پوشش هسته رخ می‌دهد.
- (۲) شروع تشکیل دوک تقسیم پس از تجزیه کامل ساختارهای غشادار متصل به رناتن رخ می‌دهد.
- (۳) شروع تجزیه پوشش دولایه هسته به قطعات نامساوی می‌تواند هم‌زمان با کاهش بیشتر فاصله هیستون‌ها از هم، رخ دهد.
- (۴) شروع کوتاه و ضخیم‌شدن مولکول‌های دنا قبل از قرارگیری فام‌تن‌ها در سیتوپلاسم رخ می‌دهد.

۸- کدام ویژگی زیر مرحله پرومتافاز تقسیم میتوز را از مرحله اینترفاز یک یاخته جانوری متمایز می‌سازد؟

- (۱) جابه‌جایی فام‌تن‌ها درون سیتوپلاسم یاخته به کمک برخی ساختارهای پروتئینی انجام می‌شود.
- (۲) پیچ‌خوردن مولکول دنا به دور پروتئین‌های کروی شکل هیستونی مشاهده می‌شود.
- (۳) امکان تغییر در تعداد اندامک‌های غشادار موجود در سیتوپلاسم یاخته وجود دارد.
- (۴) در مجاورت سانتیول‌ها، رشته‌های پروتئینی با طول متفاوت مشاهده می‌شود.

۹- چند مورد از موارد زیر، در طی یک چرخه یاخته‌ای در یاخته‌های پیکری بدن انسان، فقط درباره بعضی از مراحل که با تغییر طول رشته‌های دوک تقسیم همراه هستند، به درستی بیان شده است؟

- | | |
|---|--|
| الف) اتصال رشته‌های دوک تقسیم به سانترومر کروموزوم‌ها | ب) دو برابرشدن تعداد فام‌تن (کروموزوم)‌ها در درون هسته |
| ج) ردیف‌شدن فام‌تن (کروموزوم)‌ها در استوای یاخته | د) ناپدیدشدن توده متراکم متشکل از دنا و پروتئین |
| ۱ (۱) | ۲ (۲) |
| ۳ (۳) | ۴ (۴) |

۱۰- مطابق با اطلاعات کتاب درسی، کدام گزینه عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«در یاخته غضروفی در صفحه رشد استخوان ران مشخصه مرحله‌ای از میتوز است که در آن به طور حتم،»

- (۱) تغییر عدد فام‌تنی - در پی کاهش طول رشته‌های دوک، کروماتیدهای خواهری از یکدیگر جدا می‌شوند
 - (۲) شکل‌گیری فامینه - اتصال قطعات غیرهم‌اندازه پوشش هسته هم‌زمان با تغییر موقعیت نوکلئوزوم‌ها رخ می‌دهد
 - (۳) افزایش فاصله سانتیول‌ها از هم - با فشردشدن رشته‌های فامینه، ماده وراثتی برای اولین بار، توسط میکروسکوپ نوری مشاهده می‌شود
 - (۴) تجزیه غشای اطراف ماده وراثتی - برخی رشته‌های پروتئینی با طول متفاوت به باریک‌ترین بخش فام‌تن‌ها متصل می‌شوند
- ۱۱- شکل زیر مرحله‌ای از تقسیم هسته در یک یاخته مریستمی را نشان می‌دهد. درباره مرحله از این مرحله، نمی‌توان بیان داشت

که



- (۱) پیش - فقط برخی رشته‌های دوک تقسیم با یکدیگر همپوشانی دارند
 - (۲) پس - با کاهش همپوشانی برخی رشته‌ها و افزایش طول آن‌ها همراه است
 - (۳) پیش - تولید انواعی از پروتئین‌ها و لیپیدها در یاخته، موقتاً انجام نمی‌شود
 - (۴) پس - فاصله بین دو انتهای هر فام‌تن نسبت به هم، افزایش یابد
- ۱۲- در یک یاخته پوششی سالم و طبیعی در انسان، فاصله زمانی کدام اتفاق تا سومین نقطه واریسی اصلی کم‌تر است؟
- (۱) امکان مشاهده حداقل طول رشته(های) دوک متصل به فام‌تن‌ها
 - (۲) تجمع فام‌تن‌های تک‌کروماتیدی در دو قطب یاخته
 - (۳) ایجاد فرورفتگی غشایی در بخش وسطی یاخته
 - (۴) ایجاد منفذ در نوعی غشا با قرارگیری پروتئین‌هایی در کنار هم

۱۳- کدام گزینه ویژگی درستی از تقسیم سیتوپلاسم یک یاخته پیکری سالم و فعال بدن انسان را بیان می‌کند؟

- (۱) اتصال کمربند انقباضی پروتئینی به اجزای غشای یاخته نخستین اتفاق تقسیم سیتوپلاسم است.
- (۲) حلقه‌های انقباضی اکتین و میوزین در سیتوپلاسم یاخته باعث ایجاد فرورفتگی در غشا می‌شوند.
- (۳) با تغییر موقعیت سرهای میوزین نسبت به اکتین، کمربندی انقباضی عمود بر رشته‌های دوک ایجاد می‌شود.
- (۴) بیشترین میزان همپوشانی رشته‌های پروتئینی اکتین و میوزین، هم‌زمان با شروع شکل‌گیری فامینه در یاخته آغاز می‌شود.



۱۴- کدام گزینه، جمله مقابل را به درستی تکمیل می‌کند؟ در طی تقسیم سیتوپلاسم یاخته پارانشیم برگ، هم‌زمان با تشکیل اولین ساختار مؤثر در تشکیل دیواره یاخته‌ای جدید

- (۱) مجاورت برخی رشته‌های دوک با دو نوع ساختار غشادار دیده می‌شود
- (۲) جابه‌جایی ریزکیسه‌ها و ادغام برخی از آن‌ها با همدیگر مشاهده می‌شود
- (۳) تجمع فام‌تن‌های تک‌کروماتیدی در سیتوپلاسم هر قطب یاخته قابل مشاهده است
- (۴) فشردگی ماده وراثتی درون هسته‌ها به کم‌ترین مقدار خود رسیده است

۱۵- چند مورد، عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«مطابق اطلاعات زیست‌شناسی (۲)، به نوعی وجه تقسیم سیتوپلاسم یاخته‌های گیاهی و جانوری است.»

- (الف) ایجاد نوعی فرورفتگی در خارجی‌ترین ساختار اطراف سیتوپلاسم - تمایز
- (ب) مؤثر بودن برخی رشته‌های پروتئینی در تقسیم سیتوپلاسم - تمایز
- (ج) اتصال غشاهای فسفولیپیدی به یکدیگر در بخشی از یاخته - شباهت
- (د) وقوع هم‌زمان با مرحله (هایی) از تقسیم ساختار دوغشایی یاخته - شباهت

(۱) ۱ (۲) ۲ (۳) ۳ (۴) ۴

۱۶- در انسان بالغ، کدام گزینه مشخصه فقط بعضی از تومورهایی است که می‌توانند در انجام اعمال طبیعی اندام‌ها اختلال ایجاد کنند؟

- (۱) سرعت تقسیم هسته و سیتوپلاسم یاخته‌های آن‌ها افزایش یافته است.
- (۲) برای افزایش تعداد یاخته‌های خود به ویتامین‌ها نیاز دارند.
- (۳) می‌توانند منتشر شوند و به بافت‌های مجاور خود آسیب بزنند.
- (۴) در پی اثر همه انواع لنفوسیت‌ها، دچار مرگ برنامه‌ریزی شده می‌شوند.

۱۷- در پی نوعی تغییر در ماده ژنتیک یاخته‌های مخاط روده باریک، نوعی تومور ایجاد شده است. مطابق مراحل مربوط به رشد و پخش شدن یاخته‌های توموری، کدام ویژگی درباره سومین مرحله برخلاف دومین مرحله درست است؟

- (۱) یاخته‌ها از نوعی شبکه حاوی رشته‌های پروتئینی و گلیکوپروتئینی عبور کرده‌اند.
- (۲) امکان مشاهده یاخته‌های نوعی بافت خاص در نوعی بافت دیگر در بدن وجود دارد.
- (۳) یاخته‌های تومور از لایه ماهیچه‌ای طولی و حلقوی دیواره روده عبور نکرده‌اند.
- (۴) یاخته‌های توموری در برخی رگ‌های واجد بافت پوششی بدن دیده می‌شوند.

۱۸- نقطه‌وارسی که در پایان طولانی‌ترین مرحله اینترفاز است، برخلاف نقطه‌وارسی که در پایان کوتاه‌ترین مرحله آن قرار دارد، چه مشخصه‌ای دارد؟

- (۱) با فعالیت نوع یا انواع مختلفی از پروتئین‌ها در سیتوپلاسم یاخته همراه است.
- (۲) منجر به راه‌اندازی نوعی فرایند برنامه‌ریزی شده برای مرگ یاخته می‌شود.
- (۳) تحت تأثیر عوامل محیطی یا شیمیایی سرعت چرخه یاخته‌ای را تنظیم می‌کند.
- (۴) تولید پروتئین‌های دوک تقسیم توسط رناتن (ریبوزوم)‌ها را درون یاخته بررسی می‌کند.

۱۹- مطابق توضیحات فصل ۶ زیست‌شناسی (۲)، کدام عبارت درباره بافت‌مردگی برخلاف مرگ برنامه‌ریزی شده یاخته‌ای صحیح است؟

- (۱) با بروز پاسخ التهابی در محل نوعی بافت همراه است.
- (۲) می‌تواند در پی تأثیر عوامل بیرونی بر روی یاخته‌ها رخ دهد.
- (۳) با فعالیت برخی آنزیم‌های تجزیه‌کننده مولکول‌ها همراه است.
- (۴) در نهایت منجر به افزایش فعالیت بیگانه‌خوارهای بافتی می‌شود.



۲۰- کدام گزینه درست است؟

- (۱) همواره در پی تأثیر پرتو فرابنفش بر روی یاخته‌ها و آسیب به دنا، فرایند مرگ برنامه‌ریزی شده به راه می‌افتد.
 - (۲) هر عامل بیماری‌زای محرک ترشح اینترفرون نوع یک، در هر زمان، باعث اختلال در عملکرد نقاط واریسی چرخه یاخته‌ای می‌شود.
 - (۳) نوعی ماده شیمیایی مؤثر بر ترشح ناقل‌های عصبی تحریکی و مهاری، می‌تواند احتمال بروز برخی سرطان‌ها را افزایش دهد.
 - (۴) هر یاخته حاوی ژن‌های تغییر یافته در هسته خود، به دنبال تقسیمات تنظیم نشده، تحت تأثیر برخی لنفوسیت‌ها قرار می‌گیرد.
- ۲۱- لنفوسیت‌های B توسط گیرنده‌های خود به نوعی آنتی‌ژن خاص متصل می‌شوند و به دنبال تکثیر و تمایز یاخته‌های حاصل، در نهایت دو نوع یاخته مختلف تولید می‌شود. یاخته واجد سیتوپلاسم بیشتر یاخته واجد سیتوپلاسم کم تر

- (۱) برخلاف - در سیتوپلاسم خود دارای کیسه‌های غشادار واجد رئاتن در سطح خود است
 - (۲) همانند - مولکول‌های زیستی با شکل سه‌بعدی اختصاصی برای اتصال به آنتی‌ژن می‌سازد
 - (۳) برخلاف - برای عبور از دیواره مویرگ‌های خونی، موقعیت بخش‌هایی از خود را تغییر می‌دهد
 - (۴) همانند - فقط در پی ارائه آنتی‌ژن توسط یاخته‌های دارای زوائد دندریت‌مانند به لنفوسیت B تولید می‌شود
- ۲۲- در رابطه با یک انسان سالم و بالغ، در پی تزریق واکسن مربوط به نوعی بیماری با عامل ویروسی، کدام مورد زیر مشاهده نمی‌شود؟
- (۱) تقسیم یاخته‌های لنفوسیت T بالغ و تولید یاخته‌های خاخره جهت نگهداری خاخره در برخورد با آنتی‌ژن(ها)
 - (۲) ارائه آنتی‌ژن(های) مربوط به ویروس بیماری‌زا به یاخته ایمنی غیرفعال توسط یاخته دارینه‌ای
 - (۳) رونویسی از ژن‌های مربوط به ساخت پادتن در پلاسموسیت‌ها و ترشح آن‌ها به کمک صرف انرژی زیستی
 - (۴) اتصال پروتئین‌های مکمل به خارجی‌ترین سطح هر ویروس و تسهیل فرایند بیگانه‌خواری ذرات ویروسی وارد شده
- ۲۳- کدام مورد یا موارد عبارت مقابل را به درستی تکمیل می‌کند؟ در بدن انسان بالغ، یاخته‌هایی که در طی پاسخ التهابی ناشی از ورود میکروب به لایه درم پوست، نوعی پیک شیمیایی تولید و یا آزاد می‌کنند

- (الف) فقط بعضی از - در بیگانه‌خواری یاخته‌های مرده و بقایای یاخته‌های خودی نقش دارند
- (ب) همه - باعث افزایش میزان پروتئین‌های دفاعی در بافت آسیب دیده می‌شوند
- (ج) همه - واجد مولکول‌هایی هستند که در دماهای بالا شکل سه‌بعدی خود را تغییر می‌دهند
- (د) فقط بعضی از - به کمک زائده‌های سیتوپلاسمی، می‌توانند نوعی میکروب را به درون سیتوپلاسم خود وارد کنند
- (۱) الف - ب - ج - د (۲) الف - ج - د (۳) ج - د (۴) الف - ب

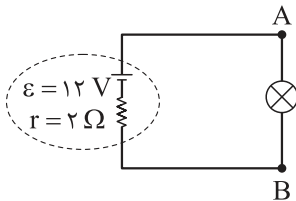
۲۴- کدام گزینه، عبارت زیر را به طور صحیح کامل می‌کند؟

«با توجه به اطلاعات کتاب درسی، از جمله وجوه دو نوع پروتئین اینترفرون می‌توان به اشاره کرد.»

- (۱) تشابه - تحریک شروع فرایند مرگ یاخته‌ای در یاخته‌های خودی تغییر یافته
 - (۲) تفاوت - تولید شدن توسط ساختارهای سطح شبکه آندوپلاسمی زبر
 - (۳) تشابه - مؤثر بودن در جلوگیری از بروز یا گسترش توده‌های سرطانی در بدن
 - (۴) تفاوت - تأثیر روی بزرگ‌ترین بیگانه‌خوارهای فعال در بافت‌ها
- ۲۵- همه انواع گویچه‌های سفید با هسته تکی گرد یا بیضی شکل که از یاخته‌های لنفوئیدی مغز استخوان منشأ گرفته‌اند، چه مشخصه‌ای دارند؟
- (۱) در پی فعالیت گیرنده‌های آنتی‌ژنی خود به نوعی مولکول خاص متصل می‌شوند.
 - (۲) ماده ژنتیکی هسته خود را در طی دومین مرحله اینترفاز چرخه یاخته‌ای تکثیر می‌کنند.
 - (۳) تحت تأثیر هورمون تیموسین مترشح از نوعی اندام لنفی، به یاخته‌های دیگری تمایز می‌یابند.
 - (۴) امکان مشاهده آن‌ها در محل نوعی اندام لنفی که توسط پرده صفاق احاطه شده است، وجود دارد.

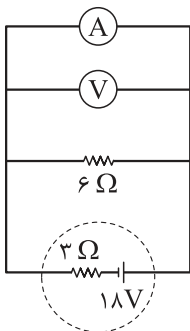
فیزیک یازدهم

۲۶- در مدار شکل زیر، مقاومت الکتریکی لامپ برابر 4Ω است. در هر دقیقه چند الکترون و در چه جهتی از لامپ عبور می‌کند؟ ($e = 1.6 \times 10^{-19} \text{ C}$)



- (۱) $7/5 \times 10^{20}$ از A به B
- (۲) $7/5 \times 10^{20}$ از B به A
- (۳) $1/5 \times 10^{20}$ از A به B
- (۴) $1/5 \times 10^{20}$ از B به A

۲۷- در مدار شکل زیر، آمپرسنج آرمانی و ولت‌سنج آرمانی به ترتیب از راست به چپ، چند آمپر و چند ولت را نشان می‌دهند؟

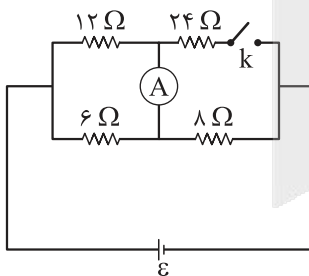


- (۱) ۱۲ V، ۲ A
- (۲) ۲ A، صفر
- (۳) ۱۸ V، صفر
- (۴) ۶ A، صفر

۲۸- بر روی یک اتوی برقی، اعداد ۲۲۰ V و ۸۸۰ W نوشته شده است. مقاومت الکتریکی این اتو در حالت روشن چند اهم است؟

- (۱) ۴۰
- (۲) ۴۵
- (۳) ۵۰
- (۴) ۵۵

۲۹- در مدار شکل زیر، اگر کلید را ببندیم، جریان الکتریکی عبوری از آمپرسنج آرمانی $7/0 \text{ A}$ تغییر می‌کند. نیروی محرکه مولد آرمانی چند ولت است؟

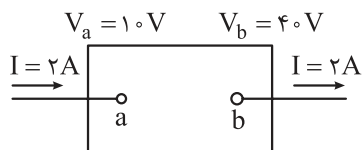


- (۱) ۲۴
- (۲) ۳۶
- (۳) ۴۸
- (۴) ۶۰

محل انجام محاسبات

۳۰- شکل زیر یک رسانای الکتریکی را نشان می‌دهد که در یک مدار الکتریکی قرار دارد. این رسانا در هر دقیقه چند

کیلوژول انرژی الکتریکی و چگونه مبادله می‌کند؟

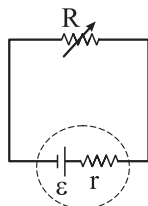


(۱) $3/6$ ، به آن وارد می‌شود.

(۲) $3/6$ ، از آن خارج می‌شود.

(۳) $7/2$ ، به آن وارد می‌شود.

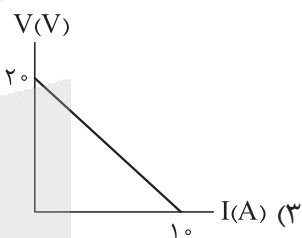
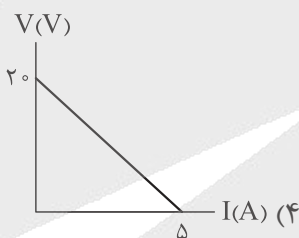
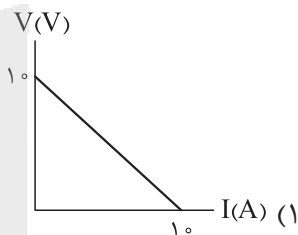
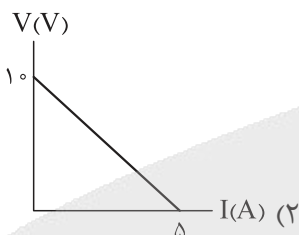
(۴) $7/2$ ، از آن خارج می‌شود.



۳۱- در شکل مقابل، یک مقاومت متغیر به یک باتری متصل است. توان خروجی باتری به ازای

جریان عبوری $1A$ برابر $8W$ و به ازای جریان عبوری $2A$ برابر $12W$ است. نمودار اختلاف

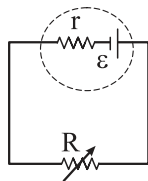
پتانسیل الکتریکی دو سر این باتری، برحسب جریان عبوری از آن به صورت کدام شکل است؟



۳۲- در مدار شکل زیر، مقدار مقاومت الکتریکی رئوستا در حالت اول برابر 2Ω و در حالت دوم برابر 32Ω است.

توان خروجی باتری در این دو حالت برابر می‌شود. اگر مقاومت الکتریکی رئوستا به تدریج از 10Ω به 20Ω برسد، توان

خروجی باتری چگونه تغییر می‌کند؟



(۱) پیوسته افزایش می‌یابد.

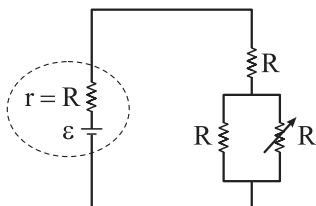
(۲) پیوسته کاهش می‌یابد.

(۳) ابتدا افزایش و سپس کاهش می‌یابد.

(۴) ابتدا کاهش و سپس افزایش می‌یابد.

محل انجام محاسبات

۳۳- در مدار شکل زیر، مقاومت رئوستا ابتدا روی مقدار R تنظیم شده است. اگر مقاومت رئوستا را دوبار کنیم، توان خروجی باتری چند برابر می‌شود؟



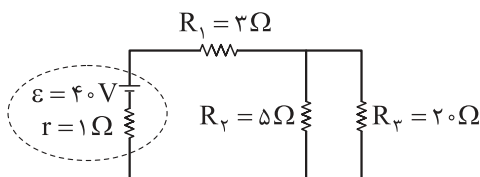
(۲) $\frac{15}{16}$

(۱) $\frac{9}{10}$

(۴) $\frac{125}{128}$

(۳) $\frac{124}{125}$

۳۴- در مدار شکل زیر، توان مصرفی مقاومت R_p چند وات است؟



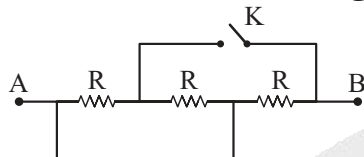
(۱) ۶۰

(۲) ۷۵

(۳) ۸۰

(۴) ۱۲۵

۳۵- در شکل زیر، با بستن کلید K ، مقاومت معادل بین دو نقطه A و B چند برابر می‌شود؟



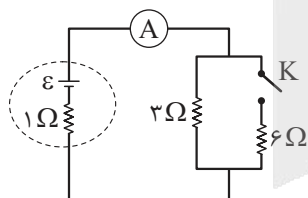
(۲) ۳

(۱) $\frac{1}{3}$

(۴) $\frac{3}{2}$

(۳) $\frac{2}{3}$

۳۶- در مدار شکل زیر، با بستن کلید K ، عددی که آمپرسنج نشان می‌دهد ۲۰ درصد افزایش می‌یابد. مقاومت الکتریکی این آمپرسنج چند اهم است؟



(۲) ۱

(۱) ۰/۵

(۴) ۲

(۳) ۱/۵

۳۷- دو لامپ رشته‌ای 100 W ، یک بخاری برقی 2000 W ، یک دستگاه پخش صوت 200 W و یک سشوار 2000 W به پریزهای یک مدار سیم‌کشی خانگی 220 V مجهز به فیوز، وصل شده‌اند. اگر همه این مصرف‌کننده‌ها را با هم روشن کنیم، چه تعداد از عبارت‌های زیر درست است؟

(الف) مقاومت معادل این مصرف‌کننده‌ها برابر 11Ω است.

(ب) جریان کل گذرنده از شاخه اصلی سیم‌کشی این خانه برابر 30 A است.

(پ) اگر فیوز به کاررفته، فیوز 25 A باشد، جریان قطع خواهد شد.

(۴) ۳

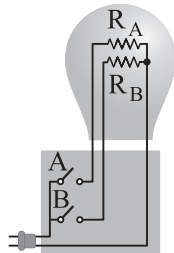
(۳) ۲

(۲) ۱

(۱) صفر

محل انجام محاسبات

۳۸- یک لامپ سه‌راهه 200 V که دو رشته با مقاومت‌های الکتریکی $R_A = 400\ \Omega$ و $R_B = 200\ \Omega$ دارد، مطابق شکل برای کار در سه توان مختلف ساخته شده است. کم‌ترین و بیشترین توان مصرفی این لامپ به ترتیب چند وات است؟



(۱) ۲۰۰ ، ۱۰۰

(۲) ۳۰۰ ، ۱۰۰

(۳) ۱۰۰ ، ۵۰

(۴) ۱۵۰ ، ۵۰

۳۹- n لامپ مشابه را در حالت اول به طور متوالی و در حالت دوم به طور موازی به یکدیگر بسته و مجموعه آن‌ها را در هر دو حالت به ولتاژ معین V وصل می‌کنیم. اگر مجموع توان مصرف‌شده لامپ‌ها در حالت دوم، ۱۶ برابر مجموع توان مصرف‌شده آن‌ها در حالت اول باشد، n کدام است؟

(۲) ۴

(۱) ۲

(۴) ۸

(۳) ۶

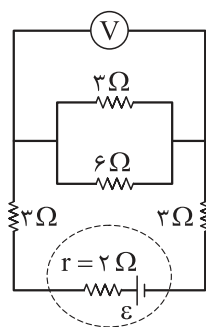
۴۰- وقتی دو سر یک بخاری برقی را به اختلاف پتانسیل 220 V وصل می‌کنیم، جریان 12 A از آن می‌گذرد. اگر این بخاری به مدت ۴ ساعت در روز کار کند و قیمت برق مصرفی به ازای هر کیلووات ساعت 50 تومان باشد، هزینه یک ماه (۳۰ روز) مصرف برق این بخاری چند تومان است؟

(۱) ۱۴۶۴۰۰

(۲) ۱۴۶۴۰

(۳) ۱۵۸۴۰۰

(۴) ۱۵۸۴۰



۴۱- در مدار زیر، ولت‌سنج آرمانی 6 V را نشان می‌دهد. نیروی محرکه مولد، چند ولت است؟

(۱) ۱۸

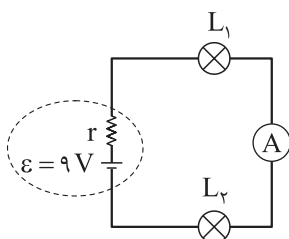
(۲) ۲۰

(۳) ۲۴

(۴) ۳۰

محل انجام محاسبات

۴۲- در مدار شکل زیر، توان مصرفی دو لامپ L_1 و L_2 به ترتیب $4W$ و $8W$ است. اگر مقداری که آمپرسنج آرمانی



نشان می‌دهد، برابر $2A$ باشد، مقاومت درونی باتری چند اهم است؟

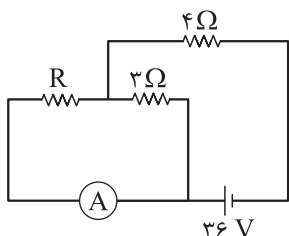
(۱) $5/0$

(۲) 1

(۳) $5/1$

(۴) 2

۴۳- در مدار شکل زیر، اگر مقداری که آمپرسنج آرمانی نشان می‌دهد، $2A$ باشد، مقاومت R چند اهم است؟



(۱) 2

(۲) 3

(۳) 6

(۴) 12

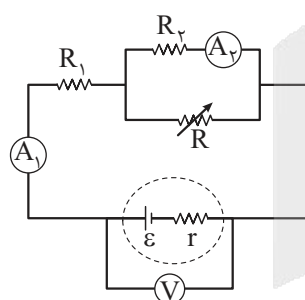
۴۴- در مدار شکل زیر، مقاومت رئوستا (R) را افزایش می‌دهیم. کدامیک از عبارتهای زیر دربارهٔ مقداری که

آمپرسنجهای آرمانی A_1 ، A_2 و ولتسنج آرمانی V نشان می‌دهند، درست است؟

الف) مقداری که آمپرسنج A_1 نشان می‌دهد، افزایش می‌یابد.

ب) مقداری که آمپرسنج A_2 نشان می‌دهد، افزایش می‌یابد.

پ) مقداری که ولتسنج V نشان می‌دهد، افزایش می‌یابد.



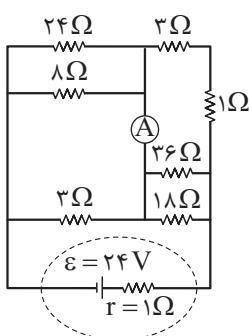
(۱) الف و ب

(۲) ب و پ

(۳) الف و پ

(۴) الف، ب و پ

۴۵- در مدار شکل روبه‌رو، مقداری که آمپرسنج آرمانی نشان می‌دهد، چند آمپر است؟



(۱) 1

(۲) $4/3$

(۳) $5/3$

(۴) 2

محل انجام محاسبات

شیمی یازدهم

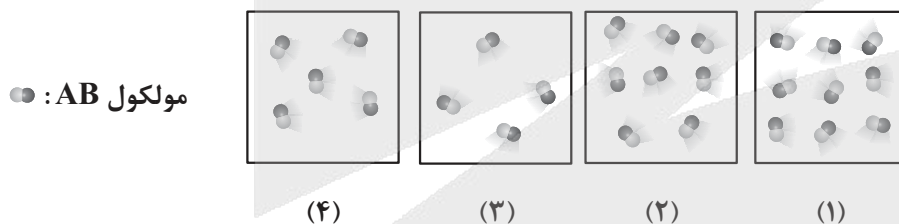
۴۶- کدام یک از انواع انرژی، در تغییر محتوای انرژی مواد شرکت کننده در یک واکنش شیمیایی در دمای ثابت، نقش اساسی ایفا می کند و چه رابطه ای بین پایداری مواد با انرژی آن ها وجود دارد؟

- (۱) شیمیایی - معکوس
(۲) گرمایی - مستقیم
(۳) پتانسیل - مستقیم
(۴) گرمایی - معکوس

۴۷- کدام گزینه از نظر درستی یا نادرستی، با سایر گزینه ها متفاوت است؟

- (۱) فرایند همدماشدن شیر 6°C با بدن برخلاف همدماشدن بستنی 0°C با بدن، با کاهش سطح انرژی همراه است.
(۲) گرمای یک ماده را با نماد Q نشان می دهند و یکای اندازه گیری آن در SI، ژول است.
(۳) از دیدگاه شیمیایی در ساختار مولکول های روغن برخلاف چربی، پیوندهای دوگانه دیده می شود و واکنش پذیری روغن از چربی بیشتر است.
(۴) اگر تکه ای نان و سیب زمینی با سطح و جرم یکسان و دمای 75°C در محیط اتاقی با دمای 25°C قرار گیرد، سیب زمینی به دلیل ظرفیت گرمایی بیشتر، زودتر با محیط هم دما می شود.

۴۸- اگر در شکل های زیر، مقایسه دمای طرف ها به صورت $T_1 > T_4 > T_2 > T_3$ باشد، چند مورد از عبارت های داده شده درست اند؟



- الف) مقایسه مجموع انرژی جنبشی ذره های سازنده چهار ظرف به صورت: ظرف (۱) < ظرف (۲) < ظرف (۴) < ظرف (۳) است.
ب) بر اثر تماس دو ظرف (۱) و (۳) همانند دو ظرف (۲) و (۴) با یکدیگر، انرژی گرمایی ظرفی که تعداد ذرات کمتری دارد، کاهش می یابد.
پ) بر اثر تماس این چهار ظرف با یکدیگر، پس از مدتی، میانگین انرژی جنبشی ذره های سازنده چهار ظرف، برابر می شود.
ت) گرمای ویژه ذرات سازنده این چهار ظرف، برخلاف ظرفیت گرمایی آن ها، با یکدیگر برابر هستند.

- (۱) صفر
(۲) ۱
(۳) ۲
(۴) ۳

محل انجام محاسبات



۴۹- با توجه به جدول زیر، درستی یا نادرستی مطالب زیر به ترتیب کدام است؟

- ظرفیت گرمایی ۵ گرم آب با ظرفیت گرمایی ۱۷۵ گرم طلا برابر است.
- اگر به جرم یکسانی از این مواد گرمای یکسانی بدهیم، طلا و آب به ترتیب کم‌ترین و بیشترین تغییر دما را دارند.
- گرمای ویژه ۵ گرم نقره از گرمای ویژه ۱ گرم آلومینیم کم‌تر است.
- برای افزایش دمای دو گرم اتانول به میزان 1°C ، $4/8$ ژول گرما نیاز است.

ماده	آب	اتانول	آلومینیم	نقره	طلا
گرمای ویژه ($\text{J.g}^{-1}.\text{C}^{-1}$)	۴/۲	۲/۴	۰/۹	۰/۲۴	۰/۱۲

(۱) درست - درست - نادرست - نادرست

(۲) نادرست - نادرست - نادرست - درست

(۳) درست - نادرست - درست - درست

(۴) نادرست - درست - درست - نادرست

۵۰- اگر به مخلوطی به جرم ۲ گرم از آلومینیم و نقره، $22/8 \text{ J}$ گرما داده شود، دمای این مخلوط از 3°C به 5°C می‌رسد. درصد مولی آلومینیم در این مخلوط کدام است؟ (گرمای ویژه نقره و آلومینیم به ترتیب برابر $0/24 \text{ J.g}^{-1}.\text{C}^{-1}$ و $0/9 \text{ J.g}^{-1}.\text{C}^{-1}$ است.)

($\text{Al} = 27, \text{Ag} = 108 : \text{g.mol}^{-1}$)

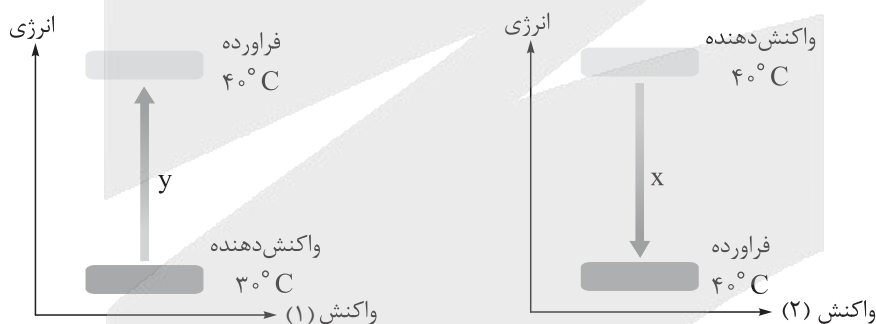
۸۰ (۴)

۶۰ (۳)

۴۰ (۲)

۲۰ (۱)

۵۱- با توجه به نمودارهای زیر، چند مورد از مطالب داده‌شده، نادرست است؟ (x و y را اعدادی مثبت در نظر بگیرید.)



الف) واکنش (۲)، گرماده و گرمای آزادشده به طور عمده به دلیل اختلاف پتانسیل واکنش دهنده و فراورده است.

ب) ΔH واکنش (۲) برابر x و فراورده پایدارتر از واکنش دهنده است.

پ) در واکنش (۱) همانند واکنش (۲)، انرژی جنبشی فراورده‌ها درست به اندازه انرژی جنبشی واکنش دهنده‌ها است.

ت) واکنش (۱) همانند هم‌دماشدن آبمیوه 10°C در بدن، فرایندی گرماگیر است.

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

محل انجام محاسبات

۵۲- اگر ۱۰ گرم گرافیت ۹۰ درصد خالص مطابق واکنش $C(s) + O_2(g) \rightarrow CO_2(g) + 396 \text{ kJ}$ با اکسیژن کافی بسوزد، مقدار گرمای آزاد شده در واکنش چند کیلوژول خواهد بود و اگر به جای گرافیت از ۹ گرم الماس خالص استفاده کنیم، گرمای آزاد شده نسبت به حالت قبل چگونه تغییر می‌کند؟ ($C = 12 \text{ g.mol}^{-1}$)

(۱) ۲۹۷ - کم‌تر می‌شود. (۲) ۲۹۷ - بیشتر می‌شود.

(۳) ۳۳۰ - کم‌تر می‌شود. (۴) ۳۳۰ - بیشتر می‌شود.

۵۳- اگر A و B به ترتیب مربوط به حالت فیزیکی اتانول و آب در واکنش سوختن اتانول باشد، A و B به ترتیب از راست به چپ کدام باشند تا مقدار گرمای آزاد شده در واکنش بیشترین مقدار ممکن باشد؟

(۱) جامد - گاز (۲) جامد - مایع (۳) گاز - مایع (۴) گاز - جامد

۵۴- درستی یا نادرستی عبارتهای زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

- تغییر آنتالپی هر واکنش را هم‌ارز با گرمایی می‌دانند که در حجم ثابت با محیط پیرامون دادوستد می‌کند.
- در فتوسنتز برخلاف اکسایش گلوکز، سامانه با جذب گرما، فراورده‌هایی با سطح انرژی بالاتر از واکنش‌دهنده‌ها تولید می‌کند.

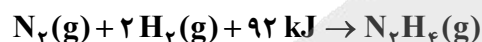
- در تبدیل اکسیژن به اوزون، گرما آزاد و مولکول‌های پرانرژی‌تر اوزون تولید می‌شوند.

- در یخچال صحرایی که برای نگهداری مواد غذایی استفاده می‌شود، فرایند $H_2O(l) \rightarrow H_2O(g) + 44/1 \text{ kJ}$ انجام می‌شود.

(۱) نادرست - درست - نادرست - درست (۲) نادرست - نادرست - درست - نادرست

(۳) نادرست - درست - نادرست - نادرست (۴) درست - درست - نادرست - نادرست

۵۵- اگر اختلاف آنتالپی پیوند نیتروژن - نیتروژن در مولکول‌های نیتروژن و هیدرازین، برابر ۷۸۲ کیلوژول و میانگین آنتالپی پیوند $N-H$ ، ۸/۰ آنتالپی پیوند $H-H$ باشد، با توجه به واکنش زیر، برای تجزیه ۱/۷ گرم گاز آمونیاک به اتم‌های گازی نیتروژن و هیدروژن، چند کیلوژول گرما نیاز است؟ ($N = 14, H = 1: \text{g.mol}^{-1}$)



(۱) ۹۲ (۲) ۴۶ (۳) ۱۳۸ (۴) ۱۸۴

۵۶- در کدام گزینه، آنتالپی پیوند یا میانگین آنتالپی پیوند به درستی مقایسه نشده است؟

(۱) کربن - کربن (سیکلوگزان) > کربن - کربن (اتیلن)

(۲) کربن - اکسیژن (بنزآلدهید) < کربن - اکسیژن (اتانول)

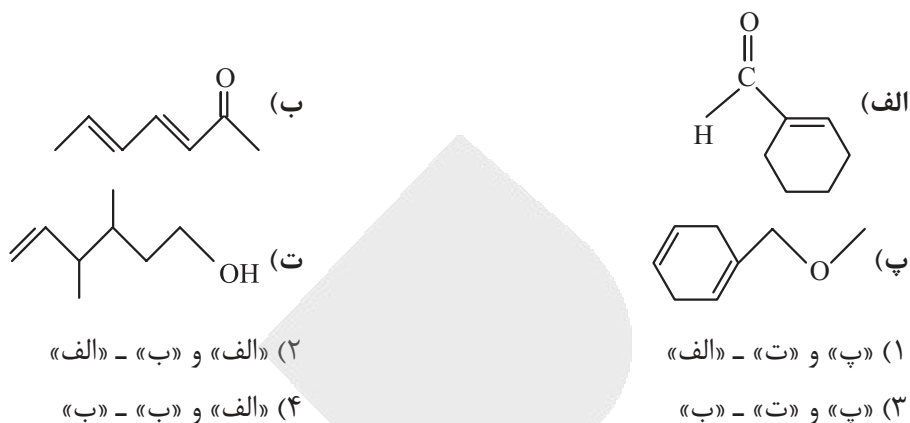
(۳) کربن - نیتروژن (هیدروژن سیانید) < نیتروژن - هیدروژن (هیدرازین)

(۴) کربن - اکسیژن (کربن مونواکسید) > کربن - اکسیژن (۲- هپتانول)

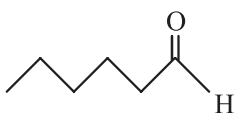
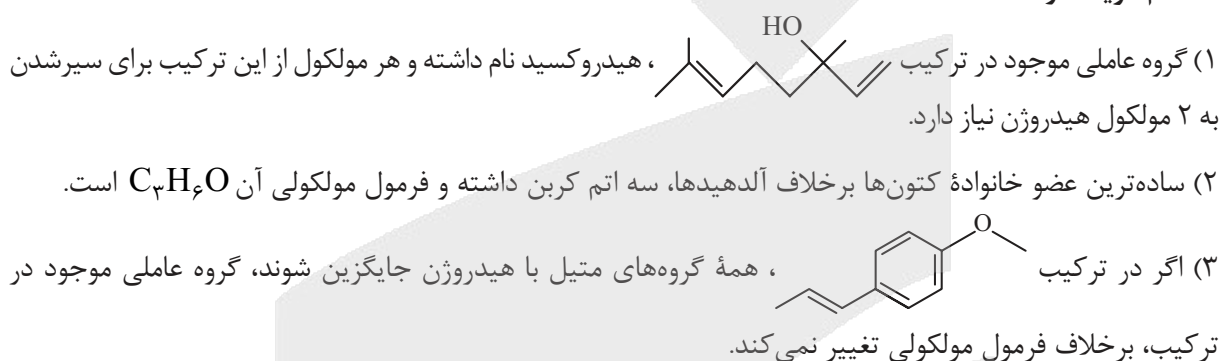
محل انجام محاسبات



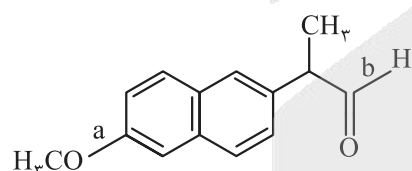
۵۷- کدام دو ترکیب ایزومر یکدیگر هستند و کدام ترکیب، دارای گروه عاملی کتونی است؟



۵۸- کدام گزینه درست است؟



۵۹- چند مورد از موارد زیر درباره ترکیبی با ساختار مقابل، درست است؟



- اگر به جای هیدروژن در پیوند b، اتم کربن قرار دهیم، گروه عاملی مشابه گروه عاملی موجود در میخک ایجاد می‌شود.
- در حالت گازی برای شکسته شدن پیوند a نسبت به پیوند b در شرایط یکسان، انرژی بیشتری لازم است.
- ترکیب، فاقد گروه عاملی موجود در رازیانه بوده و دارای گروه‌های عاملی کربونیل است.
- نسبت شمار پیوندهای اشتراکی به شمار جفت‌الکترون‌های ناپیوندی در این ترکیب، ۵ / ۴ برابر شمار گروه‌های متیل است.

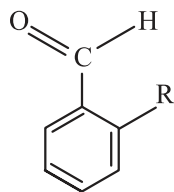
۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

محل انجام محاسبات



۶۰- با توجه به ساختار مقابل، کدام گزینه درست است؟ (R یک گروه فرضی است).

- (۱) اگر گروه R را با اتم هیدروژن جایگزین کنیم، ترکیب آلی حاصل، ایزومر بنزالدهید است.
 (۲) اگر R، گروه هیدروکربنی و در ساختار ترکیب در مجموع ۸ اتم کربن وجود داشته باشد، این ترکیب، ایزومر ۲-اوکتانول خواهد بود.

(۳) اگر این ترکیب با ترکیبی به فرمول $C_{12}H_{14}O_2$ ایزومر باشد، در گروه R به یقین گروه عاملی کربونیل وجود دارد.
 (۴) در صورت وجود یک گروه عاملی اتری در زنجیر سیرشده R، اختلاف شمار اتم‌های هیدروژن R با بقیه ساختار، تابعی از تعداد اتم‌های کربن در گروه R است.

۶۱- با توجه به جدول زیر، مقدار آنتالپی واکنش سوختن کامل ۱- بوتن چند کیلوژول بر مول و ارزش سوختی آن بر حسب کیلوژول بر گرم کدام عدد می‌تواند باشد؟ ($H = 1, C = 12 : g \cdot mol^{-1}$)

ماده آلی	آنتالپی سوختن ($kJ \cdot mol^{-1}$)
$C_7H_8(g)$	-۱۳۰۰
$C_7H_6(g)$	-۱۵۶۰
$C_7H_8(g)$	-۱۴۱۰
$C_7H_6(g)$	-۲۰۵۸

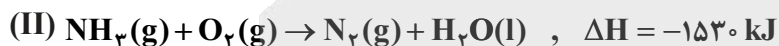
(۱) ۲۷۰۶ - ۴۸ / ۳

(۲) ۲۶۰۷ - ۴۶ / ۵

(۳) ۲۷۰۶ - ۴۶ / ۵

(۴) ۲۶۰۷ - ۴۸ / ۳

۶۲- با توجه به واکنش‌های زیر:



گرمای سوختن هر گرم آمونیاک چند برابر گرمای سوختن هر گرم کربن دی‌سولفید است و اگر از سوختن مقادیر مختلفی از کربن دی‌سولفید و آمونیاک، گرمای یکسانی آزاد شده باشد، تعداد مول گاز تولیدشده در سوختن آمونیاک، به تقریب چند برابر تعداد مول گاز گوگرد دی‌اکسید تولیدشده در سوختن کربن دی‌سولفید است؟

($S = 32, N = 14, C = 12, H = 1 : g \cdot mol^{-1}$)

(۴) ۲ / ۱

(۳) ۱ / ۱

(۲) ۲ / ۲

(۱) ۱ / ۱

۶۳- با توجه به جدول زیر، اختلاف آنتالپی سوختن ترکیب‌های A و B، چند کیلوژول بر مول است؟



پیوند	$C \equiv C$	$C-H$	$O=O$	$C=O$	$O-H$
آنتالپی ($kJ \cdot mol^{-1}$)	۸۵۰	۴۱۵	۴۹۵	۸۰۰	۴۶۵

(۴) ۱۱۱

(۳) ۸۰۵

(۲) ۴۰۲ / ۵

(۱) ۴۰۵ / ۲

محل انجام محاسبات

۶۴- یک ورزشکار برای دویدن صبحگاهی نیاز به مقداری انرژی دارد که در زمان محدود برای تأمین آن، چهار ماده غذایی را به او پیشنهاد داده‌ایم. ورزشکار برای ۱۵ دقیقه دویدن صبحگاهی، کدام خوراکی را انتخاب می‌کند؟

A	B	C	D	خوراکی
				مقدار ماده غذایی در ۱۰۰ گرم
۲۵	۵۰	۱۰	۲۰	چربی (گرم)
-	-	-	-	کلسترول (میلی گرم)
۵۰	۲۰	۴۰	۳۰	کربوهیدرات (گرم)
۷	۳۰	۰/۳	۱/۵	پروتئین (گرم)

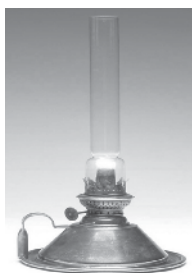
D (۴)

C (۳)

B (۲)

A (۱)

۶۵- در یک چراغ پیه‌سوز از پیه حیوانی (مخلوطی از انواع چربی‌ها با ارزش سوختی 38 kJ.g^{-1} و جرم مولی میانگین 360 g.mol^{-1}) به عنوان سوخت استفاده می‌شود (شکل زیر). آنتالپی سوختن پیه حیوانی چند کیلوژول بر مول است و اگر حجم مخزن سوخت این چراغ، 250 میلی‌لیتر باشد، با مصرف کامل سوخت درون مخزن، به تقریب دمای چند کیلوگرم آب از 20°C به 80°C می‌رسد؟ (چگالی سوخت 0.9 g.mL^{-1} است و بازده کلی فرایند را 80% درصد در نظر بگیرید. $(c_{\text{H}_2\text{O}} = 4.2 \text{ J.g}^{-1}.\text{C}^{-1})$)



$$13/6 - 13680 (2)$$

$$13/6 - 8850 (1)$$

$$27/1 - 13680 (4)$$

$$27/1 - 8850 (3)$$

محل انجام محاسبات



ریاضی یازدهم

۶۶- اگر $(f \times g)(x) = x^4 - 2x^2 + x + 2$ و $g(x) = x + 4$ باشد، مقدار $f(-2)$ کدام است؟

- (۱) -۸ (۲) ۸ (۳) -۴ (۴) ۴

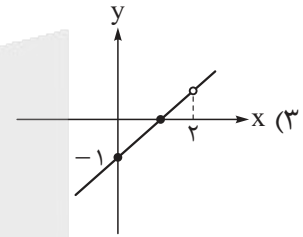
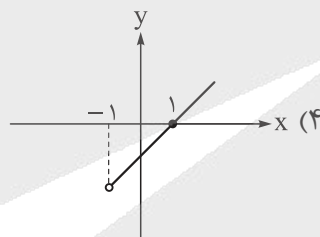
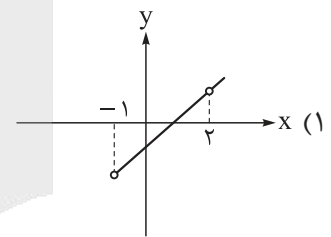
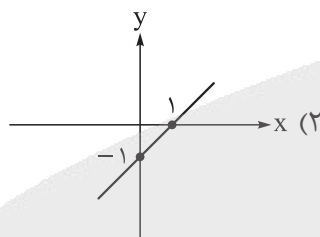
۶۷- اگر $f = \{(1, 2), (2, 3), (3, 4), (4, 5)\}$ و $g = \{(2, 1), (3, 5), (1, 3), (5, 6)\}$ باشد، مجموع اعضای برد تابع $\frac{2f}{g-f}$ کدام است؟

- (۱) ۵ (۲) ۹ (۳) -۹ (۴) -۵

۶۸- برد تابع $f(x) = \sqrt{4 - |x|} + 2$ کدام است؟

- (۱) $[0, 2]$ (۲) $[0, 4]$ (۳) $[2, 4]$ (۴) $[2, +\infty)$

۶۹- اگر $f(x) = \frac{\sqrt{x+1}}{x-2}$ و $g(x) = \frac{x^2 - 3x + 2}{\sqrt{x+1}}$ ، نمودار تابع $h(x) = f(x) \times g(x)$ کدام است؟



۷۰- f و g دو تابع اند، به طوری که $2f + g = \{(2, 10), (-3, 4), (a, 2)\}$ و $g - f = \{(4, 0), (b, 2), (b - 5, -1)\}$ است. مقدار $g(a) + f(b)$ کدام است؟

- (۱) $2/5$ (۲) $3/5$ (۳) $4/5$ (۴) ۵

۷۱- کدام گزینه درباره زاویه بین شاخه‌های نمودار تابع $y = \frac{1}{4}(|3x - 1| + x)$ درست است؟

- (۱) کوچک‌تر از 90° درجه است. (۲) بزرگ‌تر از 90° درجه است.
(۳) برابر با 135° درجه است. (۴) بزرگ‌تر از 135° درجه است.

محل انجام محاسبات

۷۲- زاویه π درجه برابر با چند رادیان است؟

(۴) $\frac{\pi^2}{180}$

(۳) $\frac{\pi}{180}$

(۲) $\frac{1}{180\pi}$

(۱) $\frac{1}{180}$

۷۳- کدام یک از روابط زیر، درست است؟

(۲) $\sin 4^\circ < \sin \frac{5\pi}{4}$

(۱) $\tan 3^\circ > \tan 6^\circ$

(۴) $\cot 47^\circ > \tan 47^\circ$

(۳) $\sin 10^\circ \sin 19^\circ < 0$

۷۴- حاصل $\frac{\tan 12^\circ + \cot 225^\circ}{\sin 240^\circ + \cos 300^\circ}$ کدام است؟

(۴) -۱

(۳) -۲

(۲) ۲

(۱) ۱

۷۵- حاصل $\tan \frac{2\pi}{11} + \tan \frac{4\pi}{11} + \tan \frac{5\pi}{11} + \tan \frac{7\pi}{11} + \tan \frac{9\pi}{11}$ برابر کدام است؟

(۴) $-\tan \frac{6\pi}{11}$

(۳) $\tan \frac{6\pi}{11}$

(۲) $-\cot \frac{6\pi}{11}$

(۱) $\cot \frac{6\pi}{11}$

۷۶- مقدار عبارت $\tan(\alpha - \frac{23\pi}{2})$ برابر کدام است؟

(۴) $-\cot \alpha$

(۳) $\cot \alpha$

(۲) $-\tan \alpha$

(۱) $\tan \alpha$

۷۷- اگر $\pi < x < 2\pi$ باشد، ساده شده عبارت $\frac{\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x}}{\sqrt{1+\cos x} - \sqrt{1-\cos x}}$ کدام است؟

(۴) $\frac{\cos x}{1-\sin x}$

(۳) $\frac{\cos x}{1+\sin x}$

(۲) $\frac{1-\sin x}{\cos x}$

(۱) $\frac{1+\sin x}{\cos x}$

۷۸- حاصل عبارت $\tan 78^\circ \cos 21^\circ - \cot 315^\circ \sin 51^\circ$ کدام است؟

(۴) ۲

(۳) ۱

(۲) -۲

(۱) -۱

۷۹- در یک دوچرخه، شعاع چرخ جلو ۳۰ سانتی متر و شعاع چرخ عقب ۶۰ سانتی متر است. اگر چرخ عقب $\frac{\pi}{4}$ رادیان بچرخد، چرخ جلو چند دور می چرخد؟

(۴) $\frac{1}{5}$

(۳) $\frac{1}{4}$

(۲) $\frac{1}{3}$

(۱) $\frac{1}{2}$

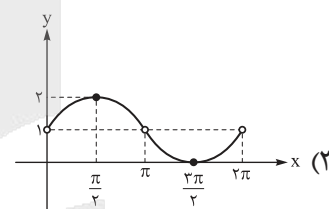
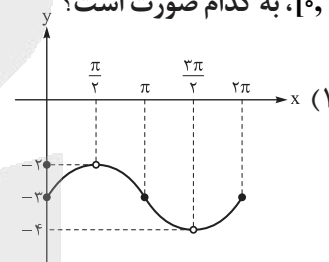
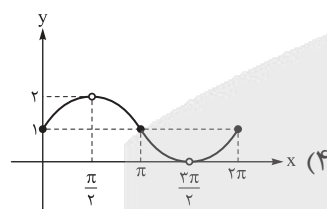
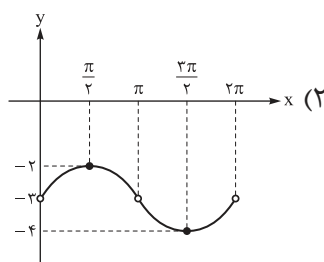
۸۰- حاصل $\tan \frac{3\pi}{5} + \cot \frac{\pi}{17} + \tan \frac{17\pi}{5} + \cot \frac{16\pi}{17}$ کدام است؟

- (۱) ۱ (۲) -۱ (۳) صفر (۴) $\sqrt{3}$

۸۱- حاصل $\sin \frac{19\pi}{6} \tan \frac{7\pi}{4} - \cot(\frac{17\pi}{2} + \frac{\pi}{4})$ کدام است؟

- (۱) $-\frac{1}{2}$ (۲) $\frac{3}{2}$ (۳) $\frac{1}{2}$ (۴) $-\frac{3}{2}$

۸۲- اگر $f(x) = \sin x - 1$ و $g(x) = 2 \cos x$ و $h(x) = \sin(\frac{7\pi}{2} - x)$ سه تابع باشند، آن گاه نمودار تابع $f - \frac{g}{h}$ در بازه $[0, 2\pi]$ به کدام صورت است؟



۸۳- در مثلث ABC رابطه $\cot(\hat{B} + 47^\circ) \cot(\hat{C} + 13^\circ) = 1$ برقرار است. مقدار $\sin \hat{A}$ در این مثلث کدام است؟

- (۱) $\frac{\sqrt{3}}{2}$ (۲) $\frac{1}{2}$ (۳) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ (۴) ۱

۸۴- اگر $\alpha = \frac{\pi}{10}$ باشد، حاصل $A = \frac{\sin 3\alpha}{\cos 2\alpha} + \frac{\tan 4\alpha}{\cot \alpha}$ کدام است؟

- (۱) ۱ (۲) $\frac{\sqrt{2}}{2}$ (۳) ۲ (۴) $2\sqrt{2}$

۸۵- اگر $\cot x = \frac{4}{3}$ و انتهای کمان روبه‌رو به زاویه x در ناحیه سوم باشد، مقدار عبارت

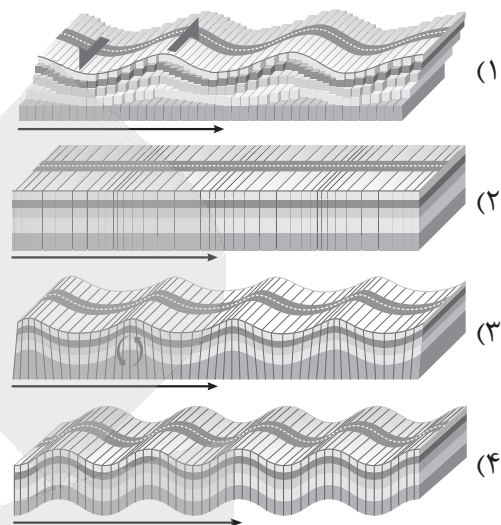
$$A = \sqrt{-\tan^2(x - 8\pi) \sin^2(x - \frac{11\pi}{2}) - 2 \sin(x - 5\pi) \sin(x - \frac{7\pi}{2})}$$

- (۱) $\frac{3}{\sqrt{15}}$ (۲) $\frac{\sqrt{15}}{5}$ (۳) $\frac{\sqrt{15}}{3}$ (۴) $\frac{5}{\sqrt{15}}$

محل انجام محاسبات

زمین‌شناسی

۸۶- کدام یک از امواج زیر، کم‌ترین سرعت را در کانون زمین‌لرزه دارند؟



۸۷- با توجه به مراحل مختلف فعالیت یک آتشفشان، مواد خارج‌شده از آن، در شرایط متفاوت دما و فشار، تغییر حالت می‌دهند. حال اگر یک آتشفشان در سه مرحله مختلف فعالیت کند و ابتدا فومرول، سپس لاوا و در نهایت تفرا خارج شود؛ در کدام حالت زیر ترتیب و نوع این مواد از نظر حالت فیزیکی و فرایند تشکیل به درستی توصیف شده‌اند؟

(۱) فومرول به عنوان بخارهایی با دمای بالا، سپس لاوا به صورت ماده مذاب و در نهایت تفرا به عنوان قطعات جامد مواد آذرآواری در دماهای پایین‌تر.

(۲) فومرول به عنوان گازهایی سرد، سپس لاوا به صورت ماده مذاب و در نهایت تفرا به صورت بخارهایی که پس از فوران سرد می‌شوند.

(۳) تفرا به عنوان مواد جامد، سپس لاوا به عنوان ماده مذاب و در نهایت فومرول به صورت گازهایی که در دماهای بالا از سنگ‌ها خارج می‌شوند.

(۴) فومرول به عنوان گازهای جامدشده، سپس لاوا به عنوان مواد مایع و در نهایت تفرا به صورت گازهایی که در دماهای پایین‌تر متراکم می‌شوند.

۸۸- دامنه امواج زمین‌لرزه A، ۱۰ برابر زمین‌لرزه B و انرژی آزادشده آن حدوداً $\frac{1}{1000}$ زمین‌لرزه C است. بزرگی زمین‌لرزه‌های A، B و C به ترتیب (از راست به چپ) چند ریشتر می‌تواند باشد؟

(۴) ۸، ۶، ۸

(۳) ۵، ۶، ۸

(۲) ۵، ۴، ۸

(۱) ۵، ۴، ۵

محل انجام محاسبات

۸۹- با توجه به جدول و ویژگی‌های هر ردیف، هر یک از امواج A تا D به ترتیب از چپ به راست چه نام دارند؟

ویژگی	نام موج
در تولید امواج ریلی نقش دارد.	A
فاقد توانایی عبور از هسته خارجی زمین است.	B
ماهیت برشی دارند.	C
راستای ارتعاش در راستای افق است.	D

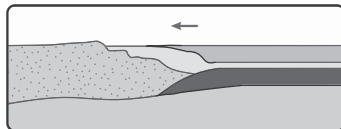
S - R - L - L (۴)

P - P - R - L (۳)

S - S - L - P (۲)

P - S - S - P (۱)

۹۰- با توجه به شکل داده شده که نشان دهنده یکی از مراحل چرخه ویلسون است، کدام عبارت (ها) درست بیان شده‌اند؟



(الف) در این مرحله، پشته‌های میان اقیانوسی تشکیل می‌شوند و در مرحله قبل و بعد از آن به ترتیب شاهد شکل‌گیری اقیانوسی کم‌عرض و فرورانش ورقه چگال‌تر هستیم.

(ب) در این مرحله، فوران‌های خطی را می‌توان مشاهده کرد و در مرحله قبل و بعد از آن به ترتیب شاهد تشکیل پوسته جدید اقیانوسی و ایجاد درازگودال اقیانوسی هستیم.

(ج) مرحله فوق در بستر اقیانوس اطلس در حال رخ دادن است و مرحله قبل و بعد از آن را می‌توان به ترتیب در بستر دریای سرخ و بخش‌هایی از دریای مدیترانه مشاهده کرد.

(د) در این مرحله ورقه‌ای با سن کم‌تر به زیر ورقه با سن و ضخامت بیشتر فرورانده می‌شود.

(۱) فقط «ب» (۲) فقط «د» (۳) فقط «ب» و «ج» (۴) فقط «الف» و «د»

۹۱- در یک منطقه آبرفتی، دو آبخوان (الف) و (ب) با ویژگی‌های زیر وجود دارند:

- آبخوان (الف): از رسوبات ماسه‌ای با دانه‌های درشت و سنگ‌های نفوذپذیر تشکیل شده و تحت فشار پیزومتریک قرار ندارد. سطح آب در این آبخوان ۲۵ متر پایین‌تر از سطح زمین است، اما به دلیل نفوذپذیری بالا، آب به راحتی در آن جریان دارد. برای استخراج آب از این چاه، به پمپی نیاز است که آب را از این عمق بالا بیاورد.
- آبخوان (ب): شامل لایه‌های سنگ آهکی نفوذناپذیر است و فشار پیزومتریک بالایی دارد. سطح پیزومتریک این آبخوان ۵ متر بالاتر از سطح زمین است. با این حال به دلیل وجود سنگ‌های آهکی و لایه‌های غیرنفوذپذیر، انتقال آب از این آبخوان ممکن است با موانعی مواجه شود که بهره‌وری استخراج را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
- اگر در هر دو آبخوان چاه‌هایی به عمق مناسب برای استخراج آب حفر شوند؛ کدام چاه از لحاظ هزینه و بهره‌وری کلی برای استخراج بهینه‌تر است؟

(۱) چاه آبخوان (الف) به دلیل نفوذپذیری بالای رسوبات ماسه‌ای بهره‌وری بیشتری دارد، اگرچه به پمپ نیاز دارد.

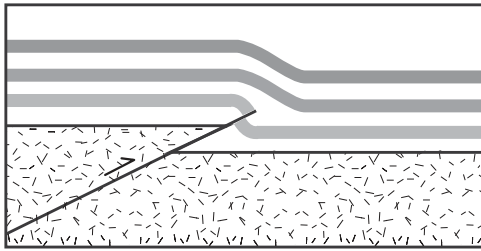
(۲) چاه آبخوان (ب) به دلیل فشار پیزومتریک بالا، بهره‌وری بیشتری دارد؛ زیرا آب بدون نیاز به پمپ به سطح زمین می‌رسد.

(۳) چاه آبخوان (الف) به دلیل سرعت جریان آب و قابلیت پمپاژ بهتر، بهره‌وری بیشتری دارد؛ حتی اگر فشار پیزومتریک نداشته باشد.

(۴) هر دو چاه به یک میزان بهره‌وری دارند زیرا هر دو عوامل محدودکننده‌ای مانند عمق و نفوذپذیری سنگ‌ها را دارا هستند.

محل انجام محاسبات

۹۲- به ترتیب نوع گسل و نوع چین مشاهده شده در تصویر زیر کدام است؟



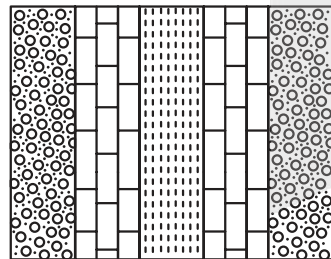
- (۱) معکوس - تک‌شیب
- (۲) امتداد لغز - ناودیس
- (۳) عادی - تک‌شیب
- (۴) عادی - ناودیس

۹۳- در کدام گزینه فعالیت ذکر شده با حوزه زمین‌شناسی مورد نظر آن، مطابقت بیشتری دارد؟

- (۱) فعالیت‌های عمرانی و معدنی مرتبط با آب‌های زیرزمینی در علم تکتونیک بررسی می‌شود.
 - (۲) شناسایی ذخایر معادن و آب‌های زیرزمینی در علم هیدروژئولوژی بررسی می‌شود.
 - (۳) بررسی شدت گران‌سنگ‌ها و مطالعه حرکت ورقه‌های سنگ‌کره توسط متخصصان ژئوفیزیک بررسی می‌شود.
 - (۴) متخصصان سنگ‌شناسی رسوبی می‌توانند در شرکت‌های مهندسی مشاور مرتبط با تأمین و انتقال آب مشغول به کار شوند.
- ۹۴- طبق مقادیر استاندارد ارائه شده برای آب‌های آشامیدنی، مقدار سختی آب نباید بالاتر از ۵۰۰ میلی گرم بر لیتر باشد. در صورتی که مقدار یون منیزیم در آب یک چاه، ۶۰ میلی گرم در لیتر باشد، مقدار یون کلسیم حداکثر می‌بایست چند میلی گرم در لیتر باشد تا برای مقادیر شرب قابلیت استفاده را داشته باشد؟

- (۱) ۹۹
- (۲) ۱۰۱
- (۳) ۱۰۳
- (۴) ۱۰۵

۹۵- در شکل زیر سنگ آهک به سن دونین است. حال اگر از لایه‌های ماسه‌سنگ و شیل به ترتیب فسیل‌های



- ماسه‌سنگ
- سنگ آهک
- شیل

و به دست آید، چین از نوع است.

- (۱) نخستین گیاه - نخستین خزنده - ناودیس
- (۲) نخستین دوزیست - نخستین ماهی - تاقدیس
- (۳) نخستین خزنده - نخستین پرنده - ناودیس
- (۴) نخستین خزنده - نخستین دایناسور - تاقدیس

مهم ترین ویژگی های آزمون های خیلی سبز در پایه های دهم و یازدهم:

- ۱- برگزاری دست کم یک آزمون در ماه بر اساس روال تدریس در مدرسه
- ۲- برگزاری آزمون های ویژه برای زمان های خاص (میان ترم، ترم، پس از عیدو...)
- ۳- امکان جبران عقب ماندگی ها یا دوره مطالب برای تثبیت آنها

پاسخنامه تشریحی آزمون را ساعت ۱۶ از صفحه شخصی خودتان در سایت آزمون خیلی سبز دریافت کنید.



azmoon.kheilisabz.com

اساتید، مشاوران و دانش آموزان گرامی؛
نظرات، پیشنهادات، انتقادات و بازخوردهای خود نسبت به سؤالات این آزمون را می توانید
از طریق آیدی @Kheilisabz_edit در همه پیام رسان ها با ما به اشتراک بگذارید.

آزمون



کارنامه رتبه‌های برتر

رتبه‌های ۱ تا ۳۰۰۰



جزوه



فیلم



مشاوره



[www.
arefonline.ir](http://www.arefonline.ir)



مرکز مشاوره عارف





پاسخ نامه آزمون آزمایشی خیلی سبز

پایه یازدهم

مرحله ششم

دانشگاه تجربی

سال تحصیلی ۱۴۰۳-۰۴ تاریخ برگزاری: ۲۶/ بهمن/ ۱۴۰۳

نام درس	طراحان به ترتیب حروف الفبا
زیست شناسی	روزا امیری کچایی - محمد مهدی روزبهانی
فیزیک	یاشار انگوتی - نوید شاهی
شیمی	یاسر راش - علی رفیعی - امیرحسین مسلمی
ریاضی	فرشاد حسن زاده - سجاد داوطلب - مجید رفعتی - علی شهرابی - میلاد منصوری - حسین نادری - محمدسجاد نقیه
زمین شناسی	ریحانه شعبان زاده - فرشید مشعریور - یاسمن منتظری - مهرداد نوری زاده

نام درس	مستقل درس	گزینشگر	مؤلف پاسخ نامه	کارشناسان علمی	ویراستاران به ترتیب حروف الفبا
زیست شناسی	روزا امیری کچایی	محمد مهدی روزبهانی	روزا امیری کچایی	سحر زرافشان علی محمد باطبی	معین فیاضی راضیه نصرالله زاده
فیزیک	نوید شاهی	یاشار انگوتی	علیرضا عبداللہی	علیرضا عبداللہی	ماهان فنی فر نیما فیض آقایی محمد مهدی یوسفی چهرقانی
شیمی	یاسر عبداللہی	امیرحسین مسلمی	امیرحسین مسلمی	یاسر عبداللہی آرمین عظیمی	سید علی حسین زاده صدرا عبادی
ریاضی	محمدسجاد نقیه	محمدسجاد نقیه	نوید مجیدی	عادل حسینی	زهره جالینوسی سعید خان بابائی ماهان فنی فر
زمین شناسی	ریحانه شعبان زاده	حمیدرضا بهیاد	ریحانه شعبان زاده	حمیدرضا بهیاد	لیدا علی اکبری حدیث طلوع مهر باسمین منتظری

سرپرست محتوایی: فاطمه آقاجانپور



Azmoon.kheilisabz.com



آزمون آزمایشی خلی سبز

سرپرست تولید	الناز علی یاری زاده
ویراستاران فنی	نیلوفر اعتمادی - نیوشا پیمان - راضیه سادات خلدی نسب زهره صفری - فاطمه علی اکبری - محیا غنی فرد زهره فرهادی مهر - محمد محمودی - مریم مسلمی زاده نادره نازآوری - ساعده نمازی
رسام	مونا آندستا ندا فخاری سارا گنجی آزادپور
صفحه آرایی	سحر ازلی تاش - مریم حسین زاده - زهره داراخانی سپیده سخایی - الهام سهرابی - طاهره صادق نژاد مانده صبری - نیلوفر فرخجسته - مهدیه گل پور دریا لطفی - لیلا نعمت پور





با توجه به مراحل فشردشدن بزرگ‌ترین فام‌تن موجود در هستهٔ یاختهٔ پوششی، بعد از نخستین مرحله، کدام اتفاق زودتر از سایرین رخ می‌دهد؟

۱

(۱) پیچیدن مولکول دورشته‌ای در اطراف مولکول‌های هیستون

(۲) ایجاد ساختار حلقه‌مانند متشکل از تعدادی ساختار نوکلئوزومی



(۳) کاهش فاصلهٔ بین ساختارهای حلقه‌مانند واجد پروتئین و دنا

(۴) افزایش تعداد هیستون‌ها در گروهی از ساختارهای نوکلئوزومی

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۱ - فشردشدن فام‌تن‌ها

پاسخ خیلی تشریحی ✓

مطابق شکل زیر مشخص است که در نخستین مرحله از مراحل فشردشدن فام‌تن، مولکول دنا حدود دو دور اطراف هشت مولکول هیستون پیچ می‌خورد و نوکلئوزوم‌ها تشکیل می‌شوند. در مرحلهٔ بعد از این مرحله، ساختارهای حلقه‌مانند ایجاد می‌شوند که طبق شکل کتاب درسی، در هر حلقه از آن‌ها، تعدادی نوکلئوزوم دیده می‌شود (کاهش فاصلهٔ بین نوکلئوزوم‌ها). در مرحلهٔ بعد مجدداً فاصلهٔ بین ساختارهای حلقه‌مانند کاهش پیدا می‌کند. در مورد گزینهٔ (۴) دقت کنید که تعداد هیستون‌ها در هر ساختار نوکلئوزومی تغییر نمی‌کند بلکه فاصلهٔ بین نوکلئوزوم‌ها تغییر می‌کند.

حواست باشد که شروع فشردشدن فام‌تن، از مرحلهٔ اضافه‌شدن هیستون‌ها به آن‌ها است. مرحلهٔ قبلی تشکیل مولکول دنا است. فام‌تن، شامل دنا و پروتئین است.

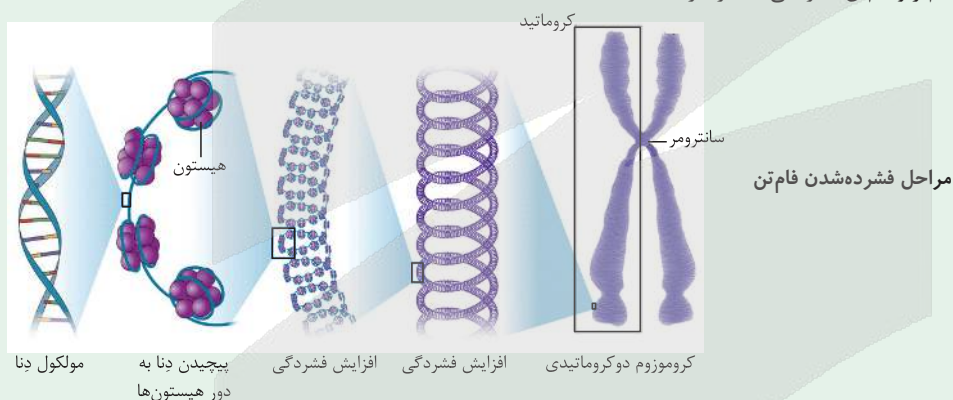
گول نخوری ✗

اولین پیچ‌خوردگی‌ها در ساختار دنا، در همان مرحلهٔ تشکیل آن (طی همانندسازی) رخ می‌دهد که دو رشتهٔ آن، به دور یکدیگر می‌پیچند، زمانی که دنا و پروتئین به هم متصل می‌شوند، فام‌تن تشکیل می‌شود.

نکته! 📢

فام‌تن و فامینه، هر دو از مولکول‌های دنا و پروتئین تشکیل شده‌اند و تفاوت آن‌ها در میزان فشردگی‌شان است. فامینه فشردگی کم‌تر و فام‌تن فشردگی بیشتر دارد.

نکته! 📢





کدام گزینه مشخصه هر یک از فام‌تن‌های موجود در هسته یک یاخته مونوسیت است؟

- (۱) کروماتیدهای خواهری آن، از نظر نوع ژن‌ها یکسان هستند.
- (۲) اندازه دو بخش بالایی و پایینی آن‌ها نسبت به سانترومر، با هم برابر است.
- (۳) از بخش(هایی) تشکیل شده است که ساختار مارپیچی منظم دارد.
- (۴) به طور طبیعی، پس از جداسازی یاخته از خون، توسط کاریوتیپ قابل بررسی است.



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۱ - فام‌تن‌ها

درس‌Box

فام‌تن (کروموزوم)

(۱) فام‌تن و فامینه، هر دو از مولکول‌های دنا و پروتئین تشکیل شده‌اند، تفاوت آن‌ها، در میزان فشردگی‌شان است. فامینه فشردگی کمتر و فام‌تن فشردگی بیشتر دارد. فشردگی فام‌تن‌ها به واسطه اتصال پروتئین‌های هیستون به آن‌ها است که با تغییر وضعیت قرارگیری آن‌ها (نوکلئوزوم‌ها) نسبت به هم و یا حتی به خود فام‌تن، میزان فشردگی تغییر می‌کند.

(۲) هر دو (فام‌تن و فامینه) در ساختار خود دارای واحدهای تکرارشونده به نام هسته‌تن (نوکلئوزوم) می‌باشند. دقت کنید، فامینه هم فشردگی دارد، اما خب خیلی فشرده نیست! دقت کنید علاوه بر هیستون‌ها که پروتئین‌های متصل به دنا هستند، در سانترومر هم پروتئین‌هایی وجود دارند که سبب کنار هم ماندن کروماتیدها در یک فام‌تن مضاعف می‌شوند. دقت کنید در فام‌تن‌های مضاعف یا غیرمضاعف و کروماتید، سانترومر وجود دارد.

(۳) ماده وراثتی هسته در تمام مراحل زندگی یاخته به‌جز تقسیم، به صورت فامینه است. فام‌تن نیز در طی مراحل تقسیم چرخه یاخته‌ای دیده می‌شود.

(۴) پیش از تقسیم یاخته (در مرحله S) رشته‌های فامینه دو برابر (مضاعف) و در حین مراحل تقسیم هسته فشرده می‌شوند؛ بنابراین فامینه و فام‌تن‌ها هر دو می‌توانند به صورت مضاعف‌شده مشاهده شوند.

(۵) قبل از مرحله S چرخه یاخته‌ای، فام‌تن‌ها مضاعف نیستند، به دنبال همانندسازی در مرحله S، از این به بعد تا مرحله آنافاز تقسیم هسته (میتوز یا میوز ۲)، به صورت مضاعف دیده می‌شوند و بعد از آن، به صورت غیرمضاعف خواهند بود. در مرحله آنافاز (میتوز و میوز ۲) تقسیم هسته، با جداسدن کروماتیدی خواهری از هم، فام‌تن‌های مضاعف، تک کروماتیدی می‌شوند.

(۶) کروموزوم‌های مضاعف‌شده یا دوکروماتیدی از دو بخش همانند به نام فامینک (کروماتید) تشکیل شده‌اند. فامینک‌های هر کروموزوم مضاعف از نظر نوع ژن‌ها یکسان‌اند و به آن‌ها فامینک‌های خواهری گفته می‌شود. به عبارتی دو کروماتیدی که در یک فام‌تن مضاعف به یک سانترومر متصل هستند، کروماتیدهای خواهری هستند. اگر دو کروموزوم هم‌تا، هر دو مضاعف باشند، کروماتیدهای هر فام‌تن، با کروماتیدهای فام‌تن همتایش، می‌شوند کروماتیدهای غیرخواهری!

(۷) کروماتیدهای خواهری از نظر نوع ژن‌ها یکسان هستند یعنی مثلن هر دو ال A مربوط به گروه خونی ABO را دارند، اما فام‌تن‌های هم‌تا از نظر وجود ژن‌ها یکسان هستند یعنی مثلن هر دو ژن گروه خونی ABO را دارند، اما از نظر نوع ژن‌ها می‌توانند متفاوت باشند، مثلن یکی A و دیگری I را داشته باشد.

(۸) جایگاه سانترومر در هر فام‌تن با فام‌تن دیگر می‌تواند متفاوت باشد. سانترومر می‌تواند در میانه فام‌تن یا نزدیک به انتهای آن باشد. تفاوت در اندازه فام‌تن‌ها از هم و محل سانترومر آن‌ها، از جمله ویژگی‌هایی است که آن‌ها را از هم متمایز می‌کند.

فام‌تن‌های موجود در هسته، مطابق شکل ۱ کتاب درسی در فصل ۶ زیست‌شناسی (۲)، از بخش‌هایی با ساختار مارپیچی شکل و منظم تشکیل شده‌اند. هم‌چنین مولکول دنا سازنده فام‌تن‌ها نیز ساختار مارپیچی شکل دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): دقت کنید مونوسیت‌ها تقسیم نمی‌شوند و در نتیجه هر کروموزوم آن، تک کروماتیدی است و فاقد کروماتیدهای خواهری است. به دنبال مرحله S، کروموزوم‌ها، مضاعف و دوکروماتیدی می‌شوند.

گزینه (۲): مطابق شکل ۳ کتاب درسی در فصل ۶ زیست‌شناسی (۲)، طول بازوهای بالایی و پایینی فام‌تن‌ها لزومن با هم برابر نمی‌باشد و ممکن است متفاوت باشد.

گزینه (۴): دقت کنید که کاریوتیپ تصویری از کروموزوم‌ها، در حداکثر فشردگی‌شان است؛ مونوسیت جزء یاخته‌هایی است که تقسیم نمی‌شود پس، بعد از جداسازی از خون امکان ندارد که بتوان برای تهیه کاریوتیپ از آن استفاده کرد چراکه فام‌تن‌ها در حداکثر فشردگی‌شان نیستند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

با در نظر گرفتن یک بوم‌سازگان، چند عبارت زیر صحیح است؟

«در رابطه با هر دو فرد سالم متعلق به یک می‌توان بیان داشت که به طور حتم از نظر شباهت دارند.»

(الف) جمعیت - داشتن کروموزوم (های) جنسی

(ب) اجتماع - عدد فام‌تنی یاخته‌های پیکری

(ج) جمعیت - طی کردن مراحل چرخهٔ یاخته‌ای

(د) اجتماع - توانایی تکثیر اطلاعات ذخیره‌شده در دنا

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)

زیرمبش: فصل ۶ - گفتار ۱ - تعداد فام‌تن‌ها

فقط مورد (د) به درستی بیان شده است.

بررسی همهٔ موارد:

(الف) طبق متن کتاب درسی، در انسان و بسیاری از جانداران، کروموزوم‌های جنسی وجود دارد؛ پس برخی جانداران (مثل باکتری‌ها!) فاقد کروموزوم جنسی هستند. (نادرست)

(ب) در یک اجتماع، جمعیت‌های مختلفی مشاهده می‌شوند که هر کدام می‌توانند متعلق به گونه‌های مختلفی باشند. می‌دانیم طبق اطلاعات کتاب درسی، گونه‌های مختلف می‌توانند عدد فام‌تنی متفاوتی داشته باشند. (نادرست)

(ج) توجه داشته باشید که چرخهٔ یاخته‌ای مربوط به جانداران یوکاریوت است. در جمعیت‌های پروکاریوتی چرخهٔ یاخته‌ای مشاهده نمی‌شود، این‌ها هم می‌توانند در یک بوم‌سازگان وجود داشته باشند. (نادرست)

(د) همهٔ افراد یک بوم‌سازگان می‌توانند طی همانندسازی دنا، اطلاعات وراثتی ذخیره‌شده در دنا خود را تکثیر کنند. (درست)

پاسخ خیلی تشریحی ✓



کدام مشخصه زیر مرحله وقفه دوم را از مرحله وقفه اول چرخه یاخته‌ای متمایز می‌سازد؟

- (۱) توسط برخی ساختارهای بدون غشا، پیوند شیمیایی تشکیل می‌شود.
- (۲) برخی اندامک‌های غشادار سیتوپلاسم یاخته تکثیر می‌شوند.
- (۳) امکان تغییر میزان مساحت غشای فسفولیپیدی یاخته وجود دارد.
- (۴) هر فام‌تن از دو نیمه یکسان ساخته شده است.



زیرمبحث: فصل ۶- گفتار ۱- پرفه یافته‌ای

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در مرحله G_1 چرخه یاخته‌ای، کروموزوم‌ها مضاعف هستند (در مرحله S که قبل از G_1 قرار دارد، مضاعف شده‌اند)؛ در نتیجه هر فام‌تن در این یاخته‌ها از دو نیمه (کروماتیدهای خواهری) تشکیل شده است که ژن‌های آن‌ها یکسان هستند. مرحله G_1 ، قبل از مرحله S رخ می‌دهد، پس فام‌تن‌ها در آن تک‌کروماتیدی هستند.

بررسی سایر گزینه‌ها:
گزینه (۱): در هر دو مرحله G_1 و G_2 چرخه یاخته‌ای، پروتئین‌سازی (تشکیل پیوند شیمیایی بین آمینواسیدها) توسط رناتن‌ها (ساختارهای بدون غشا) رخ می‌دهد.

گزینه (۲): در هر دو مرحله امکان تکثیر راکیزه وجود دارد. در مرحله G_1 ، جهت آماده‌سازی شرایط لازم برای تقسیم، این اندامک می‌تواند دو برابر شود. در مرحله G_1 نیز، امکان تغییر در تعداد راکیزه‌های یاخته وجود دارد. مثلاً یاخته‌های ماهیچه‌ای که خودشان همانندسازی دنا‌ی هسته‌ای ندارند، در مرحله G_1 ، میتوکندری‌های آن‌ها می‌توانند تقسیم شوند تا نیاز یاخته به انرژی را تأمین کنند.

میتوکندری می‌تواند هم‌زمان با تقسیم یاخته تقسیم شود (یعنی زمانی که یاخته وارد مراحل S و G_2 می‌شود) و هم می‌تواند در شرایطی که یاخته در حال تقسیم نیست هم، تقسیم شود.

گزینه (۳): دقت کنید که مرحله G_1 و G_2 مربوط به رشد یاخته است پس میزان مساحت غشای یاخته‌ای می‌تواند افزایش پیدا کند. از طرفی هم در G_1 و هم در G_2 امکان وقوع فرایندهایی مثل آندوسیتوز و اگزوسیتوز وجود دارد که هر دو با تغییر در مساحت غشای یاخته همراه هستند.

نکته

سانتریول‌ها

کدام گزینه مشخصه اندامک(های) است که ساخته شدن رشته‌های دوک در یاخته جانوری را سازماندهی می‌کنند؟

۵

(۱) در بخش مرکزی خود دسته‌های سه‌تایی از لوله‌های پروتئینی دارد.

(۲) موقعیت آن‌ها، نسبت به هم، می‌تواند طی مراحل تقسیم میتوز در یاخته، دچار تغییر شود.



(۳) نوعی اندامک یاخته‌ای غشادار است که در مجاورت سه نوع رشته پروتئینی قرار دارد.

(۴) تنها در یاخته‌هایی مشاهده می‌شود که می‌توانند فام‌تن‌های خود را مضاعف کنند.

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - سانتریول‌ها

پاسخ خیلی تشریحی ✓

مطابق شکل ۷ صفحه ۸۵ زیست‌شناسی (۲)، در مراحل مختلف تقسیم میتوز، امکان تغییر جهت قرارگیری یا موقعیت جفت سانتریول‌ها نسبت به هم وجود دارد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): بخش مرکزی سانتریول‌ها به شکل توخالی است و لوله‌های پروتئینی در بخش‌های محیطی سانتریول قرار دارند. به عبارتی از ۹ دسته سه‌تایی لوله پروتئینی تشکیل شده است که این‌ها به گونه‌ای قرار گرفته‌اند که استوانه‌ای توخالی را می‌سازند. گزینه (۳): سانتریول (میانک) نوعی اندامک پروتئینی بدون غشاست.

ساختارهای بدون غشا در یاخته‌های جانوری شامل راتن‌ها و سانتریول‌ها می‌شود. گروهی دیگر از اندامک‌ها در این یاخته‌ها، غشادار هستند.

گزینه (۴): می‌دانیم که سانتریول در پی تقسیم یاخته‌ای، از یاخته مادری به یاخته دختری به ارث می‌رسد؛ پس در هر یاخته حاصل از تقسیم، مانند نوتروفیل‌ها، سانتریول دیده می‌شود، اما این یاخته‌ها لزومن تقسیم نمی‌شوند.

سانتریول‌ها هنگام تقسیم یاخته مضاعف می‌شوند و با جابه‌جایی طی مراحل تقسیم هسته، سبب می‌شوند تا در نهایت به هر یاخته دختری، یک جفت سانتریول برسد.





کدام گزینه، عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«به طور معمول، در دومین مرحله تقسیم میتوز یاخته پوششی، رشته‌های پروتئینی دوک تقسیم»

پرومتافاز

- (۱) همه - تا بخشی از یاخته که شیار تقسیم سیتوپلاسم ایجاد می‌شود، امتداد یافته‌اند
- (۲) فقط بعضی از - در اتصال با ساختارهایی قرار دارند که از پروتئین و دنا تشکیل شده‌اند
- (۳) همه - توسط رناتن (ریبوزوم)‌ها در سومین مرحله اینترفاز چرخه یاخته‌ای ساخته شده‌اند
- (۴) فقط بعضی از - طول کوتاهی دارند و در دو قطب یاخته به سانتریول‌ها متصل هستند

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - رشته‌های دوک تقسیم



Hint

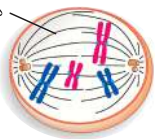
پاسخ خیلی تشریحی ✓

دومین مرحله میتوز، پرومتافاز است که در آن رشته‌های دوک تقسیم ایجاد شده‌اند.

ساختارهای تشکیل شده از دنا و پروتئین یعنی فام‌تن‌ها، که طبق شکل ۷ کتاب درسی در فصل ۶ زیست‌شناسی ۲، می‌توان گفت در مرحله پرومتافاز، فقط گروهی از آن‌ها به فام‌تن‌ها متصل هستند و گروهی دیگر از این رشته‌ها ممکن است به سانتریوم فام‌تن‌ها متصل نشده باشند. این عدم اتصال از شکل مربوط به مرحله متافاز مشخص است.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): در یاخته‌های پوششی، تقسیم سیتوپلاسم برابر است پس شیار تقسیم در بخش میانی یاخته ایجاد می‌شود. طبق شکل، گروهی از رشته‌های دوک تقسیم تا این بخش از یاخته، امتداد نیافته‌اند.



گزینه (۳): توجه کنید که رناتن‌ها در ساخت پروتئین‌های دوک تقسیم شرکت می‌کنند اما خود رشته دوک تقسیم در G_2 ایجاد نمی‌شود. در طی تقسیم، پروتئین‌های سازنده رشته دوک با کمک سانتریول‌ها در کنار هم قرار می‌گیرند تا رشته دوک تقسیم تشکیل شود.



نکته

پروتئین‌های مؤثر در تشکیل دوک تقسیم، طی مرحله اینترفاز ساخته می‌شوند، اما خود رشته‌های دوک طی مرحله تقسیم ایجاد می‌شوند. به عبارتی طی تقسیم، پروتئین‌های سازنده رشته‌های دوک، با همکاری سانتریول‌ها (در یاخته‌های جانوری)، در کنار هم قرار می‌گیرند و رشته‌های دوک تقسیم را می‌سازند.



نکته

گزینه (۴): دقت کنید که رشته‌های پروتئینی که در دو قطب یاخته در مجاورت سانتریول‌ها قرار دارند، به آن‌ها متصل نیستند. سانتریول‌ها نوعی اندامک هستند که همواره در یاخته‌های جانوری وجود دارند؛ یعنی حتی اگر یاخته در حال تقسیم هم نباشد، سانتریول‌ها هستند؛ فقط برای وقوع تقسیم، در مرحله اینترفاز مضاعف می‌شوند، در حالی که رشته‌های دوک تقسیم فقط در مراحل از تقسیم در یاخته دیده می‌شوند.



۷

کدام گزینه مشخصه نخستین مرحله تقسیم هسته در یک لنفوسیت B پس از برخورد آن با آنتی‌ژن اختصاصی محسوب می‌شود؟

پروفاز

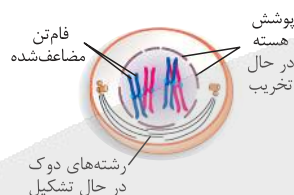
- (۱) طی آن، شروع فشردگی ماده وراثتی یاخته قبل از تجزیه پوشش هسته رخ می‌دهد.
- (۲) شروع تشکیل دوک تقسیم پس از تجزیه کامل ساختارهای غشادار متصل به رناتن رخ می‌دهد.
- (۳) شروع تجزیه پوشش دولایه هسته به قطعات نامساوی می‌تواند هم‌زمان با کاهش بیشتر فاصله هیستون‌ها از هم، رخ دهد.
- (۴) شروع کوتاه و ضخیم شدن مولکول‌های دنا قبل از قرارگیری فام‌تن‌ها در سیتوپلاسم رخ می‌دهد.



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - پروفاز

پاسخ خیلی تشریحی ✓

مطابق شکل زیر که مربوط به مرحله پروفاز میتوز می‌باشد و همچنین متن کتاب درسی، مشخص است که طی پروفاز، رشته‌های فامینه در ابتدا فشرده، کوتاه‌تر و ضخیم‌تر می‌شوند (در واقع فاصله بین نوکلئوزوم‌های موجود در فامینه، نسبت به هم، کم‌تر می‌شود) و سپس پوشش هسته شروع به تجزیه می‌کند. پوشش هسته دو لایه است و مطابق شکل به قطعاتی با اندازه نامساوی تقسیم می‌شود. اما دقت کنید که فشرده شدن فام‌تن‌ها تا پرومتافاز هم‌چنان ادامه پیدا می‌کند تا در مرحله متافاز، فام‌تن‌ها به بیشترین فشردگی خود برسند، پس بعد از شروع فشرده شدن بیشتر، در تمام زمان‌های پروفاز و پرومتافاز این فشرده شدن ادامه می‌یابد و زمانی که پوشش هسته در حال تجزیه است (شروع به تجزیه می‌کند)، هم‌چنان فام‌تن‌ها در حال فشرده شدن بیشتر هستند.



بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): توجه داشته باشید که شروع فشردگی ماده وراثتی با پیچیده شدن دنا به دور هیستون‌ها رخ می‌دهد و این اتفاق مربوط به اینترفاز چرخه یاخته‌ای است. در پروفاز، افزایش فشردگی، ادامه می‌یابد.

بین شروع فشرده شدن دنا با افزایش فشردگی و ... تفاوت زمانی وجود دارد. به کلمات باید دقت زیادی کرد!

گول نخوری ✗

نکته

شروع فشرده شدن فام‌تن‌ها در مرحله تقسیم، از پروفاز است و در متافاز به حداکثر خود می‌رسد. دقت کنید در مرحله آنافاز هم فام‌تن‌ها هم‌چنان فشرده هستند و به تدریج از فشردگی آن‌ها کم می‌شود. اولین لحظه‌ای از یک چرخه یاخته‌ای که فام‌تن‌ها شروع به فشرده شدن می‌کنند، بعد از همانندسازی است که هیستون‌ها به دنا متصل شده و آن را فشرده می‌کنند. به تدریج این فشردگی افزایش می‌یابد.

گزینه (۲): تجزیه کامل شبکه آندوپلاسمی زبر و پوشش هسته (به هر دو طبق فصل اول زیست‌شناسی ۱ رناتن‌هایی متصل است) در مرحله بعدی یعنی پرومتافاز رخ می‌دهد.

گزینه (۴): طبق متن کتاب درسی، در مرحله پروفاز، رشته‌های فامینه کوتاه، فشرده و ضخیم‌تر می‌شوند، نه مولکول دنا! در طی تقسیم، طول مولکول دنا تغییر نمی‌کند و ثابت است.

کدام ویژگی زیر مرحله پرومتافاز تقسیم میتوز را از مرحله اینترفاز یک باخته جانوری متمایز می‌سازد؟



(۱) جابه‌جایی فام‌تن‌ها درون سیتوپلاسم یاخته به کمک برخی ساختارهای پروتئینی انجام می‌شود.



(۲) پیچ‌خوردن مولکول دنا به دور پروتئین‌های کروی‌شکل هیستونی مشاهده می‌شود.

(۳) امکان تغییر در تعداد اندامک‌های غشادار موجود در سیتوپلاسم یاخته وجود دارد.

(۴) در مجاورت سانتیریول‌ها، رشته‌های پروتئینی با طول متفاوت مشاهده می‌شود.

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - مراحل پرفه یاخته‌ای

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در مرحله پرومتافاز تقسیم میتوز، در پی فعالیت رشته‌های دوک تقسیم، فام‌تن‌ها در سیتوپلاسم یاخته جابه‌جا می‌شوند، زیرا در این زمان غشای هسته کاملن تجزیه شده و فام‌تن‌ها درون سیتوپلاسم قرار دارند. در مرحله اینترفاز، فام‌تن‌ها درون هسته قرار دارند و با سیتوپلاسم یاخته در تماس نیستند. بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۲): دقت داشته باشید که پیچ‌خوردن مولکول دنا به دور هیستون‌ها و شکل‌گیری نوکلئوزوم‌ها مربوط به اینترفاز است؛ در نتیجه در طی اینترفاز و برخلاف میتوز (پرومتافاز) مشاهده می‌شود.

طی تقسیم میتوز، تعداد هیستون‌های متصل به دنا تغییر نمی‌کند بلکه با کاهش فاصله آن‌ها از هم، فشردگی بیشتر و با افزایش فاصله آن‌ها از هم، فشردگی کمتر می‌شود. جدا شدن هیستون‌ها از همه مولکول دنا در هسته، فقط در مرحله S دیده می‌شود تا آن‌ها بتوانند از روی یک مولکول دنا، یک مولکول دنا دیگر بسازند.

نکته

گزینه (۳): در طی پرومتافاز، شبکه آندوپلاسمی به طور کامل تجزیه می‌شود، پس تعداد اندامک‌های یاخته تغییر می‌کند. در طی اینترفاز نیز افزایش تعداد اندامک‌ها (مثل میتوکندری) برای آماده‌سازی یاخته جهت تقسیم یاخته رخ می‌دهد.

گزینه (۴): مطابق شکل ۷ کتاب درسی در فصل ۶ زیست‌شناسی ۲، واضح است که در طی مرحله اینترفاز نیز در مجاورت سانتیریول‌ها، رشته‌های پروتئینی مشاهده می‌شوند. در طی پرومتافاز نیز رشته‌های دوک تقسیم در مجاورت سانتیریول‌ها دیده می‌شوند. هر دو گروه از رشته‌های نام برده شده، طول‌های متفاوتی دارند.

چند مورد از موارد زیر، در طی یک چرخهٔ یاخته‌ای در یاخته‌های پیکری بدن انسان، فقط دربارهٔ بعضی از مراحل که با تغییر طول رشته‌های

دوک تقسیم همراه هستند، به درستی بیان شده است؟

(الف) اتصال رشته‌های دوک تقسیم به سانترومر کروموزوم‌ها

(ب) دو برابر شدن تعداد فام‌تن (کروموزوم)‌ها در درون هسته

(ج) ردیف شدن فام‌تن (کروموزوم)‌ها در استوای یاخته

(د) ناپدید شدن تودهٔ متراکم متشکل از دنا و پروتئین

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - میتوز

در تمام مراحل تقسیم میتوز، امکان تغییر طول در رشته‌های دوک تقسیم وجود دارد.

Hint

پاسخ خیلی تشریحی ✓

موارد (الف)، (ج) و (د) به درستی بیان شده است.

بررسی همهٔ موارد:

(الف) در طی مرحلهٔ پرومتافاز که تغییر طول رشته‌های دوک تقسیم جهت جابه‌جایی کروموزوم‌ها در یاخته مشاهده می‌شود، رشته‌های دوک تقسیم به سانترومر کروموزوم‌ها متصل می‌شوند. این موضوع مثلاً در آنافاز یا پروفاز رخ نمی‌دهد.

(ب) دو برابر شدن تعداد فام‌تن‌ها در مرحلهٔ آنافاز رخ می‌دهد؛ در این مرحله هسته مشاهده نمی‌شود.

(ج) در متافاز، کروموزوم‌ها در استوای یاخته ردیف می‌شوند. در این مرحله، جهت قرارگیری کروموزوم‌ها در استوای یاخته لازم است که طول رشته‌های دوک متصل به فام‌تن‌ها تغییر کند تا فام‌تن‌ها، دقیق در استوای یاخته قرار بگیرند.

(د) هستک، تودهٔ متراکم متشکل از دنا و پروتئین است که درون هسته طی اینترفاز مشاهده می‌شود. مطابق شکل ۷ کتاب درسی در فصل ۶ زیست‌شناسی ۲، می‌توان گفت در مرحلهٔ پروفاز میتوز، هستک ناپدید می‌شود.



مطابق با اطلاعات کتاب درسی، کدام گزینه عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«در یاختهٔ غضروفی در صفحهٔ رشد استخوان ران مشخصهٔ مرحله‌ای از میتوز است که در آن به طور حتم،»

(۱) تغییر عدد فام‌تنی - در پی کاهش طول رشته‌های دوک، کروماتیدهای خواهری از یکدیگر جدا می‌شوند

(۲) شکل‌گیری فامینه - اتصال قطعات غیرهم‌اندازهٔ پوشش هسته هم‌زمان با تغییر موقعیت نوکلئوزوم‌ها رخ می‌دهد

(۳) افزایش فاصلهٔ سانتی‌ریول‌ها از هم - با فشردن رشته‌های فامینه، مادهٔ وراثتی برای اولین بار، توسط میکروسکوپ نوری

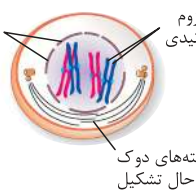
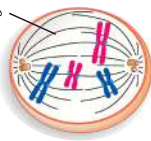
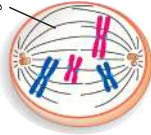
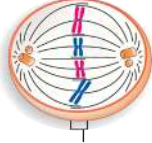
مشاهده می‌شود

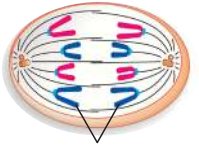
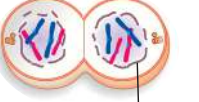
(۴) تجزیهٔ غشای اطراف مادهٔ وراثتی - برخی رشته‌های پروتئینی با طول متفاوت به باریک‌ترین بخش فام‌تن‌ها متصل می‌شوند

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - میتوز

میتوز (رشتمان)

درس‌Box

شکل	وضعیت فام‌تن	اتفاقات	
  پوشش هسته در حال تخریب کروموزوم دوکروماتیدی رشته‌های دوک در حال تشکیل	دوکروماتیدی	- رشته‌های فامینه شروع به فشردن بیشتر می‌کنند و ضخیم و کوتاه‌تر می‌شوند. - فام‌تن‌ها به تدریج با میکروسکوپ نوری قابل مشاهده می‌شوند. - ضمن فشردن فام‌تن‌ها، میانک‌ها به دو طرف یاخته حرکت می‌کنند و بین آن‌ها دوک تقسیم تشکیل می‌شود. - پوشش هسته شروع به تخریب می‌کند، ولی به طور کامل تخریب نمی‌شود. - هیچ رشتهٔ دوک تقسیمی به فام‌تن‌ها متصل نمی‌شود! - همهٔ فام‌تن‌ها مضاعف هستند؛ یعنی دوکروماتیدی هستند.	پروفاز
  دوک تقسیم	دوکروماتیدی	- پوشش هسته و شبکهٔ آندوپلاسمی به طور کامل تجزیه می‌شوند تا رشته‌های دوک بتوانند به فام‌تن‌ها برسند. - سانترومر فام‌تن‌ها به گروهی از رشته‌های دوک متصل می‌شوند. - فام‌تن‌ها توسط رشته‌های دوک متصل به آن‌ها به سمت وسط یاخته حرکت داده می‌شوند. - به بعضی از فام‌تن‌ها دو رشتهٔ دوک متصل می‌شود، ولی به بعضی دیگر هنوز یک رشتهٔ دوک متصل است. اما در نهایت، به هر فام‌تن از محل سانترومر، دو رشته دوک متصل می‌شود. - فام‌تن‌ها در تماس مستقیم با محتویات سیتوپلاسم قرار می‌گیرند.	پرومتافاز
  بخش استوایی یاخته	دوکروماتیدی	- فام‌تن‌های مضاعف بیشترین فشردگی را پیدا می‌کنند. - فام‌تن‌ها به کمک رشته‌های دوک متصل به آن‌ها، در وسط (سطح استوایی) یاخته در یک ردیف قرار می‌گیرند. - فام‌تن‌های هم‌تا ممکن است در امتداد هم و یا دور از هم باشند. - به هر فام‌تن دو رشتهٔ دوک تقسیم متصل است. - متافاز بهترین مرحله برای تهیهٔ کاریوتیپ است.	متافاز

 کروموزوم‌های دختری 	در شروع مرحله، دو کروماتیدی ولی در ادامه تک کروماتیدی می‌شود.	● ترتیب اتفاقات: تجزیه پروتئین اتصال در ناحیه سانترومر ← جداسازی فامینک‌های خواهری از هم ← کوتاه‌شدن رشته‌های دوک متصل به فام‌تن‌ها ← فاصله گرفتن فامینک‌های جدا شده از یکدیگر ← کشیده‌شدن فام‌تن‌های تک فامینکی به دوسوی یاخته. ● فشردگی فام‌تن‌ها نسبت به مرحله قبل، تغییر چندانی نمی‌کند. ● یاخته جانوری در این مرحله می‌تواند حالت بیضی شکل بگیرد. ● رشته‌های دوک تقسیم که تا میانه یاخته امتداد دارند ولی به فام‌تن‌ها متصل نیستند، طولشان بیشتر می‌شود. ● تعداد فام‌تن‌های درون یاخته نسبت به مرحله قبل دو برابر می‌شود. در واقع در این مرحله، عدد فام‌تنی یاخته دو برابر می‌شود (به طور موقت). ● به هر فام‌تن یک رشته دوک تقسیم متصل است.	آنافاز
 تشکیل مجدد پوشش هسته 	تک کروماتیدی	● رشته‌های دوک تخریب شده و فام‌تن‌ها شروع به باز شدن می‌کنند تا به صورت فامینه در آیند؛ یعنی فشردگی کاهش می‌یابد. ● پوشش هسته نیز دوباره تشکیل می‌شود، به طوری که در پایان تلوفاز، یاخته دو هسته مشابه دارد؛ یعنی عدد فام‌تنی دو هسته، یکسان است. ● در یاخته‌های جانوری به منظور انجام تقسیم سیتوپلاسم، کم کم در غشای یاخته، فرورفتگی ایجاد می‌شود. ● در مراحل تلوفاز و پروفاز، به فام‌تن‌ها رشته‌های دوک تقسیم متصل نیست!	تلوفاز

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در طی مرحله تلوفاز تقسیم میتوز، فام‌تن‌ها شروع به باز شدن می‌کنند و مجدد رشته‌های فامینه تشکیل می‌شوند. در این مرحله برای ایجاد فامینه، موقعیت نوکلئوزوم‌ها نسبت به هم تغییر می‌کند (در واقع فاصله بین آن‌ها بیشتر می‌شود). با توجه به شکل مرحله تلوفاز می‌توان گفت، برای تشکیل پوشش هسته، قطعاتی غیرهم‌اندازه به هم متصل می‌شوند تا پوشش هسته به طور کامل تشکیل شود. بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): در مرحله آنافاز، تغییر عدد فام‌تنی، به طور موقت رخ می‌دهد. توجه کنید که عامل جداسازی کروماتیدهای خواهری از هم، تجزیه پروتئین اتصال در ناحیه سانترومر است و کوتاه‌شدن طول رشته‌های دوک متصل به سانترومر، مربوط به فاصله گرفتن آن‌ها از یکدیگر می‌شود نه جداسازی آن‌ها.

گزینه (۳): در مراحل پروفاز و آنافاز، طبق شکل مراحل میتوز در کتاب درسی، فاصله بین سانتریول‌ها از هم بیشتر می‌شود. (در آنافاز، چون یاخته کشیده‌تر می‌شود، سانتریول‌ها از هم دور می‌شوند).

مشاهده‌شدن فام‌تن‌ها برای اولین بار توسط میکروسکوپ نوری، تنها مربوط به مرحله پروفاز است.

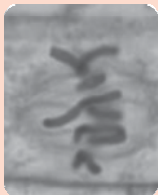
با فشرده‌شدن ماده وراثتی، فام‌تن‌ها در تمامی مراحل میتوز با میکروسکوپ نوری قابل مشاهده هستند؛ اما بعد از باز شدن مجدد کروموزوم‌ها و ایجاد فامینه در تلوفاز، نمی‌توان آن‌ها را به شکل فام‌تن مشاهده کرد.

گزینه (۴): تجزیه غشای هسته در مراحل پروفاز و پرومتافاز رخ می‌دهد. اتصال رشته‌های دوک به سانترومر فام‌تن‌ها (باریک‌ترین بخش کروموزوم) مربوط به مرحله پرومتافاز است.



۱۱ شکل زیر مرحله‌ای از تقسیم هسته در یک یاختهٔ مریستمی را نشان می‌دهد. دربارهٔ مرحلهٔ از این مرحله، نمی‌توان بیان داشت که

متافاز



- (۱) پیش - فقط برخی رشته‌های دوک تقسیم با یکدیگر همپوشانی دارند
- (۲) پس - با کاهش همپوشانی برخی رشته‌ها و افزایش طول آن‌ها همراه است
- (۳) پیش - تولید انواعی از پروتئین‌ها و لیپیدها در یاخته، موقتاً انجام نمی‌شود
- (۴) پس - فاصلهٔ بین دو انتهای هر فام‌تن نسبت به هم، افزایش یابد



پاسخ خیلی تشریحی ✓

شکل مربوط به مرحلهٔ متافاز تقسیم میتوز است. در مرحلهٔ آنافاز که بعد از متافاز است، مطابق شکل، فاصلهٔ بین دو انتهای یک فام‌تن (انتهای بازوی بالایی و انتهای پایینی یک کروموزوم) نسبت به هم کاهش می‌یابد، چون فام‌تن‌ها خم می‌شوند!



بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): در مرحلهٔ پرومتافاز تقسیم یاخته‌ای، برخی رشته‌های دوک مطابق شکل ۷ کتاب درسی با یکدیگر همپوشانی دارند و برخی دیگر فاقد همپوشانی هستند.

رشته‌های دوک در یاختهٔ در حال تقسیم در موقعیت‌های مختلفی دیده می‌شوند. گروهی به سانترومر فام‌تن‌ها متصل هستند. گروهی هم به فام‌تن‌ها متصل نیستند و تا کمی بعد از میانهٔ یاخته کشیده شده‌اند.



گزینهٔ (۲): در مرحلهٔ آنافاز، رشته‌های دوکی که به سانترومر فام‌تن‌ها متصل نیستند، طولشان افزایش یافته و هم‌چنین میزان همپوشانی آن‌ها در بخش مرکزی یاخته نسبت به مرحلهٔ قبلی کاهش پیدا می‌کند.

گزینهٔ (۳): در مرحلهٔ پرومتافاز، شبکهٔ آندوپلاسمی تجزیه می‌شود؛ در فصل اول زیست‌شناسی ۱ خواندید که شبکهٔ آندوپلاسمی صاف در تولید لیپیدها و شبکهٔ آندوپلاسمی زبر در تولید پروتئین‌ها نقش دارد، پس حالا که تجزیه شده است، تولید این دسته از مولکول‌ها متوقف می‌شود.



در یک یاخته پوششی سالم و طبیعی در انسان، فاصله زمانی کدام اتفاق تا سومین نقطه واری اصلی کم‌تر است؟

نقطه واری
متافازی

(۱) امکان مشاهده حداکثر طول رشته(های) دوک متصل به فام‌تن‌ها

(۲) تجمع فام‌تن‌های تک کروماتیدی در دو قطب یاخته

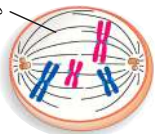
(۳) ایجاد فرورفتگی غشایی در بخش وسطی یاخته

(۴) ایجاد منفذ در نوعی غشا با قرارگیری پروتئین‌هایی در کنار هم

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - میتوز

پاسخ خیلی تشریحی ✓

دوک تقسیم



مطابق متن کتاب درسی، سومین نقطه واری اصلی در انتهای مرحله متافاز می‌باشد و بررسی می‌کند که آیا فام‌تن‌ها به درستی در بخش میانی یاخته قرار گرفته‌اند یا خیر. مطابق شکل، می‌بینید که در مرحله پرومتافاز، می‌توان رشته‌های دوکی شکل را مشاهده کرد که علاوه بر اتصال به سانترومر فام‌تن‌ها، نسبت به سایر مراحل، طول بیشتری را دارند (حداکثر میزان طولی را دارند که یک رشته دوک متصل به فام‌تن می‌تواند داشته باشد)، مرحله پرومتافاز نسبت به سایر گزینه‌ها فاصله زمانی کم‌تری تا نقطه واری متافازی دارد. تجمع فام‌تن‌ها در قطبین یاخته و ایجاد فرورفتگی به ترتیب مربوط به اواخر آنافاز و تلوفاز است. هم‌چنین در مرحله تلوفاز که پوشش هسته تشکیل می‌شود با کنار هم قرار گرفتن گروهی از پروتئین‌ها، منافذی در پوشش هسته ایجاد می‌شود.



کدام گزینه ویژگی درستی از تقسیم سیتوپلاسم یک یاخته پیکری سالم و فعال بدن انسان را بیان می‌کند؟



(۱) اتصال کمر بند انقباضی پروتئینی به اجزای غشای یاخته نخستین اتفاق تقسیم سیتوپلاسم است.

(۲) حلقه‌های انقباضی اکتین و میوزین در سیتوپلاسم یاخته باعث ایجاد فرورفتگی در غشا می‌شوند.

(۳) با تغییر موقعیت سرهای میوزین نسبت به اکتین، کمر بندی انقباضی عمود بر رشته‌های دوک ایجاد می‌شود.

(۴) بیشترین میزان همپوشانی رشته‌های پروتئینی اکتین و میوزین، هم‌زمان با شروع شکل‌گیری فامینه در یاخته آغاز می‌شود.

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - تقسیم سیتوپلاسم

پاسخ خیلی تشریحی ✓

طبق متن کتاب درسی، تقسیم سیتوپلاسم یاخته‌های جانوری، با ایجاد فرورفتگی در یاخته شروع می‌شود. این فرورفتگی هم حاصل فعالیت کمر بند انقباضی در یاخته است که به غشا متصل است.

رشته‌های پروتئینی اکتین و میوزین فقط در یاخته‌های ماهیچه‌ای دیده نمی‌شوند، بلکه در سایر یاخته‌های جانوری که قابلیت تقسیم دارند نیز می‌توانند تولید شوند و فعالیت کنند.

نکته

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۲): در زمان تقسیم سیتوپلاسم یاخته جانوری، یک حلقه انقباضی تشکیل می‌شود، نه حلقه‌ها!

حلقه انقباضی شامل چندین رشته اکتین و میوزین است که در چند ردیف در کنار هم قرار گرفته‌اند و این ساختار را تشکیل می‌دهند.

نکته

گزینه (۳): طبق شکل ۷ کتاب درسی در فصل ۶، زمانی که کمر بند انقباضی تشکیل می‌شود، رشته‌های دوک از بین رفته‌اند به عبارتی در مرحله تلوفاز، رشته‌های دوک تخریب می‌شوند پس امکان ندارد کمر بند انقباضی که حین تقسیم سیتوپلاسم تشکیل می‌شود عمود بر رشته‌های دوک باشد.

گزینه (۴): بیشترین میزان همپوشانی رشته‌های پروتئینی اکتین و میوزین کمی قبل از جدا شدن کامل دو یاخته رخ می‌دهد یعنی در مراحل انتهایی تقسیم سیتوپلاسم در حالی که در ابتدای تلوفاز، فام‌تن‌ها شروع به کاهش فشردگی می‌کنند تا فامینه تشکیل شود.

کدام گزینه، جمله‌ی مقابل را به درستی تکمیل می‌کند؟ در طی تقسیم سیتوپلاسم یاخته‌ی پارانسیم برگ، هم‌زمان با تشکیل اولین ساختار مؤثر در تشکیل دیواره‌ی یاخته‌ی جدید

- (۱) مجاورت برخی رشته‌های دوک با دو نوع ساختار غشادار دیده می‌شود
- (۲) جابه‌جایی ریزکیسه‌ها و ادغام برخی از آن‌ها با همدیگر مشاهده می‌شود
- (۳) تجمع فام‌تن‌های تک کروماتیدی در سیتوپلاسم هر قطب یاخته قابل مشاهده است
- (۴) فشردگی ماده‌ی وراثتی درون هسته‌ها به کم‌ترین مقدار خود رسیده است

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - تقسیم سیتوپلاسم یاخته گیاهی

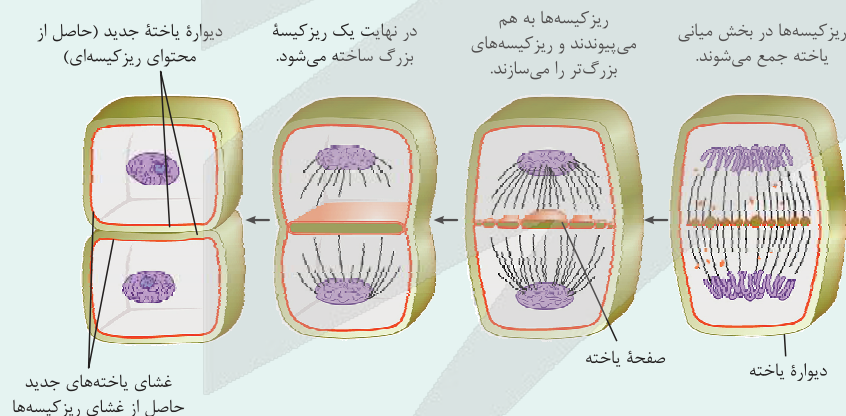
Hint

مطابق شکل، واضح است که در طی دومین مرحله تقسیم سیتوپلاسم یاخته گیاهی، اولین ساختار مؤثر در تشکیل دیواره یعنی صفحه یاخته‌ای تشکیل می‌شود.

درس Box

تقسیم سیتوپلاسم در یاخته گیاهی

- (۱) در یاخته‌های گیاهی، امکان تشکیل دوک تقسیم و عملکرد صحیح آن، بدون وجود سانتیوپول‌ها وجود دارد؛ یعنی هم‌چنان فام‌تن‌ها می‌توانند به قطب‌های یاخته کشیده شوند.
- (۲) از اواخر آنافاز، ریزکیسه‌های گلزی شروع می‌کنند به، به هم پیوستن که این مسئله امکان تشکیل غشا و دیواره یاخته‌ای را فراهم می‌کند؛ محتویات درون ریزکیسه‌ها می‌شود ترکیبات دیواره و غشای ریزکیسه‌ها می‌شود غشای یاخته.
- (۳) تنها بخشی از دیواره یاخته‌ای یک یاخته طی تقسیم سیتوپلاسم ایجاد می‌شود و بقیه آن متعلق به یاخته اولیه‌ای است که تقسیم شده است.
- (۴) رشته‌های دوک هم می‌توانند به سانترومر فام‌تن‌ها متصل باشند و هم به ریزکیسه‌ها.
- (۵) در محل صفحه یاخته‌ای، ریزکیسه‌های کوچک به هم متصل می‌شوند و ریزکیسه‌های بزرگ‌تری را می‌سازند که هر کدام از آن‌ها اندازه‌های متفاوتی با یکدیگر دارند.
- (۶) با اتصال ریزکیسه‌های کوچک و بزرگ به هم، در نهایت یک ریزکیسه بزرگ ساخته می‌شود که با کمی تغییر و تحول، دیواره گیاهی (و هم‌چنین غشای یاخته‌ای) را در محل تقسیم سیتوپلاسم می‌سازد.



پاسخ خیلی تشریحی

در این مرحله، برخی رشته‌های پروتئینی قابل مشاهده در یاخته از یک سمت در مجاورت هسته (تماس با پوشش غشایی هسته) و از سمت دیگر در مجاورت ریزکیسه‌های بخش میانی یاخته هستند. این ساختارها هر دو غشادار هستند. بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۲): در مرحله دوم، ادغام ریزکیسه‌ها با هم مشاهده می‌شود، اما دقت داشته باشید که حرکت ریزکیسه‌ها بر روی رشته‌های دوک مربوط به مرحله نخست تقسیم سیتوپلاسم است.

گزینه (۳): این مورد مربوط به مرحله نخست و قبل از تشکیل صفحه یاخته‌ای در سیتوپلاسم یاخته است. در مرحله دوم، پوشش هسته ایجاد شده است و فام‌تن‌ها در سیتوپلاسم یاخته قرار ندارند.

گزینه (۴): در انتهای مرحله تقسیم سیتوپلاسم حداقل فشردگی ماده وراثتی در هسته دیده می‌شود، نه در دومین مرحله!



چند مورد، عبارت زیر را به درستی تکمیل می‌کند؟

«مطابق اطلاعات زیست‌شناسی (۲)، به نوعی وجه تقسیم سیتوپلاسم یاخته‌های گیاهی و جانوری است.»

(الف) ایجاد نوعی فرورفتگی در خارجی‌ترین ساختار اطراف سیتوپلاسم - تمایز

(ب) مؤثر بودن برخی رشته‌های پروتئینی در تقسیم سیتوپلاسم - تمایز

(ج) اتصال غشاهای فسفولیپیدی به یکدیگر در بخشی از یاخته - شباهت

(د) وقوع هم‌زمان با مرحله (هایی) از تقسیم ساختار دوغشایی یاخته - شباهت

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - تقسیم سیتوپلاسم

پاسخ خیلی تشریحی ✓

موارد (ج) و (د) به درستی بیان شده‌اند.

(الف) مطابق شکل‌های ۸ و ۹ کتاب درسی در فصل ۶، در هر دو نوع تقسیم سیتوپلاسم یاخته جانوری و گیاهی، نوعی فرورفتگی در غشای یاخته‌ای و دیواره آن (در یاخته‌های گیاهی)، ایجاد می‌شود.

(ب) در هر دو نوع تقسیم به ترتیب رشته‌های پروتئینی دوک (مؤثر در حمل و جابه‌جا کردن ریزکیسه‌های حاوی پیش‌سازهای تیغه میانی و دیواره یاخته‌ای در یاخته) و رشته‌های پروتئینی اکتین و میوزین شرکت می‌کنند.

(ج) در تقسیم سیتوپلاسم یاخته جانوری، در پی انقباض کمربند انقباضی، غشاهای یاخته‌ای در بخش میانی یاخته به هم می‌رسند و متصل می‌شوند تا در نهایت دور تا دور سیتوپلاسم یاخته، غشا تشکیل شود (دو انتهای یک غشا به هم می‌رسند). هم‌چنین در تقسیم سیتوپلاسم یاخته گیاهی، غشای ریزکیسه بزرگ در تماس با غشای یاخته‌ای قرار می‌گیرد. تازه اتصال ریزکیسه‌های غشایی به هم را هم باید در نظر گرفت.

در تقسیم یاخته‌های جانوری به دنبال تنگ‌شدن حلقه انقباضی در نهایت دو یاخته ممکن است کاملن از هم جدا شوند و هیچ‌گونه ارتباط سیتوپلاسمی با یکدیگر نداشته باشند اما در یاخته‌های گیاهی به دلیل وجود پلاسمودسم‌ها، هم‌چنان بین یاخته‌های جدا شده از هم، ارتباط سیتوپلاسمی وجود دارد.

(د) هر دو نوع تقسیم می‌توانند هم‌زمان با مراحل انتهایی تقسیم هسته (تئوفاز) رخ دهند.

نکته

در انسان بالغ، کدام گزینه مشخصه فقط بعضی از تومورهای است که می‌توانند در انجام اعمال طبیعی اندام‌ها اختلال ایجاد کنند؟

تومورهای
خوش‌خیم+بدخیم

(۱) سرعت تقسیم هسته و سیتوپلاسم یاخته‌های آن‌ها افزایش یافته است.

(۲) برای افزایش تعداد یاخته‌های خود به ویتامین‌ها نیاز دارند.

(۳) می‌توانند منتشر شوند و به بافت‌های مجاور خود آسیب بزنند.

(۴) در پی اثر همه انواع لنفوسیت‌ها، دچار مرگ برنامه‌ریزی شده می‌شوند.



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - تومورهای خوش‌خیم و بدخیم

Hint

منظور صورت سؤال برخی انواع تومورهای خوش‌خیم و همچنین تومورهای بدخیم است که می‌توانند در انجام اعمال طبیعی اندام‌ها اختلال ایجاد کنند.

درس‌Box

تومورهای بدخیم و خوش‌خیم

(۱) تومورهای بدخیم همانند تومورهای خوش‌خیم می‌توانند به دلیل نقص در ماده وراثتی یاخته‌ها به وجود بیایند.

(۲) هر دو نوع تومور واجد یاخته‌هایی هستند که نسبت به یاخته‌های طبیعی هم‌نوع خود سرعت تقسیم زیادی داشته و نسبت به یاخته‌های معمول، در زمان کم‌تری مراحل چرخه یاخته‌ای (اینترفاز و تقسیم) را طی می‌کنند.

(۳) توجه داشته باشید که به توده‌های خوش‌خیم برخلاف بدخیم، سرطان گفته نمی‌شود. به عبارتی، استفاده از واژه «سرطان» برای تومورهای خوش‌خیم یکی از تله‌های رایج تستی است.

(۴) لیپوما نوعی توده یاخته‌ای خوش‌خیم و ملانوما نوعی توده یاخته‌ای بدخیم در پوست است. لیپوما به دلیل تکثیر یاخته‌های چربی و ملانوما به دلیل تکثیر بیش از حد یاخته‌های رنگدانه‌دار پوست ایجاد می‌شوند.

(۵) علاوه بر تومورهای بدخیم، تومورهای خوش‌خیم نیز می‌توانند در فعالیت‌های اندام‌های مجاور خود اختلال ایجاد کنند. مطابق متن کتاب درسی، تومورهای خوش‌خیم به طور معمول آن‌قدر بزرگ نمی‌شوند که در فعالیت اندام اختلال ایجاد کنند؛ پس می‌شود برداشت کرد که در بعضی شرایط می‌توانند!



ملانوما



لیپوما

(۶) تومورهای بدخیم برخلاف تومورهای خوش‌خیم می‌توانند در بدن پخش شوند! به عبارتی، یاخته‌هایی از توده سرطانی می‌توانند از یک نقطه بدن به نقطه دیگر بروند که این فرایند می‌تواند توسط جریان خون یا لنف رخ دهد و فقط مختص تومورهای بدخیم است و در ارتباط با تومورهای خوش‌خیم صادق نیست!

دقت کنید تومورهای خوش‌خیم به بافت‌های مجاور حمله نمی‌کنند، اما اگر خیلی بزرگ شوند، می‌توانند در فرایند طبیعی آن‌ها اختلال ایجاد کنند؛ مثلاً مانع عبور غذا از مری شوند، بدون این‌که یاخته‌های مری را سرطانی کنند.

نکته

یاخته‌های توموری خوش‌خیم از جای خود خارج و منتشر نمی‌شوند، اما تومورهای بدخیم می‌توانند از جای خود خارج و منتشر شوند و به بافت‌های مجاور خود آسیب بزنند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): سرعت رشد تومورهای خوش‌خیم نسبت به بدخیم کم است، اما دقت کنید که در هر دو تومور، سرعت رشد یاخته‌ها نسبت به حالت معمول افزایش یافته است که سبب ایجاد تومور شده است.

گزینه (۲): می‌دانیم که در همه تومورها تقسیم یاخته‌ای مشاهده می‌شود و برای تقسیم یاخته‌ای، طبق اطلاعات زیست‌شناسی (۱)، به ویتامین B_{۱۲} و فولیک اسید نیاز است.

گزینه (۴): یاخته‌های توموری بدخیم (سرطانی) در پی اثر یاخته‌های کشنده طبیعی و لنفوسیت‌های T کشنده دچار مرگ برنامه‌ریزی شده یاخته‌ای می‌شوند. لنفوسیت‌های B، چنین توانایی ندارند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در پی نوعی تغییر در ماده ژنتیک یاخته‌های مخاط روده باریک، نوعی تومور ایجاد شده است. مطابق مراحل مربوط به رشد و پخش شدن

یاخته‌های توموری، کدام ویژگی دربارهٔ سومین مرحله برخلاف دومین مرحله درست است؟

(۱) یاخته‌ها از نوعی شبکهٔ حاوی رشته‌های پروتئینی و گلیکوپروتئینی عبور کرده‌اند.

(۲) امکان مشاهدهٔ یاخته‌های نوعی بافت خاص در نوعی بافت دیگر در بدن وجود دارد.

(۳) یاخته‌های تومور از لایهٔ ماهیچه‌ای طولی و حلقوی دیوارهٔ روده عبور نکرده‌اند.

(۴) یاخته‌های توموری در برخی رگ‌های واحد بافت پوششی بدن دیده می‌شوند.



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - پخش یافته‌های سرطانی

درس‌Box

(۱) شکل زیر بخشی از رودهٔ باریک را نشان می‌دهد، به خاطر وجود چین‌های حلقوی در بخش داخلی آن.

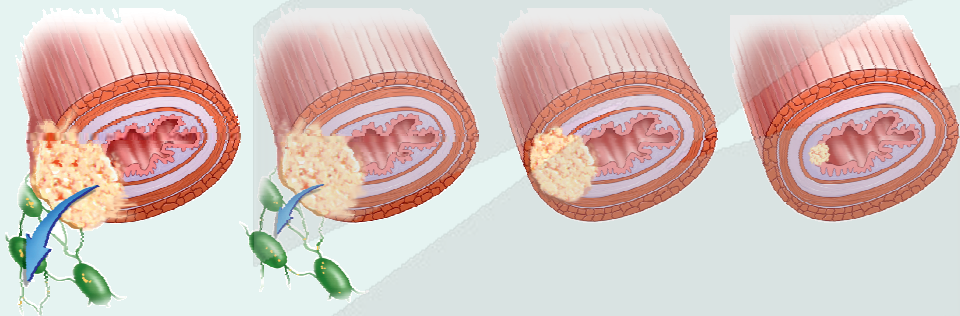
(۲) یاخته‌های سرطانی بعد از این که در بخشی از بدن ایجاد شدند، می‌توانند به سرعت تکثیر شوند و چون تعداد آن‌ها افزایش می‌یابد، می‌توانند به بافت‌های مجاور خود نیز وارد شوند.

(۳) دستگاه لنفی و دستگاه گردش خون در سراسر بدن پراکنده هستند. به همین دلیل امکان دارد یاخته‌های سرطانی به این قسمت‌های بدن نیز راه پیدا کنند.

(۴) همهٔ یک تودهٔ سرطانی از جای خود جدا نمی‌شود، بلکه برخی از بخش‌های آن می‌تواند از آن جدا شود و به رگ‌های خونی یا لنفی وارد شود و از طریق جریان لنف یا خون به بخش‌های دیگر بدن برود.

(۵) این یاخته‌ها پس از استقرار در بخش‌های دیگر بدن می‌توانند در آن‌جا تکثیر شوند.

(۶) یاخته‌های سرطانی می‌توانند از نظر شکل با یاخته‌های بافتی که در آن قرار گرفته‌اند متفاوت باشند.



- | | | | |
|--|---|---|---|
| (۴) یاخته‌های سرطانی از راه لنف به بافت‌های دورتر می‌روند و پس از استقرار موجب سرطانی شدن آن‌ها می‌شوند. | (۳) یاخته‌های سرطانی به بخش‌های لنفی مجاور محل تکثیر خود دسترسی پیدا می‌کنند. | (۲) یاخته‌های سرطانی در بافت‌ها گسترش می‌یابند، ولی هنوز به دستگاه لنفی مجاور راه پیدا نکرده‌اند. | (۱) یاختهٔ سرطانی شروع به تهاجم به یاخته‌های بافت می‌کند. |
|--|---|---|---|

مطابق شکل بالا مشخص است که در سومین مرحله، برخلاف دومین مرحله یاخته‌های سرطانی به جریان خون یا لنف وارد شده‌اند

پاسخ خیلی تشریحی ✓

و در نتیجه یاخته‌های سرطانی درون برخی رگ‌های واحد بافت پوششی دیده می‌شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۱): دقت کنید در اولین مرحله که یاخته‌های سرطانی لایهٔ زیرمخاط را درگیر کرده‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که از غشای پایهٔ بافت پوششی عبور کرده‌اند. پس در سایر مراحل هم، این اتفاق رخ داده است.

گزینهٔ (۲): در سومین مرحله، امکان مشاهدهٔ یاخته‌های سرطانی در جریان لنف و خون وجود دارد؛ در نتیجه امکان مشاهدهٔ یاخته‌هایی در این بافت‌ها وجود دارد که متعلق به آن نیستند. هم‌چنین در دومین مرحله نیز یاخته‌های سرطانی مخاط در لایهٔ زیرمخاط و ماهیچه‌ای دیده می‌شوند، ولی متعلق به آن بافت نیستند.

دستگاه لنفی در برابر یاخته‌های سرطانی نقش دوگانه دارد؛ اول این که به دلیل داشتن یاخته‌های ایمنی، با این یاخته‌ها مبارزه می‌کند و دوم این که توانایی جابه‌جا کردن یاخته‌های سرطانی در بدن را دارد و از این طریق به گسترش آن‌ها در بدن کمک می‌کند.

گزینهٔ (۳): مطابق شکل، واضح است که در سومین مرحله، یاخته‌های سرطانی از لایهٔ ماهیچه‌ای دیوارهٔ رودهٔ باریک عبور کرده است.





نقطه واریسی که در پایان طولانی‌ترین مرحله اینترفاز است، برخلاف نقطه واریسی که در پایان کوتاه‌ترین مرحله آن قرار دارد، چه مشخصه‌ای دارد؟

انتهای G_1

انتهای G_2

(۱) با فعالیت نوع یا انواع مختلفی از پروتئین‌ها در سیتوپلاسم یاخته همراه است.

(۲) منجر به راه‌اندازی نوع فرایند برنامه‌ریزی‌شده برای مرگ یاخته می‌شود.

(۳) تحت تأثیر عوامل محیطی یا شیمیایی سرعت چرخه یاخته‌ای را تنظیم می‌کند.

(۴) تولید پروتئین‌های دوک تقسیم توسط رناتن (ریبوزوم)‌ها را درون یاخته بررسی می‌کند.

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - نقاط واریسی

پاسخ خیلی تشریحی ✓

نقطه واریسی G_1 در انتهای طولانی‌ترین مرحله اینترفاز و نقطه واریسی G_2 در انتهای کوتاه‌ترین مرحله آن است. طبق متن کتاب درسی، نقطه واریسی G_1 می‌تواند در صورت آسیب‌دیدن دنا و عدم اصلاح آن، باعث راه‌اندازی فرایند مرگ برنامه‌ریزی‌شده یاخته‌ای شود.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): در هر نقطه واریسی، فعالیت‌های پروتئین‌های محرک و مهارکننده چرخه یاخته‌ای مشاهده می‌شود. دقت کنید که پروتئین‌ها در یاخته، کارهای متفاوتی انجام می‌دهند. یکی از کارهای آن‌ها تنظیم فرایندهای یاخته است.

گزینه (۳): می‌دانیم که عوامل محیطی یا شیمیایی بر روی سرعت چرخه یاخته‌ای اثرگذار هستند. بنابراین باید بر روی فعالیت پروتئین‌های نقاط واریسی اثر بگذارند و آن را تغییر دهند.

گزینه (۴): این مورد تنها مربوط به نقطه واریسی G_2 می‌باشد.



مطابق توضیحات فصل ۶ زیست‌شناسی (۲)، کدام عبارت دربارهٔ بافت‌مردگی برخلاف مرگ برنامه‌ریزی شدهٔ یاخته‌ای صحیح است؟

- (۱) با بروز پاسخ التهابی در محل نوعی بافت همراه است.
- (۲) می‌تواند در پی تأثیر عوامل بیرونی بر روی یاخته‌ها رخ دهد.
- (۳) با فعالیت برخی آنزیم‌های تجزیه‌کنندهٔ مولکول‌ها همراه است.
- (۴) در نهایت منجر به افزایش فعالیت بیگانه‌خوارهای بافتی می‌شود.

زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - مرگ یاخته‌ها

مقایسهٔ بافت‌مردگی و مرگ برنامه‌ریزی شده

درس‌Box

مرگ برنامه‌ریزی شده	بافت‌مردگی
مرگ یاخته‌ها می‌تواند به علت یک سری فرایندهای دقیق برنامه‌ریزی شده رخ دهد.	مرگ یاخته‌ها به صورت تصادفی است.
می‌تواند اثرات مثبتی برای بدن داشته باشد.	اثرات مخربی بر بافت‌های بدن دارد.
در بعضی از یاخته‌ها و در شرایط خاصی رخ می‌دهد.	می‌تواند در شرایط خاصی در همهٔ یاخته‌ها اتفاق بیفتد.
پاسخ التهابی ایجاد نمی‌کند.	پاسخ التهابی ایجاد می‌کند.
انواعی از آن می‌تواند شامل موارد زیر باشد: (۱) حذف یاخته‌های پیر یا آسیب‌دیده مانند یاخته‌هایی که دناي آن‌ها به دلیل آفتاب‌سوختگی آسیب دیده است. (۲) حذف پردهٔ بین انگشتان پا در بعضی از پرندگان (۳) حذف یاخته‌های آلوده به ویروس یا سرطانی یا بافت پیوندشده	یاخته‌ها ممکن است به دلیل آسیب‌دیدگی در اثر صدمهٔ خارجی مثل بریدگی از بین بروند.
می‌تواند هم با رسیدن علائمی از بیرون یاخته و تغییر در غشای آن شروع شود، مثل ورود آنزیم القاکنندهٔ مرگ یاخته‌ای به درون یاخته هدف و هم می‌تواند علائم آغازکنندهٔ درونی داشته باشد، مثلن در نقطهٔ واریسی G ₁ در صورتی که دنا آسیب دیده باشد و ترمیم نشود، مرگ برنامه‌ریزی شده شروع می‌شود.	می‌تواند در اثر عوامل بیرونی مثل بریدگی و یا درونی مثل رادیکال‌های آزاد باشد (این رادیکال‌ها طی تنفس یاخته‌ای می‌توانند تولید شوند). (فصل ۵ - زیست دوازدهم)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ می‌دانیم که بافت‌مردگی با آسیب بافتی همراه است؛ در نتیجه می‌توان بیان داشت که با بروز پاسخ التهابی در محل بافت نیز همراه است. چراکه التهاب پاسخ دستگاه ایمنی به آسیب بافتی است.

در بافت‌مردگی به دلیل آسیب بافتی، پیک‌های شیمیایی تولید و یا رها می‌شوند که نتیجهٔ نهایی‌اش می‌شود افزایش ورود یاخته‌های ایمنی به موضع آسیب‌دیده، تورم و قرمزی که همان التهاب است. اما در مرگ برنامه‌ریزی شده، یاخته‌ها از درون! می‌میرند در نتیجه محتویات آن‌ها به بیرون یاخته وارد نمی‌شود و فرایندهای التهاب به راه نمی‌افتند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینهٔ (۲): دقت کنید که مرگ برنامه‌ریزی شده نیز می‌تواند با تأثیر عوامل بیرونی بر روی یاخته مانند اثر عوامل ویروسی بر روی یاخته‌ها و همچنین تأثیر عوامل سرطان‌زا بر روی یاخته‌ها رخ دهد.

گزینهٔ (۳): در مرگ برنامه‌ریزی شده، فعالیت آنزیم‌های تجزیه‌کنندهٔ اجزای یاخته رخ می‌دهد.

گزینهٔ (۴): دقت داشته باشید که در هر دو نوع مرگ یاخته‌ای، یاخته‌ها می‌میرند و بقایای آن‌ها توسط درشت‌خوارها بیگانه‌خواری می‌شوند. چراکه وظیفهٔ درشت‌خوارها، پاک‌سازی بدن از یاخته‌های مرده و آسیب‌دیده است.

در هر دو نوع مرگ یاخته‌ای، ممکن است یاخته‌های سالم از بین بروند مثلن نوعی یاختهٔ پوستی سالم در اثر بریدگی آسیب ببیند و بمیرد (یعنی این مرگ لزومن منجر به از بین رفتن یاخته‌های معیوب! نمی‌شود). در مرگ برنامه‌ریزی شده هم یاخته‌های سالم مثل آن‌هایی که پردهٔ بین انگشتان پای پرندگان را می‌سازند، ممکن است از بین بروند.

نکته

۲۰ کدام گزینه درست است؟

- (۱) همواره در پی تأثیر پرتو فرابنفش بر روی یاخته‌ها و آسیب به دنا، فرایند مرگ برنامه‌ریزی شده به راه می‌افتد.
- (۲) هر عامل بیماری‌زای محرک ترشح اینترفرون نوع یک، در هر زمان، باعث اختلال در عملکرد نقاط واریسی چرخه یاخته‌ای می‌شود.
- (۳) نوعی ماده شیمیایی مؤثر بر ترشح ناقل‌های عصبی تحریکی و مهاری، می‌تواند احتمال بروز برخی سرطان‌ها را افزایش دهد.
- (۴) هر یاخته حاوی ژن‌های تغییر یافته در هسته خود، به دنبال تقسیمات تنظیم نشده، تحت تأثیر برخی لنفوسیت‌ها قرار می‌گیرد.



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۲ - تنظیم تقسیم یافته‌ها

پاسخ خیلی تشریحی ✓ الکل نوعی ماده شیمیایی است که بر روی ترشح ناقل‌های عصبی تحریکی و مهاری اثرگذار است. طبق متن کتاب درسی، الکل احتمال بروز برخی سرطان‌ها را افزایش می‌دهد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): طبق متن کتاب، گاهی اوقات در پی اثر پرتو فرابنفش، یاخته آسیب‌دیده نمی‌میرد و منجر به سرطان می‌شود.

طبق متن کتاب درسی، نقطه واریسی G_1 ، یاخته را از سلامت دنا مطمئن می‌کند پس اگر بعد از این مرحله مثلن در مرحله S یا حتی G_2 دنا آسیب ببیند توسط نقطه واریسی G_1 ، تشخیص داده نمی‌شود. به همین دلیل یاخته می‌تواند زنده بماند و به فعالیت خود ادامه دهد.



گزینه (۲): اینترفرون نوع ۱ در اثر عفونت‌های ویروسی از یاخته آلوده به ویروس ترشح می‌شود. در مورد HIV می‌خوانید که بین ۶ ماه تا ۱۵ سال می‌تواند در بدن فرد باشد و علائم ایجاد نکند به عبارتی در این شرایط اختلال شدیدی در یاخته‌های ویروسی شده ایجاد نمی‌شود. از طرفی یک یاخته ممکن است اصلن تقسیم نشود پس مثلن نقطه واریسی متافازی آن تحت تأثیر قرار نمی‌گیرد. گزینه (۴): دقت کنید که برخی تغییرات در ماده ژنتیکی یاخته، باعث بروز سرطان‌ها می‌شوند و یاخته سرطانی تحت اثر لنفوسیت‌های کشنده قرار می‌گیرد. اما به این نکته توجه کنید که هر یاخته دارای ژن تغییر یافته، تقسیم نمی‌شود. مثلن ممکن است این یاخته توسط مرگ برنامه‌ریزی شده بمیرد و اصلن توسط لنفوسیت‌ها شناسایی نشود یا حتی در بیماری‌های ژنتیکی که ژن‌ها تغییر می‌کنند اما یاخته‌های تغییر یافته توسط لنفوسیت‌ها شناسایی نمی‌شوند.



لنفوسیت‌های B توسط گیرنده‌های خود به نوعی آنتی‌ژن خاص متصل می‌شوند و به دنبال تکثیر و تمایز یاخته‌های حاصل، در نهایت دو نوع یاخته مختلف تولید می‌شود. یاخته واجد سیتوپلاسم بیشتر یاخته واجد سیتوپلاسم کم تر

یاخته پادتن‌ساز با سیتوپلاسم بیشتر و خاطره با سیتوپلاسم کم‌تر

- (۱) برخلاف - در سیتوپلاسم خود دارای کیسه‌های غشادار واجد رناتن در سطح خود است
- (۲) همانند - مولکول‌های زیستی با شکل سه‌بعدی اختصاصی برای اتصال به آنتی‌ژن می‌سازد
- (۳) برخلاف - برای عبور از دیواره مویرگ‌های خونی، موقعیت بخش‌هایی از خود را تغییر می‌دهد
- (۴) همانند - فقط در پی ارائه آنتی‌ژن توسط یاخته‌های دارای زوائد دندریت‌مانند به لنفوسیت B تولید می‌شود

زیرمبحث: فصل ۵ - گفتار ۳ - دفاع اختصاصی

درس Box

یاخته‌های خاطره	یاخته پادتن‌ساز (پلاسموسیت)	
کوچک‌تر از دیگری	بزرگ‌تر از دیگری	اندازه
کم‌تر از دیگری	بیشتر از دیگری	تعداد در هر بار تقسیم لنفوسیت B
کمک به شناسایی سریع تر میکروب وارد شده به بدن از دفعات دوم برخورد با همان میکروب	تولید و ترشح پادتن	نقش
مرکزی	غیرمرکزی	محل قرارگیری هسته
دارد	ندارد	گیرنده آنتی‌ژن (پادگینی)
دارد	ندارد	امکان فعال‌شدن توسط یاخته‌های دارینه‌ای
بله (میتوز)	خیر	تقسیم می‌شود؟
کم‌تر از دیگری	بیشتر از دیگری	گسترده‌گی شبکه آندوپلاسمی زیر و دستگاه گلژی

در پی تقسیم لنفوسیت‌های B در اثر برخورد با آنتی‌ژن خاص، در نهایت، لنفوسیت‌های خاطره و پلاسموسیت‌ها تولید می‌شوند. لنفوسیت‌های خاطره، گیرنده‌های آنتی‌ژنی را تولید می‌کنند و در سطح غشای خود قرار می‌دهند. این گیرنده‌ها شکل اختصاصی دارند و به نوعی آنتی‌ژن خاص متصل می‌شوند. پلاسموسیت‌ها هم توانایی ترشح پادتن‌های دفاعی را دارند. پادتن‌ها شکل سه‌بعدی اختصاصی دارند که به یک آنتی‌ژن خاص متصل می‌شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): هر دو یاخته زنده هستند پس دارای شبکه آندوپلاسمی زیر و دستگاه گلژی هستند. این اندام‌ها در پلاسموسیت‌ها نسبت به یاخته‌های خاطره گسترده‌تر هستند.

پلاسموسیت‌ها، پادتن می‌سازند و ترشح می‌کنند به عبارتی فعالیت ترشحي زیادی دارند به همین دلیل شبکه آندوپلاسمی آن‌ها گسترده‌گی زیادی دارد و بخش زیادی از سیتوپلاسم را به خود اختصاص داده است.

گزینه (۳): یاخته‌های خاطره نیز نوعی لنفوسیت (گویچه سفید) هستند و همانند سایر گویچه‌های سفید توانایی انجام دیapedz را دارند. طی دیapedz شکل یاخته و هسته آن برای عبور از دیواره مویرگ تغییر می‌کند.

گزینه (۴): دقت کنید گاهی اوقات لنفوسیت‌های B به طور مستقیم به آنتی‌ژن متصل می‌شوند و سپس تقسیم و تمایز می‌یابند. در واقع الزامن همواره نیاز به ارائه آنتی‌ژن توسط یاخته دارینه‌ای نیست.

نکته



۲۲

در رابطه با یک انسان سالم و بالغ، در پی تزریق واکسن مربوط به نوعی بیماری با عامل ویروسی، کدام مورد زیر مشاهده نمی‌شود؟

- (۱) تقسیم یاخته‌های لنفوسیت T بالغ و تولید یاخته‌های خاطره جهت نگهداری خاطره در برخورد با آنتی‌ژن(ها)
- (۲) ارائه آنتی‌ژن(های) مربوط به ویروس بیماری‌زا به یاخته ایمنی غیرفعال توسط یاخته دارینه‌ای
- (۳) رونویسی از ژن‌های مربوط به ساخت پادتن در پلاسموسیت‌ها و ترشح آن‌ها به کمک صرف انرژی زیستی
- (۴) اتصال پروتئین‌های مکمل به خارجی‌ترین سطح هر ویروس و تسهیل فرایند بیگانه‌خواری ذرات ویروسی وارد شده



زیرمبحث: فصل ۶ - گفتار ۳ - واکسن

پاسخ خیلی تشریحی ✓

تزریق واکسن مربوط به نوعی عامل ویروسی، هم می‌تواند باعث تحریک ایمنی مربوط به لنفوسیت‌های T در بدن انسان و هم می‌تواند باعث تحریک ایمنی مربوط به لنفوسیت‌های B شود.

در پی ورود آنتی‌ژن‌های ویروسی توسط واکسن به بدن انسان، یاخته‌های دارینه‌ای می‌توانند آن‌ها را بیگانه‌خواری کنند و سپس در سطح خود قرار دهند و به یاخته‌های لنفوسیت B و T غیرفعال ارائه دهند تا این یاخته‌ها فعال شوند. در پی فعال شدن این یاخته‌ها، هر کدام تقسیم شده و لنفوسیت‌های T کشنده، T خاطره، پلاسموسیت و B خاطره تولید می‌شود. پلاسموسیت‌ها توانایی ترشح پادتن‌هایی را دارند که علیه آنتی‌ژن ویروسی تولید شده‌اند. دقت کنید که پروتئین‌های مکمل بر عوامل بیماری‌زایی اثر دارند که دارای غشای یاخته‌ای هستند؛ مثلاً می‌توانند علیه باکتری‌ها فعالیت کنند. ویروس‌ها یاخته‌های زنده نیستند.

یک واکسن می‌تواند فقط شامل آنتی‌ژن‌های ویروسی (عامل بیماری‌زا) باشد و یا از ویروس ضعیف‌شده تشکیل شده باشد که در هر صورت فاقد توانایی ایجاد بیماری در فرد است. به دلیل وجود آنتی‌ژن‌های بیگانه در واکسن، امکان تحریک سیستم ایمنی وجود دارد.





۲۳

کدام مورد یا موارد عبارت مقابل را به درستی تکمیل می‌کند؟ در بدن انسان بالغ، یاخته‌هایی که در طی پاسخ التهابی ناشی از

ماستوسیت‌ها +
ماکروفاژها +
یاخته‌های دیواره مویرگ

ورود میکروب به لایه درم پوست، نوعی پیک شیمیایی تولید و یا آزاد می‌کنند .

(الف) فقط بعضی از - در بیگانه‌خواری یاخته‌های مرده و بقایای یاخته‌های خودی نقش دارند

(ب) همه - باعث افزایش میزان پروتئین‌های دفاعی در بافت آسیب‌دیده می‌شوند

(ج) همه - واجد مولکول‌هایی هستند که در دماهای بالا شکل سه‌بعدی خود را تغییر می‌دهند

(د) فقط بعضی از - به کمک زائنده‌های سیتوپلاسمی، می‌توانند نوعی میکروب را به درون سیتوپلاسم خود وارد کنند

(۲) الف - ج - د

(۱) الف - ب - ج - د

(۴) الف - ب

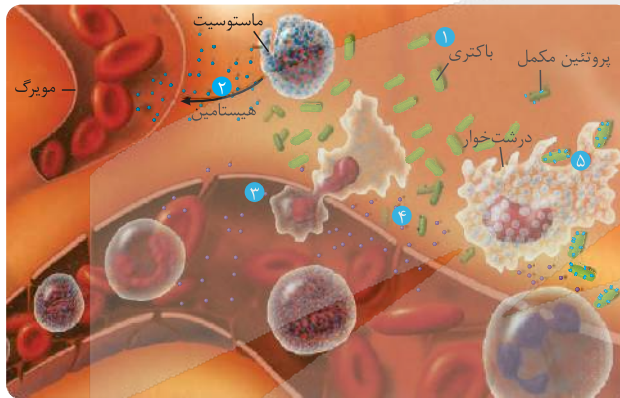
(۳) ج - د

زیرمبحث: فصل ۵ - گفتار ۲ - التهاب

Hint

یاخته‌های دیواره مویرگ و ماکروفاژها نوعی پیک شیمیایی تولید می‌کنند که باعث تحریک دیپدز می‌شود. هم‌چنین ماستوسیت‌ها نیز هیستامین رها می‌کنند. هیستامین هم باعث گشادشدن مویرگ‌ها و افزایش میزان نفوذپذیری دیواره مویرگ‌های خونی می‌شود؛ در نتیجه میزان نشت پروتئین‌های دفاعی و هم‌چنین میزان حرکت گویچه‌های سفید به سمت موضع التهاب افزایش می‌یابد.

همه موارد عبارت را به درستی تکمیل می‌کنند. پاسخ خیلی تشریحی ✓



بررسی همه موارد:

(الف) این مورد فقط برای ماکروفاژ صادق است.

همه بیگانه‌خوارها توانایی بیگانه‌خواری یاخته‌های مرده و یا عوامل بیماری‌زا را دارند اما از بین آن‌ها، وظیفه ماکروفاژها، پاک‌سازی بدن از یاخته‌های مرده خودی و آسیب‌دیده است.

(ب) نتیجه ترشح پیک شیمیایی همه این یاخته‌ها، افزایش تعداد گویچه‌های سفید در موضع التهاب است. گویچه‌های سفید هم مواد دفاعی دارند که این مواد می‌توانند پروتئینی باشند. به عبارتی با افزایش میزان جریان خون به سمت موضع و افزایش نشت پلاسما، هم میزان گویچه‌های سفید افزایش می‌یابد و هم میزان پروتئین‌های ایمنی خوناب مثل پروتئین‌های مکمل.

دقت کنید حتی بدون اثر هیستامین در افزایش نفوذپذیری رگ‌ها، هم چنان دیپدز رخ می‌دهد یعنی لازم نیست حتمن نفوذپذیری مویرگ‌ها افزایش یابد تا دیپدز رخ دهد.

(ج) همه یاخته‌های بدن دارای پروتئین هستند. این مولکول‌ها در دماهای بالا دچار تغییر شکل می‌شوند.

(د) این مورد درباره بیگانه‌خوارها صادق است و برای یاخته‌های پوششی مویرگ‌ها صادق نیست.

برای فاگوسیتوز عوامل بیگانه لازم است تا موقعیت غشای یاخته بیگانه‌خوار تغییر کند و آن عامل را احاطه کند تا بتواند در ریزکیسه‌ای در درون خود قرار دهد. این موضوع از شکل ۵ کتاب درسی در فصل ۵ قابل برداشت است.

نکته

نکته

نکته



۲۴ کدام گزینه، عبارت زیر را به طور صحیح کامل می‌کند؟

«با توجه به اطلاعات کتاب درسی، از جمله وجوه دو نوع پروتئین اینترفرون می‌توان به اشاره کرد.»

اینترفرون نوع ۲ و ۱

(۱) تشابه - تحریک شروع فرایند مرگ یاخته‌ای در یاخته‌های خودی تغییر یافته

(۲) تفاوت - تولید شدن توسط ساختارهای سطح شبکه آندوپلاسمی زیر

(۳) تشابه - مؤثر بودن در جلوگیری از بروز یا گسترش توده‌های سرطانی در بدن

(۴) تفاوت - تأثیر روی بزرگ‌ترین بیگانه‌خوارهای فعال در بافت‌ها

زیرمبحث: فصل ۵ - گفتار ۲ - اینترفرون‌ها

درس‌Box

اینترفرون نوع ۲	اینترفرون نوع ۱	برخی پروتئین‌های دفاع غیر اختصاصی
یاخته‌کشنده طبیعی + لنفوسیت T	یاخته‌های آلوده به ویروس	یاخته‌ترشح‌کننده
✓	✗	مبارزه مستقیم با یاخته‌های سرطانی
✗	✗	توانایی ایجاد منفذ در یاخته هدف
✓	✗	دارای نقش در افزایش فعالیت درشت‌خوارها
✗	✓	توانایی ایجاد مقاومت در یاخته‌های مجاور یاخته‌ترشح‌کننده آن ماده
✗	✗	همراه با آنزیم القاکننده مرگ برنامه‌ریزی شده ترشح می‌شود.
✗	✗	برای اثرگذاری باید فعال شود.
✗	✓	توانایی اثر بر یاخته‌های آلوده به ویروس

پاسخ خیلی تشریحی ✓

اینترفرون نوع ۲ در مبارزه با یاخته‌های سرطانی نقش دارد پس می‌تواند مانع تشکیل و یا گسترش این توده‌ها در بدن شود. همچنین اینترفرون نوع یک نیز در مقابله با بیماری‌های ویروسی نقش دارد. می‌دانیم که برخی ویروس‌ها در ایجاد سرطان‌ها نقش دارند؛ پس اینترفرون نوع یک نیز به نوعی در جلوگیری از ایجاد سرطان مؤثر است.

برخی ویروس‌ها، محتوای وراثتی خود را به درون دنا یاخته‌های انسان وارد می‌کنند و از این طریق محتوای وراثتی این یاخته‌ها را تغییر می‌دهند. در فصل ۶ می‌خوانید که تغییر در ماده وراثتی می‌تواند منجر به سرطان شود.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): دقت کنید اینترفرون نوع یک در شروع مرگ برنامه‌ریزی شده نقش ندارد. اتفاق برعکس، این اینترفرون سبب مقاومت یاخته‌ها در برابر ویروس می‌شود. دقت کنید اینترفرون نوع ۲ هم در القای مرگ یاخته‌ای نقش ندارد بلکه لنفوسیت‌های کشنده با داشتن نوعی آنزیم در این فرایند نقش دارند.

گزینه (۲): هر دو نوع اینترفرون، نوعی پروتئین هستند که به بیرون از یاخته ترشح می‌شوند. طبق فصل ۱ زیست‌شناسی ۱، این پروتئین‌ها توسط ران‌های سطح شبکه آندوپلاسمی زیر تولید می‌شوند.

گزینه (۴): اینترفرون نوع ۲ باعث فعال‌سازی ماکروفاژها می‌شود. اینترفرون نوع یک می‌تواند باعث مقاومت ماکروفاژهای سالم در بدن انسان نسبت به عامل ویروسی شود، اگر یاخته‌های آلوده به ویروس در مجاور آن‌ها باشند.

نکته



همه انواع گویچه‌های سفید با هسته تکی گرد یا بیضی شکل که از یاخته‌های لنفوئیدی مغز استخوان منشأ گرفته‌اند، چه مشخصه‌ای دارند؟

(۱) در پی فعالیت گیرنده‌های آنتی‌ژنی خود به نوعی مولکول خاص متصل می‌شوند.

(۲) ماده ژنتیکی هسته خود را در طی دومین مرحله اینترفاز چرخه یاخته‌ای تکثیر می‌کنند.

(۳) تحت تأثیر هورمون تیموسین مترشح از نوعی اندام لنفی، به یاخته‌های دیگری تمایز می‌یابند.

(۴) امکان مشاهده آن‌ها در محل نوعی اندام لنفی که توسط پرده صفاق احاطه شده است، وجود دارد.

لنفوسیت‌ها



زیرمبحث: فصل ۵ - گفتارهای ۲ و ۳ - لنفوسیت‌ها

درتس Box

مقایسه انواع مختلفی از لنفوسیت‌ها

برخی یاخته‌های ایمنی	لنفوسیت T کشته	لنفوسیت T خاطره	لنفوسیت T کمکی	لنفوسیت B خاطره	پلاسموسیت (یاخته پادتن‌ساز)	یاخته کشته طبیعی
در کدام خط دفاعی عمل می‌کند؟ ^۱	دوم (به واسطه تولید اینترفرون نوع ۲) و سوم	سوم	سوم و دوم (به واسطه تولید اینترفرون نوع ۲)	سوم	سوم	دوم
گیرنده اختصاصی آنتی‌ژنی	دارد	دارد	-	دارد	ندارد	ندارد
تولید پادتن	ندارد	ندارد	ندارد	ندارد	دارد	ندارد
ترشح پادتن	ندارد	ندارد	ندارد	ندارد	دارد	ندارد
نقش در مبارزه علیه یاخته‌های سرطانی؟	دارد (به کمک اینترفرون نوع ۲ و مرگ این یاخته‌ها)	مستقیم ندارد، اما غیرمستقیم دارد (تقسیم می‌شود و T کشته می‌سازد).	دارد (مؤثر در فعالیت سایر لنفوسیت‌ها مثل Tهای کشته)	دارد	دارد	دارد (به کمک اینترفرون نوع ۲ و مرگ این یاخته‌ها)
توانایی مبارزه با عوامل بیگانه به طور مستقیم؟؟	دارد (مثل عضو پیوندی!)	ندارد	ندارد ^۲	ندارد (فقط به کمک گیرنده‌های آنتی‌ژنی این عوامل را شناسایی می‌کند)	دارد (آنتی‌ژن‌های محلول و ... به واسطه ترشح پادتن)	می‌تواند موجب مرگ یاخته‌های سرطانی و آلوده به ویروس شود.
توانایی از بین بردن یاخته‌های آلوده به ویروس (تولید پرورین و آنزیم الفاکتنده مرگ برنامه‌ریزی شده؟)	دارد	ندارد	ندارد	ندارد	ندارد	دارد
عبور از نقاط واریسی چرخه یاخته‌ای؟	ندارد	دارد	-	دارد	ندارد	-
توانایی خنثی‌سازی یا رسوب‌دادن آنتی‌ژن‌های محلول؟	ندارد	ندارد	ندارد	مستقیم ندارد.	دارد	ندارد
توانایی ساخت اینترفرون نوع ۱؟	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد	دارد
مستقیم توسط HIV، آلوده...	نمی‌شود	نمی‌شود	می‌شود	نمی‌شود	نمی‌شود	نمی‌شود

۱- این یاخته‌ها در صورت آلوده شدن به ویروس، اینترفرون نوع ۱ ترشح می‌کنند. پس همگی می‌توانند در خط دوم دفاعی نقش داشته باشند.
۲- به کمک گیرنده‌هایش فقط آنتی‌ژن‌ها را شناسایی می‌کند، اما مبارزه مستقیم ندارد.

زیست‌شناسی

پاسخ خیلی تشریحی ✓

طحال اندام لنفی است که توسط پرده صفاق احاطه شده است. همه انواع لنفوسیت‌ها را می‌توان در محل اندام‌های لنفی مشاهده کرد، زیرا این یاخته‌ها توانایی دیپدز و خروج از خون را دارند.

نکته

منشأ اولیه همه گویچه‌های سفید خونی در یک انسان بالغ، مغز قرمز استخوان است، اما لنفوسیت‌هایی مثل خاطره‌ها و عمل‌کننده‌ها که حاصل تقسیم یک لنفوسیت اولیه هستند، علاوه بر مغز استخوان، در اندام‌های لنفی دیگری هم می‌توانند تولید شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): برای یاخته کشنده طبیعی صادق نیست.

نکته

همه گویچه‌های سفید خونی، توانایی شناسایی عامل خودی از بیگانه را دارند. یاخته‌های خط دوم براساس ویژگی‌های عمومی این توانایی را دارند؛ یعنی فقط می‌توانند بگویند این عامل بیگانه است، ولی نمی‌توانند بگویند چیست، اما یاخته‌های خط سوم می‌توانند نوع این عامل را نیز تشخیص دهند و به طور اختصاصی با آن مبارزه کنند.

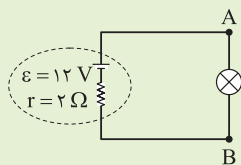
گزینه (۲): برای یاخته کشنده طبیعی، پلاسموسیت و یاخته T کشنده صادق نیست.

گزینه (۳): این مورد تنها برای لنفوسیت‌های دفاع اختصاصی صادق است. مثلاً لنفوسیت کشنده طبیعی به یاخته دیگری تمایز نمی‌یابد.



در مدار شکل زیر، مقاومت الکتریکی لامپ برابر 4Ω است. در هر دقیقه چند الکترون و در چه جهتی از لامپ عبور می‌کند؟

$$(e = 1.6 \times 10^{-19} \text{ C})$$



(۱) 7.5×10^{20} ، از A به B

(۲) 7.5×10^{20} ، از B به A

(۳) 1.5×10^{20} ، از A به B

(۴) 1.5×10^{20} ، از B به A



درس Box

کوانتیده بودن بار الکتریکی؛ همواره بار الکتریکی یک جسم، مضرب درستی از یک مقدار پایه (بار بنیادی e) است و هر مقدار دلخواهی نمی‌تواند داشته باشد:

$$q = \pm n e, e = 1.6 \times 10^{-19} \text{ C}$$

تعداد الکترون مبادله شده

علامت +: برای جسمی که الکترون از دست داده است.

علامت -: برای جسمی که الکترون گرفته است.

آهنگ شارش بار الکتریکی در رسانا، معادل با متوسط جریان الکتریکی عبوری از آن است.

I: جریان الکتریکی متوسط برحسب آمپر (A)

Δq : بار الکتریکی خالص عبوری برحسب کولن (C)

Δt : مدت زمان برحسب ثانیه (s)

جریان عبوری از یک مدار از رابطه زیر به دست می‌آید:

I: جریان مدار (A)

ε : نیرو محرکه خالص (V)

$$I = \frac{\varepsilon}{R_{eq} + r}$$

(منظور از خالص برای زمانی است که در مدار دو مولد داریم و یکی از آن‌ها کوچک‌تر و خلاف جهت جریان است. در این شرایط آن را از نیروی محرکه بزرگ‌تر کم می‌کنیم.)

R_{eq} : مقاومت معادل مقاومت‌های مدار (Ω)

r : مجموع مقاومت‌های درونی مولدها (Ω)

جهت جریان عبوری در مدار همواره به صورت قراردادی در خلاف جهت حرکت الکترون‌ها است. درون سیم رسانا یک میدان الکتریکی از سر مثبت مولد به سر منفی آن ایجاد می‌شود، الکترون‌ها خلاف جهت میدان حرکت می‌کنند، اما به صورت قراردادی جهت جریان را از قطب مثبت به قطب منفی باتری در نظر می‌گیریم.

$$I = \frac{\varepsilon}{R + r} \Rightarrow I = \frac{12}{4 + 2} = 2 \text{ A}$$

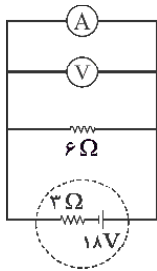
$$q = It = ne \Rightarrow 2 \times 60 = n \times 1.6 \times 10^{-19} \Rightarrow n = 7.5 \times 10^{20} = 7.5 \times 10^{20}$$

گام دوم؛ با توجه به این که جهت جریان از قطب مثبت باتری خارج شده و درون مدار از A به B است، جهت حرکت الکترون‌ها در خلاف جهت جریان، یعنی از B به A می‌باشد.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول:



در مدار شکل زیر، آمپرسنج آرمانی و ولتسنج آرمانی به ترتیب از راست به چپ، چند آمپر و چند ولت را نشان می‌دهند؟



(۱) ۱۲V، ۲A

(۲) ۲A، صفر

(۳) ۱۸V، صفر

(۴) ۶A، صفر



درس‌Box

● آمپرسنج در مدار به صورت سری بسته می‌شود و جریان شاخه مدار را نشان می‌دهد.

$$I = \frac{\varepsilon}{R_{eq} + r}$$

مقاومت آمپرسنج آرمانی صفر است؛ بنابراین اگر اشتباهاً آن را در مدار به صورت موازی ببندیم مانند اتصال کوتاه عمل می‌کند و شاخه‌ای از مدار که به آن بسته شده از مدار حذف می‌شود.

● ولتسنج در مدار به صورت موازی به هر جزء بسته می‌شود. اگر ولتسنج به مقاومت متصل شود عدد RI را نشان می‌دهد و اگر به مولد متصل شود در صورتی که جریان در مدار برقرار نباشد نیروی محرکه مولد (ε) را نشان می‌دهد و اگر جریان در مدار برقرار باشد، ولتسنج عدد $V = \varepsilon \mp rI$ (برای مولد منفی و برای ضدمولد مثبت) را نشان می‌دهد. اگر اشتباهاً ولتسنج آرمانی را در مدار به صورت سری ببندیم به دلیل این که مقاومت آن بی‌نهایت است جریان در آن شاخه صفر می‌شود.

مقاومت ۶ اهمی، ولتسنج آرمانی و آمپرسنج آرمانی به صورت موازی به هم متصل شده‌اند؛ بنابراین با توجه به این که مقاومت آمپرسنج آرمانی صفر است، کل جریان از آن عبور می‌کند؛ بنابراین مقاومت ۶ اهمی و در نتیجه ولتسنج از مدار حذف می‌شوند که ولتسنج عدد صفر را نشان خواهد داد. عدد آمپرسنج نیز به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$I = \frac{\varepsilon}{R + r} \Rightarrow I = \frac{18}{3} = 6A$$

✓ پاسخ خیلی تشریحی

۲۸ بر روی یک اتوی برقی، اعداد 220 V و 880 W نوشته شده است. مقاومت الکتریکی این اتو در حالت روشن چند اهم است؟

۴۰ (۱)

۴۵ (۲)

۵۰ (۳)

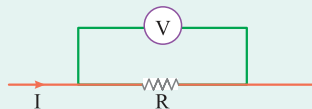
۵۵ (۴)



Hint با استفاده از رابطه $P = \frac{V^2}{R}$ می‌توانید مقاومت آن را محاسبه کنید.

درس‌Box

مطابق شکل اگر جریان عبوری از مقاومت R برابر I و اختلاف پتانسیل دو سر آن برابر V باشد، برای محاسبه مقدار توان مصرفی در مقاومت داریم:



$$P = RI^2 = \frac{V^2}{R} = VI$$

$$P = \frac{V^2}{R} \Rightarrow 880 = \frac{220^2}{R} \Rightarrow R = 55\ \Omega$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در مدار شکل زیر، اگر کلید را ببندیم، جریان الکتریکی عبوری از آمپر سنج آرمانی 7 A تغییر می‌کند. نیروی محرکه مولد آرمانی

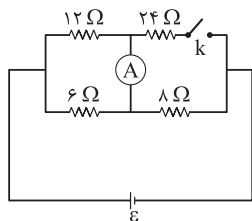
چند ولت است؟

(۱) ۲۴

(۲) ۳۶

(۳) ۴۸

(۴) ۶۰



اتصال مقاومت‌ها به یکدیگر:

درس Box

(۱) **اتصال سری (متوالی):** در این حالت شدت جریان عبوری از هر یک از مقاومت‌ها با یکدیگر یکسان است و مقاومت معادل عبارت است از:

$$I = I_1 = I_2 = I_3 \quad R_T = R_1 + R_2 + R_3$$

• اگر n مقاومت مشابه R را به طور سری (متوالی) به یکدیگر متصل کنیم، مقاومت معادل آن‌ها عبارت است از:

$$R_T = nR$$

• در این حالت مقاومت معادل از تک‌تک مقاومت‌ها بزرگ‌تر است.

• از یک مقاومت سری (متوالی) به مدار اضافه شود مقاومت معادل افزایش می‌یابد و اگر از مدار کم شود، مقاومت معادل کاهش می‌یابد.

(۲) **اتصال موازی:** در این حالت، اختلاف پتانسیل دو سر مقاومت‌ها با یکدیگر یکسان است و مقاومت معادل عبارت است از:

$$I = I_1 + I_2 + I_3 \quad V = V_1 = V_2 = V_3 \quad \frac{1}{R_T} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_3}$$

• اگر n مقاومت مشابه R را به صورت موازی ببندیم، مقاومت معادل مدار عبارت است از:

$$R_T = \frac{R}{n}$$

• اگر دو مقاومت R_1 و R_2 را به صورت موازی متصل کنیم، مقاومت معادل آن‌ها برابر است با:

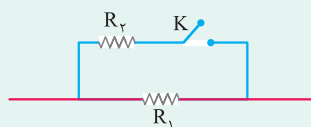
$$R_T = \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2}$$

• در حالت موازی، مقاومت معادل از تک‌تک مقاومت‌ها کوچک‌تر است.

• اگر یک مقاومت را به صورت موازی به مدار اضافه کنیم، مقاومت معادل کاهش می‌یابد و بالعکس.

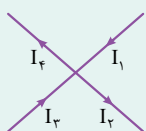
بسته‌شدن کلید در یک مدار می‌تواند یک مقاومت را به مدار اضافه کند:

در شکل مقابل، با بستن کلید K مقاومت R_2 به مدار اضافه می‌شود.



قاعده انشعاب جریان:

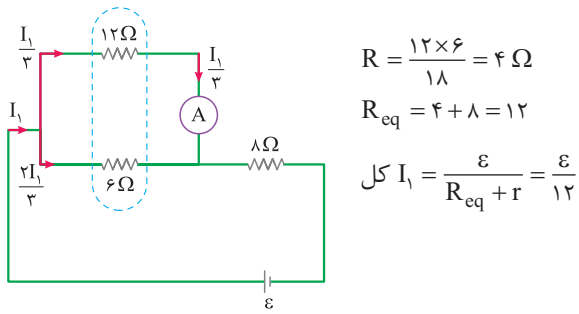
طبق این قانون مجموع جریان‌های ورودی به هر گره برابر است با مجموع جریان‌های خروجی از همان گره.



$$I_1 + I_2 = I_3 + I_4$$



در حالت اول که کلید باز است مقاومت ۲۴ اهمی از مدار حذف می‌شود؛ بنابراین جریان به صورت شکل زیر در مدار برقرار خواهد بود:

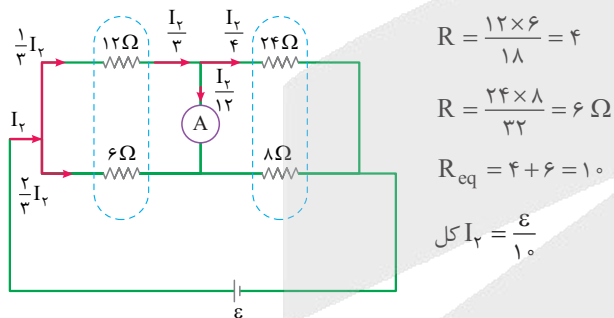


جریان عبوری از مقاومت ۱۲ اهمی: $\frac{12}{6} = \frac{I_6}{I_{12}} \rightarrow 12I_{12} = 6I_6 \Rightarrow I_6 = 2I_{12}$

که این همان جریان عبوری از آمپرسنج است: $I_6 + I_{12} = I_1 \Rightarrow I_{12} = \frac{I_1}{3}$

عدد آمپرسنج A_1 : $\frac{I_1}{3} = \frac{\varepsilon}{12} \times \frac{1}{3} = \frac{\varepsilon}{36}$

در حالت دوم که کلید بسته است، مقاومت‌های ۱۲ و ۶ اهمی با هم موازی و مقاومت‌های ۲۴ و ۸ اهمی نیز با هم موازی هستند و معادل آن‌ها با یکدیگر سری می‌باشند.



(قبلاً نسبت آن را محاسبه کرده‌ایم): $\frac{I_2}{3}$: جریان عبوری از مقاومت ۱۲ اهمی

جریان عبوری از مقاومت ۲۴ اهمی: $\frac{24}{8} = \frac{I_8}{I_{24}} \Rightarrow 24I_{24} = 8I_8 \Rightarrow I_{24} = \frac{I_8}{3}$

$I_8 + I_{24} = I_2 \Rightarrow I_{24} = \frac{I_2}{4}$

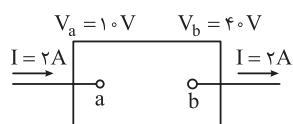
با توجه به قاعده انشعاب: $A_2 = \frac{I_2}{3} - \frac{I_2}{4} = \frac{I_2}{12} \Rightarrow A_2 = \frac{1}{12} \times \frac{\varepsilon}{10} = \frac{\varepsilon}{120}$

$\Delta A = \frac{\varepsilon}{36} - \frac{\varepsilon}{120} = \frac{7\varepsilon}{360} = 0.7 \Rightarrow \varepsilon = 36V$

فیزیک

۳۰

شکل زیر یک رسانای الکتریکی را نشان می‌دهد که در یک مدار الکتریکی قرار دارد. این رسانا در هر دقیقه چند کیلوژول انرژی



الکتریکی و چگونه مبادله می‌کند؟

(۱) $3/6$ ، به آن وارد می‌شود.

(۲) $3/6$ ، از آن خارج می‌شود.

(۳) $7/2$ ، به آن وارد می‌شود.

(۴) $7/2$ ، از آن خارج می‌شود.



پاسخ خیلی تشریحی ✓

با توجه به جهت جریان که از پتانسیل بیشتر خارج شده است، نتیجه می‌گیریم که انرژی الکتریکی نیز از آن خارج می‌شود (بنابراین گزینه‌های (۱) و (۳) رد می‌شوند). حال برای محاسبه انرژی خروجی از رسانا داریم:

$$P = \Delta VI \rightarrow P = (40 - 10) \times 2 = 60W$$

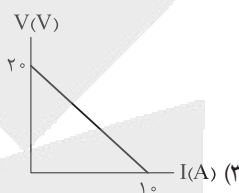
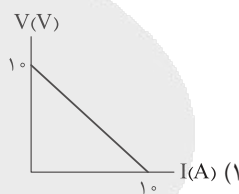
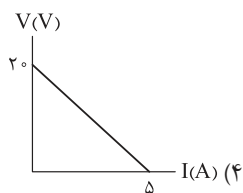
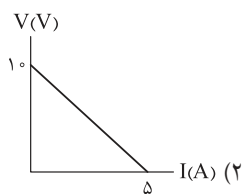
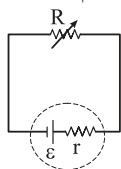
$$U = P \times \Delta t \rightarrow U = 60 \times 60 = 3600J \rightarrow U = 3/6kJ$$



فیزیک

۳۱

در شکل زیر، یک مقاومت متغیر به یک باتری متصل است. توان خروجی باتری به ازای جریان عبوری ۱ A برابر ۸ W و به ازای جریان عبوری ۲ A برابر ۱۲ W است. نمودار اختلاف پتانسیل الکتریکی دو سر این باتری، بر حسب جریان عبوری از آن به صورت کدام شکل است؟

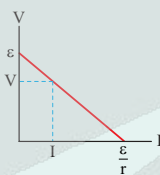
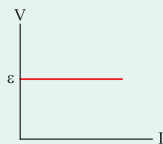


توان خروجی باتری برابر است با توان تولیدی آن منهای توان تلف شده توسط مقاومت درونی باتری:

$$P_{\text{خروجی}} = \varepsilon I - r I^2$$

توان تلف شده توان تولیدی

نمودار ولتاژ دو سر باتری بر حسب شدت جریان عبوری از آن در دو حالت باتری ایده آل ($r = 0$) و غیرایده آل ($r \neq 0$) به صورت زیر است:



$$r = 0 \Rightarrow \text{ولتاژ دو سر باتری } V = \varepsilon$$

$$r \neq 0 \Rightarrow \text{ولتاژ دو سر باتری } V = \varepsilon - rI$$

$$\text{شیب نمودار} = \frac{\varepsilon - V}{-I} = \frac{rI}{-I} = -r$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: ابتدا از رابطه توان خروجی مولد مقدار مقاومت درونی و نیروی محرکه مولد را به دست می آوریم:

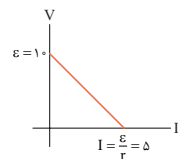
$$P = \varepsilon I - r I^2$$

$$\text{حالت اول: } I = 1, P = 8 \Rightarrow 8 = \varepsilon - r$$

$$\text{حالت دوم: } I = 2, P = 12 \Rightarrow 12 = 2\varepsilon - 4r$$

$$-4 \times \begin{cases} 8 = \varepsilon - r \\ 12 = 2\varepsilon - 4r \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} -32 = -4\varepsilon + 4r \\ 12 = 2\varepsilon - 4r \end{cases} \\ -20 = -2\varepsilon \Rightarrow \varepsilon = 10, r = 2$$

گام دوم: حال نمودار $V-I$ را برای این مولد به صورت مقابل رسم می کنیم:





فیزیک

۳۲

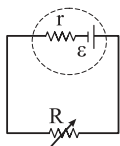
در مدار شکل زیر، مقدار مقاومت الکتریکی رنوستا در حالت اول برابر 2Ω و در حالت دوم برابر 32Ω است. توان خروجی باتری در این دو حالت برابر می‌شود. اگر مقاومت الکتریکی رنوستا به تدریج از 10Ω به 20Ω برسد، توان خروجی باتری چگونه تغییر می‌کند؟

(۱) پیوسته افزایش می‌یابد.

(۲) پیوسته کاهش می‌یابد.

(۳) ابتدا افزایش و سپس کاهش می‌یابد.

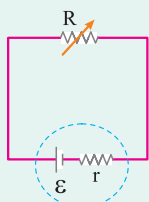
(۴) ابتدا کاهش و سپس افزایش می‌یابد.



کوتی Box

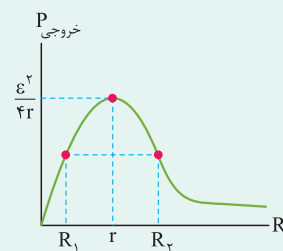
تغییرات توان خروجی باتری بر حسب مقاومت معادل مدار:

در مدار ساده شکل زیر، می‌خواهیم ببینیم با تغییر مقاومت R ، توان خروجی از باتری چگونه تغییر می‌کند. با توجه به این که توان خروجی از باتری، همان توان مصرف‌شده در مقاومت R است، می‌توان گفت:



$$\begin{cases} I = \frac{\varepsilon}{r + R} \\ P_{\text{خروجی}} = RI^2 \end{cases} \Rightarrow P_{\text{خروجی}} = \frac{\varepsilon^2 R}{(r + R)^2}$$

حال با توجه به این رابطه، نمودار توان خروجی را بر حسب مقاومت رسم می‌کنیم که در این نمودار نکات زیر دارای اهمیت زیادی است:



(۱) زمانی که $R = r$ است، توان خروجی باتری بیشینه می‌شود.

(۲) اگر $R < r$ باشد، نمودار به صورت صعودی است، یعنی با افزایش مقاومت R ، توان خروجی از باتری افزایش می‌یابد.

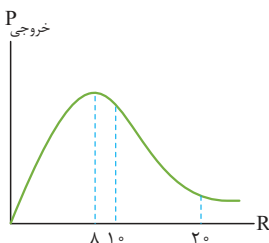
(۳) اگر $R > r$ باشد، نمودار به صورت نزولی است، یعنی با افزایش مقاومت R ، توان خروجی از باتری کاهش می‌یابد.

(۴) اگر به ازای دو مقاومت R_1 و R_2 ، توان خروجی از باتری یکسان باشد، آن‌گاه رابطه $R_1 R_2 = r^2$ یا $r = \sqrt{R_1 R_2}$ برقرار است.

با توجه به این که در دو مقاومت $R_1 = 2\Omega$ و $R_2 = 32\Omega$ توان خروجی باتری یکسان است؛ بنابراین در مقاومت $R = r = \sqrt{R_1 R_2}$ توان خروجی از باتری بیشینه خواهد شد.

$$r = \sqrt{2 \times 32} = \sqrt{64} \rightarrow r = 8\Omega$$

در نتیجه در نمودار توان خروجی، بر حسب مقاومت در محدوده مقاومت 10Ω تا 20Ω مشاهده می‌شود که توان خروجی از باتری کاهش می‌یابد.

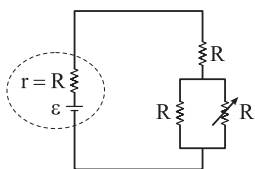


پاسخ خیلی تشریحی ✓

فیزیک

۳۳

در مدار شکل زیر، مقاومت رئوستا ابتدا روی مقدار R تنظیم شده است. اگر مقاومت رئوستا را دو برابر کنیم، توان خروجی باتری چند برابر می‌شود؟



$$\frac{15}{16} \quad (2)$$

$$\frac{125}{128} \quad (4)$$

$$\frac{9}{10} \quad (1)$$

$$\frac{124}{125} \quad (3)$$



 Hint

از رابطه توان خروجی مولد بر حسب مقاومت و نیروی محرکه مولد توان را در دو حالت محاسبه کنید و نسبت آن‌ها را بیابید.

$$P = \frac{R_{eq} \times \varepsilon^2}{(r + R_{eq})^2}$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓

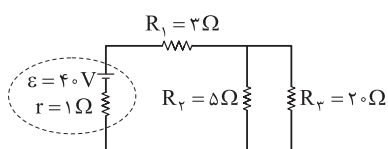
$$I = \frac{\varepsilon}{R_{eq} + r}, \quad P = \varepsilon I - rI^2 \Rightarrow P = \frac{R_{eq} \varepsilon^2}{(r + R_{eq})^2}$$

$$\text{حالت اول: } R_{eq} = \frac{R}{2} + R = \frac{3}{2}R \Rightarrow P_1 = \frac{\frac{3}{2}R \times \varepsilon^2}{\left(\frac{5}{2}R\right)^2} \Rightarrow P_1 = \frac{\frac{3}{2} \times \varepsilon^2}{\frac{25}{4}R}$$

$$\text{حالت دوم: } R_{eq} = \frac{2R}{3} + R = \frac{5}{3}R \Rightarrow P_2 = \frac{\frac{5}{3}R \times \varepsilon^2}{\left(\frac{8}{3}R\right)^2} \Rightarrow P_2 = \frac{\frac{5}{3} \times \varepsilon^2}{\frac{64}{9}R}$$

$$\frac{P_2}{P_1} = \frac{\frac{\frac{5}{3} \varepsilon^2}{\frac{64}{9}R}}{\frac{\frac{3}{2} \varepsilon^2}{\frac{25}{4}R}} = \frac{125}{128}$$

در مدار شکل زیر، توان مصرفی مقاومت R_2 چند وات است؟



۶۰ (۱)

۷۵ (۲)

۸۰ (۳)

۱۲۵ (۴)



پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول، ابتدا مقاومت معادل و در نتیجه جریان کل مدار را محاسبه می‌کنیم:

$$R_2, R_3 \text{ موازی} \Rightarrow R_{23} = \frac{20 \times 5}{20 + 5} = 4 \Omega$$

$$R_{23}, R_1 \text{ سری} \Rightarrow R_{eq} = 4 + 3 = 7 \Omega$$

$$I = \frac{\varepsilon}{R_{eq} + r} = \frac{40}{7 + 1} = 5 \text{ A}$$

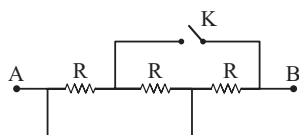
گام دوم، حال سهم جریان مقاومت R_2 و سپس توان مصرفی آن را به دست می‌آوریم:

$$\frac{I_2}{I_3} = \frac{5}{20} \Rightarrow I_2 = 4 I_3$$

$$I_2 + I_3 = 5 \Rightarrow 5 I_3 = 5 \Rightarrow I_3 = 1 \text{ A}, I_2 = 4 \text{ A}$$

$$P = R I^2 \Rightarrow P_2 = 5 \times (4)^2 = 80 \text{ W}$$

۳۵ در شکل زیر، با بستن کلید K، مقاومت معادل بین دو نقطه A و B چند برابر می‌شود؟



۱) $\frac{1}{3}$

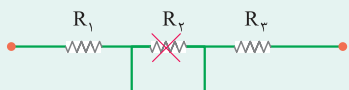
۲) ۳

۳) $\frac{2}{3}$

۴) $\frac{3}{2}$

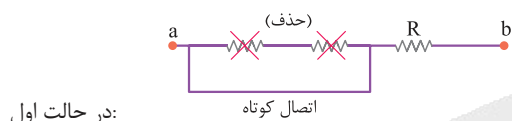
درس‌Box

اتصال کوتاه: هرگاه دو سر یک مقاومت توسط سیم به هم متصل شود آن مقاومت اتصال کوتاه شده و از مدار حذف می‌شود.



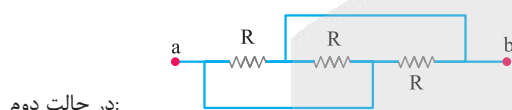
تذکر: اگر چند مقاومت سری باشند و یکی از آن‌ها اتصال کوتاه شود فقط همان مقاومت از مدار حذف می‌شود، اما اگر چند مقاومت با یکدیگر موازی باشند و یکی از آن‌ها اتصال کوتاه شود، تمامی مقاومت‌های دیگر که با آن موازی هستند نیز از مدار حذف می‌شوند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓



در حالت اول:

$$R_{eq} = R$$



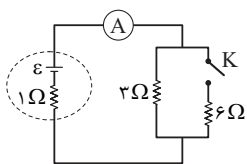
در حالت دوم:

$$R_{eq} = \frac{R}{3}$$

سه مقاومت موازی هستند.

$$\frac{R_{eq(2)}}{R_{eq(1)}} = \frac{\frac{R}{3}}{R} = \frac{1}{3}$$

در مدار شکل زیر، با بستن کلید K، عددی که آمپرسنج نشان می دهد ۲۰ درصد افزایش می یابد. مقاومت الکتریکی این آمپرسنج چند اهم است؟



(۱) ۰/۵

(۲) ۱

(۳) ۱/۵

(۴) ۲



Hint

در دو حالت کلید باز و کلید بسته جریان کل مدار را از رابطه $(I = \frac{\epsilon}{R_{eq} + r})$ محاسبه کنید و نسبت آن ها را $(\frac{I_2}{I_1})$ برابر با ۱/۲ قرار دهید تا مقاومت آمپرسنج محاسبه شود.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

$$\text{مقاومت } 6\Omega \text{ حذف می شود.} \quad I = \frac{\epsilon}{R_{eq} + r} \rightarrow I_1 = \frac{\epsilon}{3 + 1 + R_{\text{آمپرسنج}}} \Rightarrow I_1 = \frac{\epsilon}{4 + R_{\text{آمپرسنج}}}$$

$$\text{مقاومت } 3\Omega, 6\Omega \text{ موازی} \rightarrow \frac{6 \times 3}{6 + 3} = 2\Omega \quad I_2 = \frac{\epsilon}{2 + 1 + R_{\text{آمپرسنج}}} \Rightarrow I_2 = \frac{\epsilon}{3 + R_{\text{آمپرسنج}}}$$

$$\frac{I_2}{I_1} = 1/2 = \frac{6}{5} = \frac{\frac{\epsilon}{3 + R_{\text{آمپرسنج}}}}{\frac{\epsilon}{4 + R_{\text{آمپرسنج}}}} \Rightarrow R_{\text{آمپرسنج}} = 2\Omega$$

دو لامپ رشته‌ای 100 W ، یک بخاری برقی 2000 W ، یک دستگاه پخش صوت 200 W و یک سشوار 2000 W به پریزهای یک مدار سیم‌کشی خانگی 220 V مجهز به فیوز، وصل شده‌اند. اگر همه این مصرف‌کننده‌ها را با هم روشن کنیم، چه تعداد از عبارت‌های زیر درست است؟

- (الف) مقاومت معادل این مصرف‌کننده‌ها برابر 11Ω است.
 (ب) جریان کل گذرنده از شاخه اصلی سیم‌کشی این خانه برابر 3 A است.
 (پ) اگر فیوز به کاررفته، فیوز 25 A باشد، جریان قطع خواهد شد.

(۱) صفر

(۲) ۱

(۳) ۲

(۴) ۳



پاسخ خیلی تشریحی ✓

(الف) درست؛

$$P_{\text{کل}} = P_{\text{سشوار}} + P_{\text{دستگاه پخش صوت}} + P_{\text{بخاری برقی}} + P_{\text{لامپ‌ها}}$$

$$P_{\text{کل}} = 2(100) + 2000 + 200 + 2000 = 4400\text{ W}$$

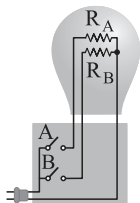
$$P_{\text{کل}} = \frac{V_{\text{کل}}^2}{R_{\text{eq}}} \Rightarrow 4400 = \frac{220^2}{R_{\text{eq}}} \Rightarrow R_{\text{eq}} = 11\Omega$$

(ب) نادرست؛

$$P_{\text{کل}} = V_{\text{کل}} I_{\text{کل}} \Rightarrow 4400 = 220 \times I_{\text{کل}} \Rightarrow I_{\text{کل}} = 20\text{ A}$$

(پ) نادرست؛ در قسمت «ب» محاسبه کردیم که جریان کل عبوری از کنتور وسایل 20 A است؛ بنابراین فیوز 25 آمپر مناسب است و قطع نمی‌شود.

یک لامپ سه راهه 200 V که دو رشته با مقاومت‌های الکتریکی $R_A = 400\ \Omega$ و $R_B = 200\ \Omega$ دارد، مطابق شکل برای کار در سه توان مختلف ساخته شده است. کم‌ترین و بیشترین توان مصرفی این لامپ به ترتیب چند وات است؟



(۱) 200 ، 100

(۲) 300 ، 100

(۳) 100 ، 50

(۴) 150 ، 50



Hint

توان مصرفی را در سه حالت از طریق رابطه $P = \frac{V^2}{R}$ محاسبه کنید و بیشترین و کم‌ترین آن را تعیین نمایید.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

سه حالت برای روشنایی این لامپ داریم:

(۱) حالتی که فقط کلید A متصل باشد.

(۲) حالتی که فقط کلید B متصل باشد.

(۳) حالتی که هر دو کلید A و B متصل باشند؛ بنابراین:

$$P = \frac{V^2}{R}$$

$$P_A = \frac{200^2}{400} = 100\text{ W} , P_B = \frac{200^2}{200} = 200\text{ W} , P_{A||B} = 100 + 200 = 300\text{ W}$$

$$P_{\min} = 100\text{ W} , P_{\max} = 300\text{ W}$$

n لامپ مشابه را در حالت اول به طور متوالی و در حالت دوم به طور موازی به یکدیگر بسته و مجموعه آنها را در هر دو حالت به ولتاژ معین V وصل می‌کنیم. اگر مجموع توان مصرف‌شده لامپ‌ها در حالت دوم، ۱۶ برابر مجموع توان مصرف‌شده آنها در حالت اول باشد،

n کدام است؟

۲ (۱)

۴ (۲)

۶ (۳)

۸ (۴)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

$$\text{در حالت اول: } R_{eq} = nR, \quad P = \frac{V^2}{R_{eq}} \Rightarrow P_1 = \frac{V^2}{nR}$$

$$\text{در حالت دوم: } R_{eq} = \frac{R}{n} \Rightarrow P_2 = \frac{V^2}{\frac{R}{n}} = \frac{nV^2}{R}$$

$$\frac{P_2}{P_1} = 16 \Rightarrow \frac{\frac{nV^2}{R}}{\frac{V^2}{nR}} = 16 \Rightarrow n^2 = 16 \Rightarrow n = 4$$

فیزیک

۴۰

وقتی دو سر یک بخاری برقی را به اختلاف پتانسیل ۲۲۰۷ وصل می‌کنیم، جریان ۱۲A از آن می‌گذرد. اگر این بخاری به مدت ۴ ساعت در روز کار کند و قیمت برق مصرفی به ازای هر کیلووات ساعت ۵۰ تومان باشد، هزینه یک ماه (۳۰ روز) مصرف برق این بخاری چند تومان است؟

(۱) ۱۴۶۴۰۰

(۲) ۱۴۶۴۰

(۳) ۱۵۸۴۰۰

(۴) ۱۵۸۴۰



Hint

ابتدا از رابطه $P = VI$ توان مصرفی را محاسبه کنید و آن را به کیلووات تبدیل کرده، سپس مدت‌زمان کل مصرف را در توان و قیمت ضرب کنید تا هزینه کل به دست آید.

$$P = VI \Rightarrow P = 220 \times 12 = 2640 \text{ W} = 2.64 \text{ kW}$$

$$\text{تومان} = 2.64 \times 4 \times 30 \times 50 = 15840$$

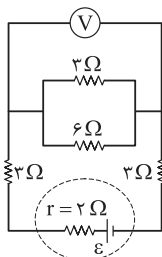
پاسخ خیلی تشریحی ✓



فیزیک

۴۱

در مدار زیر، ولتسنج آرمانی ۶V را نشان می‌دهد. نیروی محرکه مولد، چند ولت است؟



۱۸ (۱)

۲۰ (۲)

۲۴ (۳)

۳۰ (۴)



پاسخ خیلی تشریحی ✓

ولتسنج به دو مقاومت ۳ و ۶ اهمی که با یکدیگر موازی هستند متصل است؛ بنابراین جریان عبوری از آن‌ها به صورت زیر محاسبه می‌شود:

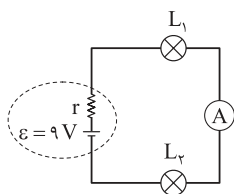
$$R_{3,6} = \frac{6 \times 3}{9} = 2 \Omega$$

$$V = RI \Rightarrow 6 = 2I \Rightarrow I = 3A$$

با توجه به این که این دو مقاومت با مقاومت‌های ۳ اهمی دیگر سری هستند؛ بنابراین جریان کل مدار نیز $I = 3A$ است. (چرا؟)

$$I = \frac{\varepsilon}{R_{eq} + r} \Rightarrow 3 = \frac{\varepsilon}{2 + 3 + 3 + 2} \Rightarrow \varepsilon = 3 \times 10 = 30V$$

در مدار شکل زیر، توان مصرفی دو لامپ L_1 و L_2 به ترتیب $4W$ و $8W$ است. اگر مقداری که آمپرسنج آرمانی نشان می‌دهد، برابر $2A$ باشد، مقاومت درونی باتری چند اهم است؟



(۱) 0.5

(۲) 1

(۳) 1.5

(۴) 2



پاسخ خیلی تشریحی ✓

با توجه به این که در مدار فقط دو لامپ به عنوان مصرف کننده وجود دارد، توان خروجی مولد با مجموع توان های دو لامپ برابر است.

$$P_{\text{کل}} = 8 + 4 = 12 \text{ W}$$

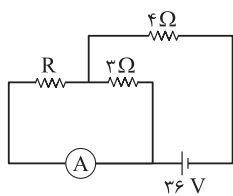
$$P_{\text{خروجی مولد}} = \varepsilon I - rI^2 \Rightarrow 12 = (9 \times 2) - r(2)^2 \Rightarrow r = 1.5 \Omega$$



فیزیک

۴۳

در مدار شکل زیر، اگر مقداری که آمپرسنج آرمانی نشان می‌دهد، $2A$ باشد، مقاومت R چند اهم است؟



۲ (۱)

۳ (۲)

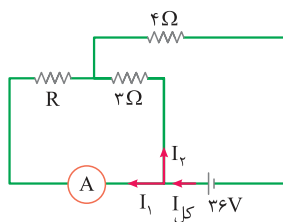
۶ (۳)

۱۲ (۴)



پاسخ خیلی تشریحی ✓

با توجه به شکل، دو مقاومت 3Ω و R موازی هستند و جریان کل بین آن‌ها تقسیم می‌شود.



$$I_{\text{کل}} = I_1 + I_2$$

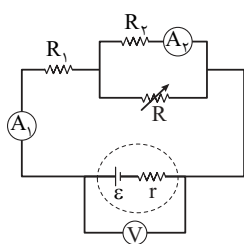
$$\frac{I_2}{I_1} = \frac{R}{3} \Rightarrow I_1 = \frac{3I_2}{R} \Rightarrow I_1 = \frac{3}{R} (I_{\text{کل}} - I_1) \Rightarrow I_1 = \frac{3}{R+3} I_{\text{کل}}$$

$$I_{\text{کل}} = \frac{36}{\frac{3R}{3+R} + 4} \Rightarrow 2 = \frac{3}{R+3} \times \frac{36}{\frac{3R}{3+R} + 4} \Rightarrow 2 = \frac{3}{R+3} \times \frac{36(R+3)}{7R+12} \Rightarrow 2 = \frac{3 \times 36}{7R+12}$$

$$\Rightarrow 7R + 12 = 54 \Rightarrow 7R = 42$$

$$R = 6\Omega$$

در مدار شکل زیر، مقاومت رئوستا (R) را افزایش می‌دهیم. کدام یک از عبارات‌های زیر دربارهٔ مقداری که آمپرسنج‌های آرمانی A_1 ، A_2 و ولت‌سنج آرمانی V نشان می‌دهند، درست است؟



- (الف) مقداری که آمپرسنج A_1 نشان می‌دهد، افزایش می‌یابد.
 (ب) مقداری که آمپرسنج A_2 نشان می‌دهد، افزایش می‌یابد.
 (پ) مقداری که ولت‌سنج V نشان می‌دهد، افزایش می‌یابد.

(۱) الف و ب

(۲) ب و پ

(۳) الف و پ

(۴) الف، ب و پ

پاسخ خیلی تشریحی ✓

(الف) نادرست؛ با افزایش مقاومت رئوستا مقاومت معادل مدار افزایش می‌یابد؛ بنابراین جریان کل مدار کاهش می‌یابد.

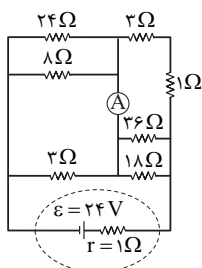
$$\downarrow I = \frac{\varepsilon}{\uparrow R_{eq} + r}$$

(ب) درست؛ جریان کل کم می‌شود اما اختلاف پتانسیل دو سر مدار زیاد می‌شود؛ اختلاف پتانسیل دو سر مقاومت R_1 کم شده است (زیرا جریان گذرنده از آن، که همان جریان کل مدار است کاهش یافته است)؛ در نتیجه اختلاف پتانسیل دو سر مقاومت R_2 و جریان گذرنده از آن باید افزایش یابد.

(پ) درست؛ ولت‌سنج متصل به مولد $V = \varepsilon - rI$ را نشان می‌دهد. همان‌طور که در قسمت (الف) بیان شد، جریان کل مدار کاهش می‌یابد؛ بنابراین عدد ولت‌سنج افزایش می‌یابد.

$$\uparrow V = \varepsilon - rI \downarrow$$

۴۵ در مدار شکل روبه‌رو، مقداری که آمپرسنج آرمانی نشان می‌دهد، چند آمپر است؟



۱ (۱)

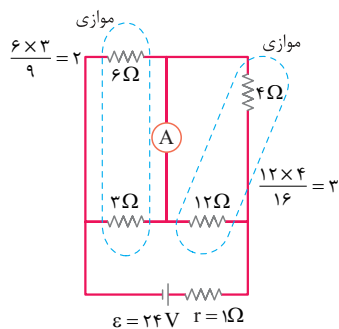
۴ (۲)

۵ (۳)

۲ (۴)



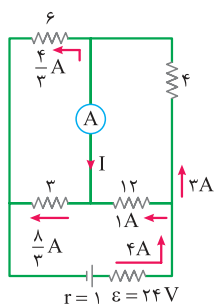
پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: ابتدا مدار را به صورت زیر ساده می‌کنیم تا مقاومت معادل و جریان کل مدار را محاسبه کنیم:



$$R_{eq} = 3 + 2 = 5 \Omega$$

$$I = \frac{\varepsilon}{R_{eq} + r} = \frac{24}{5 + 1} = 4 A$$

گام دوم: جریان کل را به صورت زیر بین مقاومت‌ها تقسیم می‌کنیم:



$$I = \frac{4}{3} - 1 = \frac{1}{3} A$$



کدام یک از انواع انرژی، در تغییر محتوای انرژی مواد شرکت کننده در یک واکنش شیمیایی در دمای ثابت، نقش اساسی ایفا می کند و چه رابطه ای بین پایداری مواد با انرژی آن ها وجود دارد؟

(۲) گرمایی - مستقیم

(۱) شیمیایی - معکوس

(۴) گرمایی - معکوس

(۳) پتانسیل - مستقیم



مواد واکنش دهنده و فراورده در یک واکنش شیمیایی دارای دو نوع انرژی هستند:

(۱) انرژی گرمایی ^{تعریف} ← مجموع انرژی جنبشی ذره ها

در دمای ثابت، تفاوت چشمگیری بین انرژی گرمایی واکنش دهنده ها و فراورده ها وجود ندارد. ← گرمای مبادله شده طی یک واکنش، به دلیل تفاوت در انرژی گرمایی مواد نیست.

(۲) انرژی پتانسیل ^{تعریف} ← انرژی ناشی از نیروهای نگهدارنده ذره های سازنده یک ماده

با انجام واکنش و تغییر در شیوه اتصال اتم ها به یکدیگر، انرژی پتانسیل مواد تغییر می کند. ← گرمای مبادله شده طی یک واکنش، به دلیل تفاوت در انرژی پتانسیل مواد واکنش دهنده و فراورده است.



در یک واکنش شیمیایی گرماده یا گرماگیر، تغییر محتوای انرژی مواد به انرژی شیمیایی (پتانسیل) و انرژی گرمایی وابسته است که در یک واکنش با عدم تغییر محسوس دما، این انرژی مبادله شده به طور عمده به انرژی شیمیایی وابسته است. هر چه سطح انرژی یک ماده بیشتر باشد، پایداری آن کم تر است، یعنی سطح انرژی با پایداری، رابطه معکوس دارند.



کدام گزینه از نظر درستی یا نادرستی، با سایر گزینه‌ها متفاوت است؟



(۱) فرایند هم‌دماشدن شیر 6°C با بدن برخلاف هم‌دماشدن بستنی 0°C با بدن، با کاهش سطح انرژی همراه است.

(۲) گرمای یک ماده را با نماد Q نشان می‌دهند و یکای اندازه‌گیری آن در SI، ژول است.

(۳) از دیدگاه شیمیایی در ساختار مولکول‌های روغن برخلاف چربی، پیوندهای دوگانه دیده می‌شود و واکنش پذیری روغن از چربی بیشتر است.

(۴) اگر تکه‌ای نان و سیب‌زمینی با سطح و جرم یکسان و دمای 75°C در محیط اتاقی با دمای 25°C قرار گیرد، سیب‌زمینی

به دلیل ظرفیت گرمایی بیشتر، زودتر با محیط هم‌دم می‌شود.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

عبارت اول درست و سایر عبارت‌ها نادرست است.

بررسی گزینه‌ها:

گزینه (۱): فرایند هم‌دماشدن شیر 6°C با بدن با کاهش سطح انرژی و بستنی 0°C ، با افزایش دما و سطح انرژی همراه است.

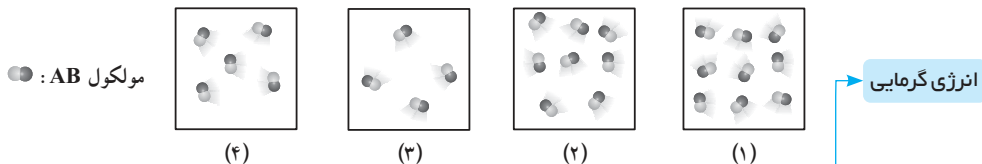
گزینه (۲): گرما ویژگی ماده نیست و برای توصیف ماده استفاده نمی‌شود بلکه برای توصیف یک فرایند به کار می‌رود.

گزینه (۳): در مولکول‌های روغن و چربی پیوند دوگانه وجود دارد، ولی تعداد پیوندهای دوگانه روغن از چربی بیشتر است.

گزینه (۴): سیب‌زمینی میزان آب بیشتری از نان دارد و ظرفیت گرمایی بیشتری نیز دارد، بنابراین تغییرات دمایی آن کندتر از نان است و نان زودتر از سیب‌زمینی با محیط هم‌دم می‌شود.



اگر در شکل‌های زیر، مقایسه دمای ظرف‌ها به صورت $T_1 > T_2 > T_3 > T_4$ باشد، چند مورد از عبارت‌های داده شده درست‌اند؟



الف) مقایسه مجموع انرژی جنبشی ذره‌های سازنده چهار ظرف به صورت: ظرف (۱) < ظرف (۲) < ظرف (۳) < ظرف (۴) است.

ب) بر اثر تماس دو ظرف (۱) و (۳) همانند دو ظرف (۲) و (۴) با یکدیگر، انرژی گرمایی ظرفی که تعداد ذرات کم‌تری دارد، کاهش می‌یابد.

پ) بر اثر تماس این چهار ظرف با یکدیگر، پس از مدتی، میانگین انرژی جنبشی ذره‌های سازنده چهار ظرف، برابر می‌شود.

ت) گرمای ویژه ذرات سازنده این چهار ظرف، برخلاف ظرفیت گرمایی آن‌ها، با یکدیگر برابر هستند.

تعیین‌کننده دما

۳ (۴)

۲ (۳)

۱ (۲)

صفر (۱)



انرژی گرمایی و ظرفیت گرمایی برخلاف دما و ظرفیت گرمایی ویژه، به جرم ماده وابسته است.



عبارت‌های «پ» و «ت» درست‌اند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

بررسی همه موارد:

الف) نادرست؛ انرژی گرمایی هم به تعداد ذرات و هم به دما بستگی دارد. ظرف (۱) به دلیل دارا بودن بیشترین تعداد ذرات و هم‌چنین دمای بالاتر، قطعاً بیشترین انرژی گرمایی را دارد. ظرف (۳) هم کم‌ترین تعداد ذرات و البته دما را دارد، پس کم‌ترین انرژی گرمایی را دارد. اما بین ظرف‌های (۲) و (۴)، به دلیل این‌که یکی تعداد بیشتری دارد و دیگری دمای بیشتر، نمی‌توان به طور دقیق مقایسه انجام داد.

ب) نادرست؛ انرژی گرمایی همواره از ماده‌ای با دمای بالاتر به ماده‌ای با دمای پایین‌تر جاری می‌شود؛ پس انرژی گرمایی از ظرف (۱) به ظرف (۳) و از ظرف (۴) به ظرف (۲) جاری می‌شود. به همین دلیل بر اثر تماس این ظرف‌ها به صورت دوه‌دو، انرژی گرمایی ظروف (۱) و (۴) کاهش می‌یابد. ظرف (۱) نسبت به ظرف (۳) تعداد ذرات بیشتری دارد، پس این هم غلطه!

پ) درست؛ میانگین انرژی جنبشی ذره‌ها، معیاری برای دما است. در اثر تماس این چهار ظرف، بالاخره این ظروف با یکدیگر هم‌دما می‌شوند. ت) درست؛ گرمای ویژه برای همه ذرات سازنده چهار ظرف با یکدیگر برابر است؛ چراکه همه از یک نوع هستند. در حالی که ظرفیت گرمایی، علاوه بر نوع مواد، به مقدار آن‌ها هم بستگی دارد که در ظرف‌های داده شده، برابر نیست.



با توجه به جدول زیر، درستی یا نادرستی مطالب زیر به ترتیب کدام است؟

- ظرفیت گرمایی ۵ گرم آب با ظرفیت گرمایی ۱۷۵ گرم طلا برابر است.
- اگر به جرم یکسانی از این مواد گرمای یکسانی بدهیم، طلا و آب به ترتیب کمترین و بیشترین تغییر دما را دارند.
- گرمای ویژه ۵ گرم نقره از گرمای ویژه ۱ گرم آلومینیم کم تر است.
- برای افزایش دمای دو گرم اتانول به میزان 1°C ، $4/8$ ژول گرما نیاز است.

ماده	آب	اتانول	آلومینیم	نقره	طلا
گرمای ویژه ($\text{J}\cdot\text{g}^{-1}\cdot^{\circ}\text{C}^{-1}$)	۴/۲	۲/۴	۰/۹	۰/۲۴	۰/۱۲

(۱) درست - درست - نادرست - نادرست

(۲) نادرست - نادرست - نادرست - درست

(۳) درست - نادرست - درست - درست

(۴) نادرست - درست - درست - نادرست



پاسخ خیلی تشریحی ✓

عبارت‌های اول، سوم و چهارم، درست و عبارت دوم، نادرست است.

عبارت اول (ظرفیت گرمایی از حاصل ضرب جرم در گرمای ویژه به دست می‌آید:

$$\Rightarrow \underbrace{5 \times 4/2}_{\text{آب}} = \underbrace{175 \times 0/12}_{\text{طلا}} = 21$$

عبارت دوم) در بین مواد داده شده، آب بیشترین و طلا کمترین گرمای ویژه را دارد؛ بنابراین در شرایط یکسان، آب کمترین و طلا

بیشترین تغییر دما را دارد (به ازای جرم و گرمای یکسان، تغییر دما با گرمای ویژه رابطه وارونه دارد!)

عبارت سوم) گرمای ویژه به جرم بستگی ندارد؛ بنابراین گرمای ویژه ۵ گرم (یا هر چند گرم) نقره برابر با $0/24$ و گرمای ویژه ۱

گرم آلومینیم برابر با $0/9$ است.

عبارت چهارم) گرمای ویژه یعنی گرمای مورد نیاز برای افزایش دمای ۱ گرم ماده به اندازه 1°C که برای اتانول برابر با $2/4$

است؛ پس برای افزایش دمای ۲ گرم اتانول به اندازه 1°C ، $4/8 = 2 \times 2/4$ ژول گرما نیاز است.



۵۰

اگر به مخلوطی به جرم ۲ گرم از آلومینیم و نقره، $22/8 \text{ J}$ گرما داده شود، دمای این مخلوط از 3°C به 50°C می‌رسد. درصد مولی آلومینیم در این مخلوط کدام است؟ (گرمای ویژه نقره و آلومینیم به ترتیب برابر $0/24 \text{ J.g}^{-1}.\text{C}^{-1}$ و $0/9 \text{ J.g}^{-1}.\text{C}^{-1}$ است.)

$$(Al = 27, Ag = 108 : \text{g.mol}^{-1})$$

$$\frac{\text{مول Al}}{\text{مول Al} + \text{مول Ag}} \times 100$$

۸۰ (۴)

۶۰ (۳)

۴۰ (۲)

۲۰ (۱)



مقدار انرژی گرمایی مورد نیاز برای افزایش دمای ماده‌ای به جرم m به صورت $Q = m.c.\Delta\theta$ است.



پاسخ خیلی تشریحی ✓

گام اول: اگر در این مخلوط جرم Ag را x گرم و جرم Al را $(2-x)$ گرم در نظر بگیریم، گرمای لازم برای افزایش دمای هر یک به اندازه 2°C برابر است با:

$$Q_{Ag} = m_{Ag} \cdot c_{Ag} \cdot \Delta\theta_{Ag} = 0/24 \frac{\text{J}}{\text{g}.\text{C}} \times 2^\circ\text{C} \times x \text{ g} = 4/8x \text{ J}$$

$$Q_{Al} = m_{Al} \cdot c_{Al} \cdot \Delta\theta_{Al} = 0/9 \frac{\text{J}}{\text{g}.\text{C}} \times 2^\circ\text{C} \times (2-x) \text{ g} = (36-18x) \text{ J}$$

$$\Rightarrow Q_{Ag} + Q_{Al} = 4/8x + 36 - 18x = 22/8 \Rightarrow x = 1 \text{ g}$$

جرم نقره = ۱ g

جرم آلومینیم = ۱ g

$$Q = m.c.\Delta\theta \Rightarrow 22/8 = 2 \text{ g} \times c_{\text{آلیاژ}} \times 2^\circ\text{C} \Rightarrow c_{\text{آلیاژ}} = 0/57 \frac{\text{J}}{\text{g}.\text{C}}$$

$$c_{\text{آلیاژ}} = \frac{m_{Al} \cdot c_{Al} + m_{Ag} \cdot c_{Ag}}{m_{Al} + m_{Ag}}$$

اگر در این مخلوط جرم Ag را x گرم و جرم Al را $(2-x)$ گرم در نظر بگیریم:

$$0/57 = \frac{m_{Al} \cdot c_{Al} + m_{Ag} \cdot c_{Ag}}{m_{Al} + m_{Ag}} = \frac{(2-x) \times 0/9 + x \times 0/24}{2} = 0/57$$

$$\Rightarrow 1/8 - 0/9x + 0/24x = 1/14 \Rightarrow x = 1 \text{ g}$$

گام دوم: با توجه به جرم نقره و آلومینیم، مول آن‌ها و درصد مولی آلومینیم را محاسبه می‌کنیم:

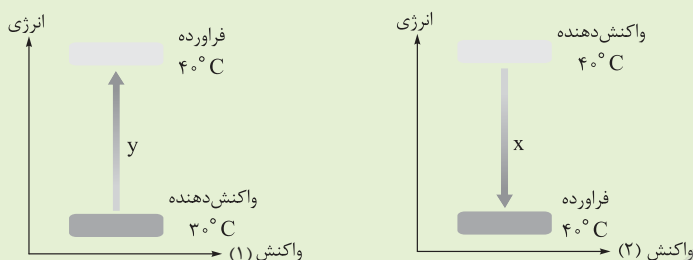
$$\text{mol Al} = 1 \text{ g Al} \times \frac{1 \text{ mol Al}}{27 \text{ g Al}} = \frac{1}{27}$$

$$\text{mol Ag} = 1 \text{ g Ag} = \frac{1 \text{ mol Ag}}{108 \text{ g Ag}} = \frac{1}{108}$$

$$\text{درصد مولی Al در مخلوط اولیه} = \frac{\text{mol Al}}{\text{mol Al} + \text{mol Ag}} \times 100 = \frac{\frac{1}{27}}{\frac{1}{27} + \frac{1}{108}} \times 100 = \frac{\frac{1}{27}}{\frac{5}{108}} \times 100 = 40\%$$

به‌جور دیگر

با توجه به نمودارهای زیر، چند مورد از مطالب داده شده، نادرست است؟ (X و Y را اعدادی مثبت در نظر بگیرید.)



الف) واکنش (۲)، گرماده و گرمای آزاد شده به طور عمده به دلیل اختلاف پتانسیل واکنش دهنده و فراورده است.

ب) ΔH واکنش (۲) برابر X و فراورده پایدارتر از واکنش دهنده است.

پ) در واکنش (۱) همانند واکنش (۲)، انرژی جنبشی فراورده ها درست به اندازه انرژی جنبشی واکنش دهنده ها است.

ت) واکنش (۱) همانند همدماشدن آبمیوه 10°C در بدن، فرایندی گرماگیر است.

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)



پاسخ خیلی تشریحی ✓ واکنش (۱) با افزایش سطح انرژی و واکنش (۲) با کاهش سطح انرژی همراه است؛ بنابراین واکنش (۱)، گرماگیر و واکنش (۲)، گرماده است.

عبارت های «ب» و «پ» نادرست هستند.

بررسی عبارت ها:

الف) در واکنش (۲) که واکنشی گرماده است. به دلیل عدم تغییر دمای واکنش دهنده و فراورده ها، می توان نتیجه گرفت که عمده

گرمای مبادله شده به دلیل اختلاف پتانسیل واکنش دهنده ها و فراورده ها است.

ب) ΔH واکنش (۲) برابر $-X$ است، زیرا X مثبت و ΔH واکنش منفی است.

پ) واکنش (۱) برخلاف واکنش (۲)، با تغییر دما و تغییر انرژی جنبشی مواد همراه است.

ت) واکنش (۱) و همدماشدن آبمیوه 10°C ، گرماگیر و با افزایش سطح انرژی همراه اند.



۵۲

اگر ۱۰ گرم گرافیت ۹۰ درصد خالص مطابق واکنش $C(s) + O_2(g) \rightarrow CO_2(g) + 396 \text{ kJ}$ با اکسیژن کافی بسوزد، مقدار گرمای آزاد شده در واکنش چند کیلوژول خواهد بود و اگر به جای گرافیت از ۹ گرم الماس خالص استفاده کنیم، گرمای آزاد شده نسبت به حالت قبل چگونه تغییر می کند؟ ($C = 12 \text{ g.mol}^{-1}$)

(۲) ۲۹۷ - بیشتر می شود.

(۱) ۲۹۷ - کم تر می شود.

(۴) ۳۳۰ - بیشتر می شود.

(۳) ۳۳۰ - کم تر می شود.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

گام اول: گرمای آزاد شده به ازای سوختن ۱۰ گرم گرافیت ۹۰٪ خالص به صورت زیر است:

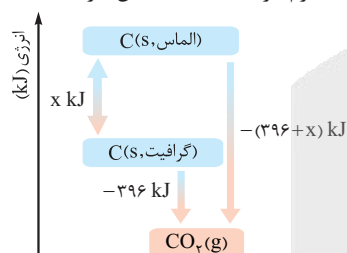
$$10 \text{ g گرافیت} \times \frac{90 \text{ g خالص}}{100 \text{ g ناخالص}} \times \frac{396 \text{ kJ}}{12 \text{ g گرافیت}} = 297 \text{ kJ}$$

$$\frac{\text{درصد خلوص} \times \text{جرم}}{100} = \frac{Q}{\frac{\Delta H}{\text{جرم مولی} \times \text{ضریب گرافیت}}}$$

$$\frac{10 \times \frac{90}{100}}{1 \times 12} = \frac{Q}{396} \Rightarrow Q = 396 \times \frac{3}{4} = 297 \text{ kJ}$$

په جور دیگر

گام دوم: سطح انرژی الماس از گرافیت بالاتر است و به ازای سوختن مقدار یکسانی از دو ماده با مول یکسان، ماده با سطح انرژی بالاتر، گرمای بیشتری آزاد می کند. دقت کنید که ۹ گرم الماس خالص مول برابری با ۱۰ گرم گرافیت ۹۰٪ خالص دارد.





۵۳

اگر A و B به ترتیب مربوط به حالت فیزیکی اتانول و آب در واکنش سوختن اتانول باشد، A و B به ترتیب از راست به چپ کدام باشند تا مقدار گرمای آزاد شده در واکنش بیشترین مقدار ممکن باشد؟

(۲) جامد - مایع

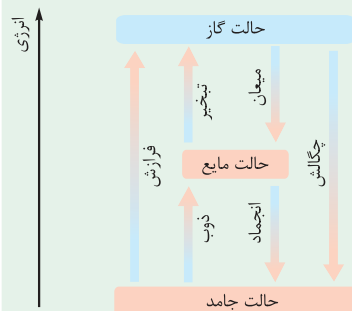
(۱) جامد - گاز

(۴) گاز - جامد

(۳) گاز - مایع

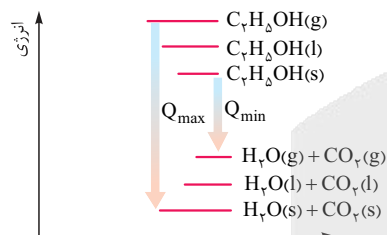


نکته: به نمودار مقابل توجه کنید:



مقایسه سطح انرژی یک ماده با حالت‌های فیزیکی متفاوت به صورت: گاز < مایع < جامد است.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ بیشترین گرمای مبادله شده، وقتی است که اتانول به حالت گاز (g) و آب به صورت جامد (s) باشد و کمترین گرمای مبادله شده وقتی است که اتانول، به صورت جامد و آب به صورت بخار باشد.





درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

- تغییر آنتالپی هر واکنش را هم‌ارز با گرمایی می‌دانند که در حجم ثابت با محیط پیرامون دادوستد می‌کند.
- در فتوسنتز برخلاف اکسایش گلوکز، سامانه با جذب گرما، فرآورده‌هایی با سطح انرژی بالاتر از واکنش‌دهنده‌ها تولید می‌کند.
- در تبدیل اکسیژن به اوزون، گرما آزاد و مولکول‌های پرانرژی‌تر اوزون تولید می‌شوند.
- در یخچال صحرایی که برای نگهداری مواد غذایی استفاده می‌شود، فرایند $\text{H}_2\text{O(l)} \rightarrow \text{H}_2\text{O(g)} + 44/1 \text{ kJ}$ انجام می‌شود.

(۱) نادرست - درست - نادرست - درست

(۲) نادرست - نادرست - درست - نادرست

(۳) نادرست - درست - نادرست - نادرست

(۴) درست - درست - نادرست - نادرست



پاسخ خیلی تشریحی ✓ فقط عبارت دوم درست است.

بررسی عبارت‌ها:

عبارت اول: تغییر آنتالپی هر واکنش هم‌ارز با گرمای مبادله‌شده در واکنش در فشار ثابت (Q_p) است، نه حجم ثابت (Q_v).

عبارت دوم: فتوسنتز فرایندی گرماگیر و اکسایش گلوکز، فرایندی گرماده است.

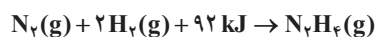
عبارت سوم: فرایند تولید اوزون از اکسیژن، گرماگیر است و مولکول‌های پرانرژی‌تر اوزون، ناپایدارتر از اکسیژن هستند.

عبارت چهارم: تبخیر آب یک فرایند گرماگیر است که با جذب گرما همراه است و معادله درست آن به صورت



۵۵

اگر اختلاف آنتالپی پیوند نیتروژن - نیتروژن در مولکول‌های نیتروژن و هیدرازین، برابر ۷۸۲ کیلوژول و میانگین آنتالپی پیوند $\text{N} \equiv \text{N}$ ، $^{\circ}/\text{mol}$ آنتالپی پیوند $\text{H} - \text{H}$ باشد، با توجه به واکنش زیر، برای تجزیه $1/7$ گرم گاز آمونیاک به اتم‌های گازی نیتروژن و هیدروژن، چند کیلوژول گرما نیاز است؟ ($\text{N} = 14, \text{H} = 1: \text{g.mol}^{-1}$)



۱۸۴ (۴)

۱۳۸ (۳)

۴۶ (۲)

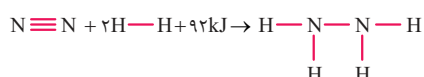
۹۲ (۱)



آنتالپی واکنش با استفاده از آنتالپی پیوند مواد شرکت‌کننده در واکنش از فرمول زیر به دست می‌آید:

$$\Delta H = [\text{مجموع آنتالپی پیوند فراورده‌ها}] - [\text{مجموع آنتالپی پیوند واکنش‌دهنده‌ها}]$$

گام اول: ابتدا پیوندهای موجود در واکنش را مشخص کرده و رابطه محاسبه ΔH واکنش به کمک آنتالپی‌های پیوند را می‌نویسیم:



$$\Delta H = \underbrace{\Delta H (\text{N} \equiv \text{N})}_a + \underbrace{2\Delta H (\text{H} - \text{H})}_d - \underbrace{4\Delta H (\text{N} - \text{H})}_c - \underbrace{\Delta H (\text{N} - \text{N})}_b$$

$$\Rightarrow 92 = a - b + 2d - 4c$$

$$\left. \begin{array}{l} a - b = 782 \\ c = 0.8d \end{array} \right\} \Rightarrow 782 - 1/2d = 92 \Rightarrow 690 = 1/2d \Rightarrow d = 1380$$

$$\Rightarrow \Delta H (\text{N} - \text{H}) = 0.8 \times 1380 = 1104 \text{ kJ}$$

گام دوم: واکنش تجزیه آمونیاک به اتم‌های سازنده به صورت $\text{NH}_3 \rightarrow \text{N} + 3\text{H}$ است که آنتالپی واکنش ذکر شده، سه برابر آنتالپی پیوند $\text{N} - \text{H}$ است، بنابراین داریم:

$$1/7 \text{ g NH}_3 \times \frac{1 \text{ mol NH}_3}{17 \text{ g NH}_3} \times \frac{3 \times 1104 \text{ kJ}}{1 \text{ mol NH}_3} = 138 \text{ kJ}$$



پاسخ خیلی تشریحی ✓



در کدام گزینه، آنتالپی پیوند یا میانگین آنتالپی پیوند به درستی مقایسه نشده است؟

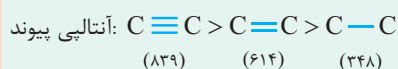
- (۱) کربن - کربن (سیکلو هگزان) > کربن - کربن (اتیلن)
- (۲) کربن - اکسیژن (بنزآلدهید) < کربن - اکسیژن (اتانول)
- (۳) کربن - نیتروژن (هیدروژن سیانید) < نیتروژن - هیدروژن (هیدرازین)
- (۴) کربن - اکسیژن (کربن مونواکسید) > کربن - اکسیژن (۲-هپتانون)



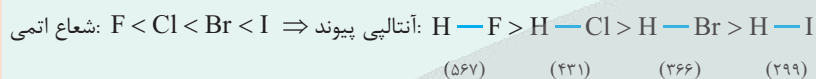
درس Box

آنتالپی پیوند با مرتبه پیوند (یگانه، دوگانه و سه گانه) رابطه مستقیم، با طول پیوند رابطه معکوس و با قطبیت پیوند (اختلاف الکترون خواهی و خصلت نافلزی دو اتم) رابطه مستقیم دارد.

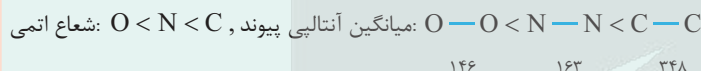
(۱) تعداد پیوند بین دو اتم (مرتبه پیوند): هر چه تعداد پیوند بین دو اتم بیشتر باشد، آنتالپی پیوند بیشتر است. به عبارت دیگر آنتالپی پیوند سه گانه بیشتر از دوگانه و آنتالپی پیوند دوگانه بیشتر از یگانه است.



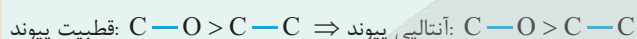
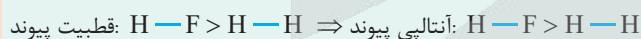
(۲) شعاع اتم های تشکیل دهنده پیوند: به طور کلی هر چه شعاع اتم های تشکیل دهنده پیوند کوچکتر باشد، انرژی لازم برای شکستن آن و در نتیجه آنتالپی بیشتر می شود.



بچه ها مراقب باشین! گفتیم به طور کلی، چون موارد استثنایی هم وجود دارد؛ یعنی با این که شعاع اتم های تشکیل دهنده یک پیوند کوچکتر است، اما آنتالپی پیوند آن بیشتر نیست! آله به جدول ۳ صفحه ۶۶ کتاب درسی یه نگاه بندازین متوجه می شین:



(۳) قطبیت پیوند: یکی دیگر از عوامل مؤثر بر آنتالپی پیوند، قطبیت پیوند است، به طور ساده، هر چه تفاوت خاصیت نافلزی دو اتم شرکت کننده در پیوند بیشتر باشد، قطبیت پیوند و در نتیجه آنتالپی پیوند بیشتر است.



پاسخ خیلی تشریحی ✓ در کربن مونواکسید ($C \equiv O$): پیوند کربن - اکسیژن سه گانه و در ۲-هپتانون ($C_6H_{11}-\overset{O}{\parallel}C-CH_3$)، پیوند کربن - اکسیژن دوگانه است. بنابراین آنتالپی پیوند کربن - اکسیژن در کربن مونواکسید بیشتر است.

بررسی سایر گزینه ها:

گزینه (۱): در سیکلو هگزان برخلاف اتیلن، پیوند کربن - کربن به صورت یگانه است و آنتالپی پیوند $C - C$ از $C = C$ کم تر است.
 گزینه (۲): در بنزآلدهید پیوند کربن - اکسیژن به صورت $C = O$ و در اتانول به صورت $C - O$ است و آنتالپی پیوند $C = O$ از $C - O$ بیشتر است.

گزینه (۳): پیوند کربن - نیتروژن در HCN به صورت $C \equiv N$ و پیوند نیتروژن - هیدروژن در N_2H_4 به صورت $N - H$ است.

کدام دو ترکیب ایزومر یکدیگر هستند و کدام ترکیب دارای گروه عاملی کتونی است؟

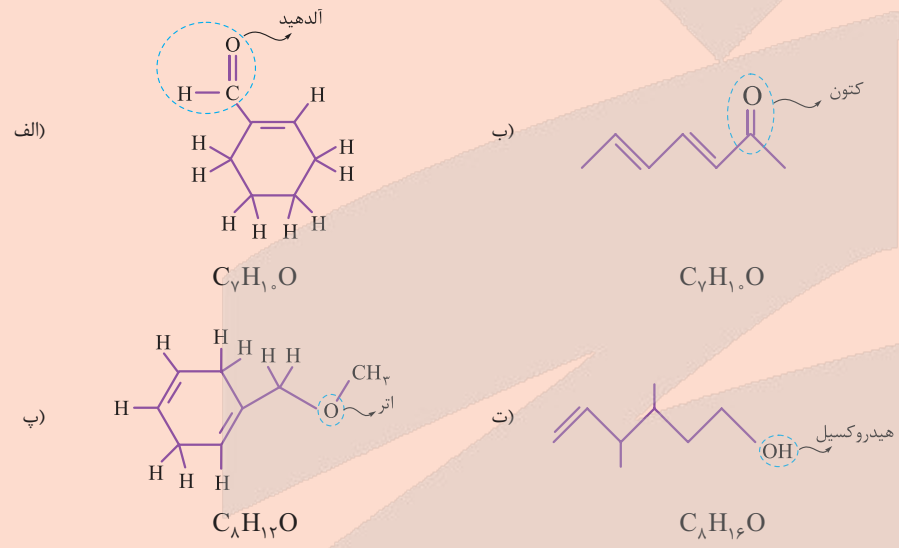


نکته

دو ترکیب با فرمول مولکولی یکسان و فرمول ساختاری متفاوت، با یکدیگر ایزومر یا هم‌پار هستند.

ترکیب‌های موجود را با هم بررسی می‌کنیم:

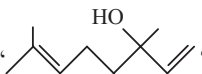
پاسخ خیلی تشریحی



ترکیب‌های «الف» و «ب» ایزومر هستند و ترکیب «ب» دارای گروه عاملی کتونی است.



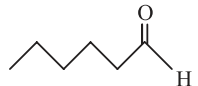
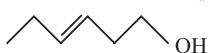
کدام گزینه درست است؟

(۱) گروه عاملی موجود در ترکیب ، هیدروکسید نام داشته و هر مولکول از این ترکیب برای سیرشدن به ۲ مولکول هیدروژن نیاز دارد.

(۲) ساده‌ترین عضو خانواده کتون‌ها برخلاف آلدهیدها، سه اتم کربن داشته و فرمول مولکولی آن C_3H_6O است.

(۳) اگر در ترکیب ، همه گروه‌های متیل با هیدروژن جایگزین شوند، گروه عاملی موجود در ترکیب، برخلاف فرمول مولکولی تغییر نمی‌کند.

(۴) خواص فیزیکی و شیمیایی برخلاف سطح انرژی دو ترکیب زیر، یکسان است.

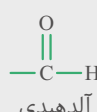
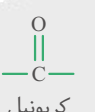
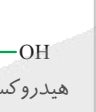
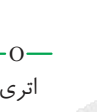
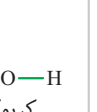



کارت Box

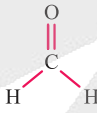
گروه‌های عاملی

بررسی مواد آلی موجود در ادویه‌ها، داروها و ... نشان می‌دهد که وجود آرایش ویژه‌ای از اتم‌ها به نام **گروه عاملی** نقش تعیین‌کننده‌ای در خواص آن‌ها دارد. به آرایش منظمی از اتم‌ها که به مولکول آلی دارای آن، خواص فیزیکی و شیمیایی منحصر به فردی می‌دهد، گروه عاملی می‌گویند.

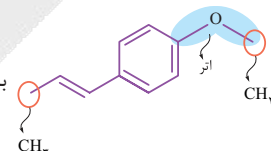
گروه‌های عاملی که در فصل دوم شیمی یازدهم می‌فونین رو در جدول زیر براتون آوردیم!

نام خانواده	آلدهیدها	کتون‌ها	الکل‌ها	اترها	کربوکسیلیک اسیدها
فرمول ساختاری و نام گروه عاملی					
فرمول کلی	$R-C(=O)H$ R هیدروژن یا گروه هیدروکربنی است.	$R-C(=O)R'$ R و R' گروه هیدروکربنی هستند.	$R-OH$ R گروه هیدروکربنی است.	$R-O-R'$ R و R' گروه هیدروکربنی هستند.	$R-C(=O)OH$ R هیدروژن یا گروه هیدروکربنی است.
فرمول ساختاری ساده‌ترین عضو خانواده					

ساده‌ترین عضو خانواده کتون‌ها، $CH_3-C(=O)-CH_3$ بوده و فرمول مولکولی آن، C_3H_6O است. ساده‌ترین عضو خانواده

آلدهیدها، یک اتم کربن دارد و فرمول آن به صورت  است. بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): گروه عاملی موجود در ترکیب، هیدروکسیل نام دارد و برای سیرشدن آن به ازای هر پیوند $C=C$ ، یک مولکول هیدروژن نیاز است که مجموعاً در این ترکیب به ازای دو پیوند $C=C$ ، ۲ مولکول هیدروژن می‌خواهیم.

گزینه (۳): اگر در ترکیب ، به جای گروه‌های متیل مشخص‌شده، هیدروژن قرار گیرد، گروه عاملی اتری به هیدروکسیل تبدیل می‌شود و فرمول مولکولی ترکیب نیز تغییر خواهد کرد.

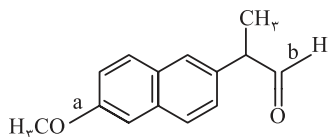
گزینه (۴): دو ترکیب نشان داده شده، دارای فرمول مولکولی یکسان هستند و ایزومر یکدیگرند، ولی به دلیل تفاوت در نوع پیوندها، خواص فیزیکی و شیمیایی یکسان ندارند و سطح انرژی آن‌ها متفاوت است.

تو گزینه (۱) آله هواستون به کلمه هیدروکسید نباشه و به راحتی ارزش عبور کنیند، جمله کاملاً درست می‌شه و همین اولین گزینه رو می‌زنید و اشتباه می‌شه. هواستون باشه هیدروکسید یک آنیون (OH^-) و با هیدروکسیل $(-OH)$ فرق داره.

گول نخوری



چند مورد از موارد زیر درباره ترکیبی با ساختار مقابل، درست است؟



- اگر به جای هیدروژن در پیوند **b**، اتم کربن قرار دهیم، گروه عاملی مشابه گروه موجود در میخک ایجاد می‌شود.
- در حالت گازی برای شکسته شدن پیوند **a** نسبت به پیوند **b** در شرایط یکسان، انرژی بیشتری لازم است.
- ترکیب، فاقد گروه عاملی موجود در رازیانه بوده و دارای گروه‌های عاملی کربونیل است.
- نسبت شمار پیوندهای اشتراکی به شمار جفت‌الکترون‌های ناپیوندی در این ترکیب، $4/5$ برابر شمار گروه‌های متیل است.

۴ (۴)

۳ (۳)

۲ (۲)

۱ (۱)



پاسخ خیلی تشریحی ✓ فقط عبارت اول درست است.

بررسی عبارت‌ها:

عبارت اول) اگر به جای هیدروژن در $\text{C}-\text{C}-\text{H}$ اتم کربن قرار گیرد، ساختار $\text{C}-\text{C}-\text{C}$ ایجاد می‌شود که گروه عاملی کتونی دارد که مشابه گروه عاملی موجود در میخک است.

عبارت دوم) پیوند **a** ($\text{C}-\text{O}$) و پیوند **b** ($\text{C}-\text{H}$) است و از آنجایی که طول پیوند $\text{C}-\text{H}$ از $\text{C}-\text{O}$ کم‌تر است، آنتالپی پیوند و میزان انرژی مورد نیاز برای شکستن آن بیشتر است.

عبارت سوم) ترکیب داده شده دارای گروه عاملی اتری و آلدهیدی است در صورتی که رازیانه نیز دارای گروه عاملی اتری می‌باشد.

برای به دست آوردن شمار پیوندهای اشتراکی یک ترکیب آلی می‌توان از رابطه زیر استفاده کرد:

$$\text{شمار پیوندهای اشتراکی} = \frac{(2 \times \text{تعداد اتم‌های O}) + (1 \times \text{تعداد اتم‌های H}) + (4 \times \text{تعداد اتم‌های C})}{2}$$

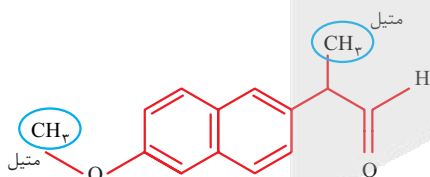
عبارت چهارم) فرمول مولکولی ترکیب داده شده، $\text{C}_{14}\text{H}_{14}\text{O}_2$ است که شمار پیوندهای اشتراکی آن برابر است با:

$$\frac{(14 \times 4) + 14 + (2 \times 2)}{2} = 37$$

و شمار جفت‌الکترون‌های ناپیوندی که فقط مربوط به اتم‌های اکسیژن است، برابر $(2 \times 2 = 4)$ می‌باشد.

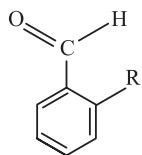
گروه‌های متیل در ساختار آن به صورت زیر است که برابر با ۲ می‌باشد.

$$\frac{37}{4} = \frac{37}{8} \neq 4/5$$





۶۰



با توجه به ساختار مقابل، کدام گزینه درست است؟ (R یک گروه فرضی است).

(۱) اگر گروه R را با اتم هیدروژن جایگزین کنیم، ترکیب آلی حاصل، ایزومر بنزآلدهید است.

(۲) اگر R، گروه هیدروکربنی و در ساختار ترکیب در مجموع ۸ اتم کربن وجود داشته باشد، این ترکیب،

ایزومر ۲-اوکتانول خواهد بود.

(۳) اگر این ترکیب با ترکیبی به فرمول $C_{12}H_{14}O_2$ ایزومر باشد، در گروه R به یقین گروه عاملی کربونیل وجود دارد.

(۴) در صورت وجود یک گروه عاملی اتری در زنجیر سیرشده R، اختلاف شمار اتم‌های هیدروژن R با بقیه ساختار، تابعی از تعداد

اتم‌های کربن در گروه R است.



پاسخ خیلی تشریحی ✓

گزینه (۱): ترکیب آلی به دست آمده خود بنزآلدهید است و نه ایزومرش!

گزینه (۲): برای این که ساختار مجموعاً ۸ کربن داشته باشد، باید بخش R به صورت CH_3 باشد و فرمول مولکولی ترکیب حاصل

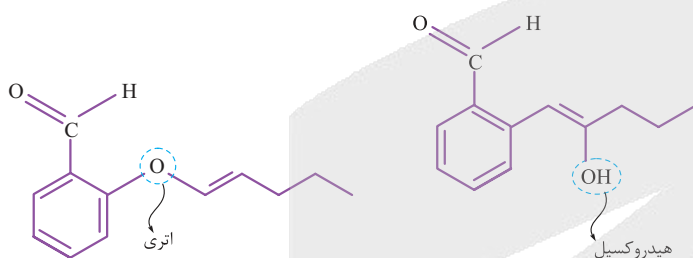
به صورت $C_8H_{10}O$ خواهد بود، در صورتی که ۲-اوکتانول دارای فرمول $C_8H_{16}O$ می‌باشد.

فرمول مولکولی کتون‌های سیرشده با نام n -آلکانون به صورت $C_nH_{2n}O$ می‌باشد.



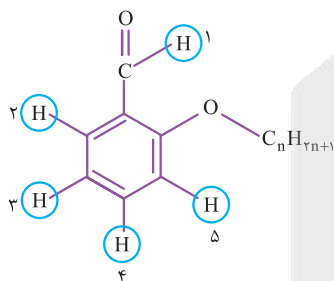
گزینه (۳): فرمول ترکیب داده شده به صورت C_7H_8OR است و اگر بخواهد با $C_{12}H_{14}O_2$ ایزومر باشد، فرمول بخش R باید

به صورت C_5H_6O باشد که می‌تواند گروه عاملی هیدروکسیل، اتری و یا کتونی داشته باشد.



گزینه (۴): اگر بخش R سیرشده و دارای گروه عاملی اتری باشد، اختلاف شمار اتم‌های هیدروژن R با بقیه ساختار، به صورت

زیر به دست می‌آید:



تابعی از شمار کربن‌های R (n) $\Rightarrow 2n + 1 - 5 = 2n - 4$

با توجه به جدول زیر، مقدار آنتالپی واکنش سوختن کامل ۱- بوتن چند کیلوژول بر مول و ارزش سوختی آن بر حسب کیلوژول بر گرم کدام عدد می‌تواند باشد؟ ($H = 1, C = 12 : g \cdot mol^{-1}$)

ماده آلی	آنتالپی سوختن ($kJ \cdot mol^{-1}$)
$C_2H_2(g)$	-۱۳۰۰
$C_2H_4(g)$	-۱۵۶۰
$C_2H_6(g)$	-۱۴۱۰
$C_3H_6(g)$	-۲۰۵۸

۱) $48/3 - 2706$

۲) $46/5 - 2607$

۳) $46/5 - 2706$

۴) $48/3 - 2607$



اگر آنتالپی سوختن چند عضو از خانواده‌ای از هیدروکربن‌ها مشخص باشد، می‌توان آنتالپی سوختن عضوهای دیگر را به روش زیر محاسبه و پیش‌بینی کرد:



ماده آلی	آنتالپی واکنش سوختن
عضو X	a
عضو X + ۱	a + c
عضو X + ۲	a + ۲c

پاسخ خیلی تشریحی ✓ با توجه به نکته بالا آنتالپی واکنش سوختن، ۱- بوتن برابر است با:

ماده آلی	آنتالپی واکنش سوختن
C_2H_4	-۱۴۱۰
C_3H_6	-۲۰۵۸
C_4H_8	-۲۷۰۶

۶۴۸ (

) CH_2

۶۴۸ (

) CH_2

ارزش سوختی یک ماده برابر است با:

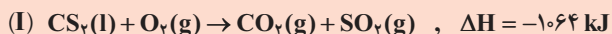


$$\text{ارزش سوختی (kJ.g}^{-1}\text{)} = \frac{|\text{آنتالپی سوختن (kJ.mol}^{-1}\text{)}|}{\text{جرم مولی (g.mol}^{-1}\text{)}}$$

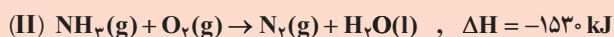
آنتالپی واکنش سوختن ۱- بوتن برابر است با:

$$\text{ارزش سوختی ۱- بوتن (C}_4\text{H}_8\text{)} = \frac{2706}{56} = 48/3 \text{ kJ}$$

با توجه به واکنش‌های زیر:



(معادله واکنش‌ها موازنه شود.)



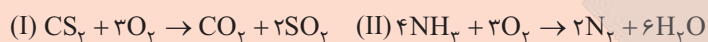
گرمای سوختن هر گرم آمونیاک چند برابر گرمای سوختن هر گرم کربن دی‌سولفید است و اگر از سوختن مقادیر مختلفی از کربن دی‌سولفید و آمونیاک، گرمای یکسانی آزاد شده باشد، تعداد مول گاز تولیدشده در سوختن آمونیاک، به تقریب چند برابر تعداد مول گاز گوگرد دی‌اکسید تولیدشده در سوختن کربن دی‌سولفید است؟
 ($S = 32, N = 14, C = 12, H = 1 : \text{g} \cdot \text{mol}^{-1}$)

۰/۷ ، ۲/۲ (۲)

۰/۷ ، ۱/۶ (۱)

۱ ، ۲/۲ (۴)

۱ ، ۱/۶ (۳)



پاسخ خیلی تشریحی ✓ اول موازنه واکنش‌ها:

$$\text{CS}_2 \text{ گرمای سوختن } 1 \text{ g CS}_2 \times \frac{1 \text{ mol CS}_2}{76 \text{ g CS}_2} \times \frac{1064 \text{ kJ}}{1 \text{ mol CS}_2} = 14 \text{ kJ}$$

$$\text{NH}_3 \text{ گرمای سوختن } 1 \text{ g NH}_3 \times \frac{1 \text{ mol NH}_3}{17 \text{ g NH}_3} \times \frac{1530 \text{ kJ}}{4 \text{ mol NH}_3} = 22/5 \text{ kJ}$$

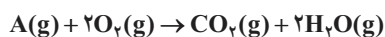
$$\frac{\text{NH}_3 \text{ گرمای سوختن هر گرم}}{\text{CS}_2 \text{ گرمای سوختن هر گرم}} = \frac{22/5}{14} \approx 1/6$$

 برای قسمت دوم سؤال، فرض می‌کنیم در هر واکنش، Q kJ گرما آزاد شده است و مول SO_2 و N_2 تولیدشده را به دست می‌آوریم:

$$\left. \begin{aligned} \text{SO}_2 \text{ مول: } Q \text{ kJ} \times \frac{2 \text{ mol SO}_2}{1064 \text{ kJ}} &= \frac{2Q}{1064} \text{ mol SO}_2 \\ \text{N}_2 \text{ مول: } Q \text{ kJ} \times \frac{2 \text{ mol N}_2}{1530 \text{ kJ}} &= \frac{2Q}{1530} \text{ mol N}_2 \end{aligned} \right\} \Rightarrow \frac{\text{N}_2 \text{ مول}}{\text{SO}_2 \text{ مول}} = \frac{1064}{1530} \approx 0/7$$



با توجه به جدول زیر، اختلاف آنتالپی سوختن ترکیب‌های A و B، چند کیلوژول بر مول است؟



پیوند	$C \equiv C$	$C-H$	$O=O$	$C=O$	$O-H$
آنتالپی ($kJ \cdot mol^{-1}$)	۸۵۰	۴۱۵	۴۹۵	۸۰۰	۴۶۵

۸۱۱/۴

۸۰۵/۳

۴۰۲/۵ (۲)

۴۰۵/۲ (۱)



پاسخ خیلی تشریحی ✓

ابتدا باید به کمک موازنه معادله‌ها، فرمول مولکولی A و B را پیدا کنیم.

در هر دو معادله، اتم‌های اکسیژن در دو طرف موازنه هستند، بنابراین در ساختار A و B، اتم اکسیژن وجود ندارد و این دو ترکیب، هیدروکربن هستند.

با توجه به موازنه اتم‌های کربن و هیدروژن در این دو معادله، می‌فهمیم که A و B به ترتیب همان متان (CH_4) و اتین (C_2H_2) هستند.

حالا به کمک آنتالپی‌های پیوند، ΔH دو واکنش را حساب می‌کنیم:

مجموع آنتالپی پیوند فراورده‌ها - مجموع آنتالپی پیوند واکنش‌دهنده‌ها = ΔH

$$\Delta H_{\text{سوختن متان}} = 4\Delta H_{C-H} + 2\Delta H_{O=O} - 2\Delta H_{C=O} - 4\Delta H_{O-H}$$

توجه کنید که آنتالپی سوختن به ازای یک مول واکنش‌دهنده می‌باشد؛ بنابراین، ΔH سوختن ۱ مول اتین به صورت زیر است:

$$\Delta H_{\text{سوختن اتین}} = 2\Delta H_{C-H} + \Delta H_{C \equiv C} + \frac{5}{2}\Delta H_{O=O} - 4\Delta H_{C=O} - 2\Delta H_{O-H}$$

بنابراین اختلاف آنتالپی دو واکنش برابر است با:

$$\Delta H_{\text{سوختن متان}} - \Delta H_{\text{سوختن اتین}} = \Delta H_{C \equiv C} + \frac{1}{2}\Delta H_{O=O} - 2\Delta H_{C-H} - 2\Delta H_{C=O} + 2\Delta H_{O-H}$$

$$= 850 + \frac{495}{2} - (2 \times 415) - (2 \times 800) + (2 \times 465) = -402/5 \text{ kJ}$$

یک ورزشکار برای دویدن صبحگاهی نیاز به مقداری انرژی دارد که در زمان محدود برای تأمین آن، چهار ماده غذایی را به او پیشنهاد داده‌ایم. ورزشکار برای ۱۵ دقیقه دویدن صبحگاهی، کدام خوراکی را انتخاب می‌کند؟

A	B	C	D	خوراکی
				مقدار ماده غذایی در ۱۰۰ گرم
۲۵	۵۰	۱۰	۲۰	چربی (گرم)
—	—	—	—	کلسترول (میلی گرم)
۵۰	۲۰	۴۰	۳۰	کربوهیدرات (گرم)
۷	۳۰	۰/۳	۱/۵	پروتئین (گرم)

D (۴)

C (۳)

B (۲)

A (۱)

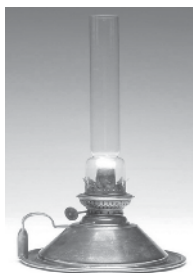


پاسخ خیلی تشریحی ✓ باید ماده‌ای را انتخاب کنیم که کربوهیدرات بیشتری دارد که انرژی معین را در زمان کوتاه‌تری در اختیار فرد ورزشکار قرار دهد.



۶۵

در یک چراغ بیه‌سوز از بیه‌ حیوانی (مخلوطی از انواع چربی‌ها با ارزش سوختی 38 kJ.g^{-1} و جرم مولی میانگین 360 g.mol^{-1}) به عنوان سوخت استفاده می‌شود (شکل زیر). آنتالپی سوختن بیه‌ حیوانی چند کیلوژول بر مول است و اگر حجم مخزن سوخت این چراغ، 250 میلی‌لیتر باشد، با مصرف کامل سوخت درون مخزن، به تقریب دمای چند کیلوگرم آب از 20°C به 80°C می‌رسد؟ (چگالی سوخت 0.9 g.mL^{-1} است و بازده کلی فرایند را 80% در صد در نظر بگیرید. $c_{\text{H}_2\text{O}} = 4/2 \text{ J.g}^{-1} . ^\circ \text{C}^{-1}$)



$$13/6 - 8850 \quad (1)$$

$$13/6 - 13680 \quad (2)$$

$$27/1 - 8850 \quad (3)$$

$$27/1 - 13680 \quad (4)$$



پاسخ خیلی تشریحی ✓

گام اول: بین ارزش سوختی و آنتالپی سوختن، رابطه $\frac{|\Delta H|}{\text{جرم مولی}} = \text{ارزش سوختی}$ ، برقرار است، بنابراین داریم:

$$\Delta H = 38 \times 360 = 13680 \text{ kJ}$$

گام دوم: با توجه به رابطه $Q = m.c.\Delta\theta$ داریم:

$$\text{گرمای آزاد شده از سوختن سوخت با گرمای جذب شده توسط آب برابر است:}$$

$$250 \times 0.9 \times \frac{80}{20} = 25 \times 38 \times \frac{80}{100} = 25 \times 38 \times 9 \times 0.8 \text{ kJ}$$

↑ چگالی
↑ بازده
↓ حجم
↓ ارزش سوختی

$$Q = m.c.\Delta\theta = m \times 4/2 \times 60 = 38 \times 9 \times \frac{25 \times 0.8}{20}$$

$$\Rightarrow m = \frac{38 \times 9 \times \frac{25 \times 0.8}{20}}{2} = \frac{38}{1/4} = 27/1 \text{ kg}$$

تیزپای ۵۹ در محاسبات این سؤال نیازی به این‌که حاصل همه ضرب‌ها را در هر مرحله محاسبه کنیم، نیست. می‌تونیم با نگاه داشتن اعداد و ساده‌سازی کسر آخر، به جواب درست برسیم.

۶۶ اگر $(f \times g)(x) = x^4 - 2x^2 + x + 2$ و $g(x) = x + 4$ باشد، مقدار $f(-2)$ کدام است؟

(۱) -۸

(۲) ۸

(۳) -۴

(۴) ۴



مشاوره یکی از مباحث پر تکرار در فصل تابع، عبارت است از اعمال جبری بر روی توابع. هر سال از این مبحث در آزمون سراسری سؤال طرح می‌شود و برای کسب درصد بالاتر، تسلط بر فصل تابع و مباحث آن لازم است.

درس‌Box

اگر f و g دو تابع با دامنه‌های به ترتیب D_f و D_g باشد، آن‌گاه ضرب آن‌ها، یعنی $f.g$ (با نماد $f \times g$ یا fg نیز نمایش داده می‌شود) را به صورت زیر تعریف می‌کنیم:

$$D_{f.g} = D_f \cap D_g, \quad (f.g)(x) = f(x).g(x)$$

مثال: اگر $f(x) = \frac{1}{x+3}$ و $g(x) = \frac{5x}{\sqrt{3-x}}$ باشد، $D_f = \mathbb{R} - \{-3\}$ و $D_g = (-\infty, +3) - \{3\}$ و در نتیجه $D_{f.g} = (-\infty, 3) - \{-3\}$

که برای هر x در این دامنه داریم:

$$(f.g)(x) = f(x).g(x) = \frac{1}{x+3} \times \frac{5x}{\sqrt{3-x}} = \frac{5x}{(x+3)\sqrt{3-x}}$$

$$(f \times g)(x) = x^4 - 2x^2 + x + 2 \Rightarrow f(x).g(x) = x^4 - 2x^2 + x + 2$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول:

$$\xrightarrow{g(x)=x+4} f(x).g(x) = (x+4)f(x) = x^4 - 2x^2 + x + 2$$

گام دوم: در تساوی بالا $x = -2$ را جای گذاری می‌کنیم:

$$(f \times g)(-2) = (-2+4)f(-2) = (-2)^4 - 2(-2)^2 + (-2) + 2$$

$$\Rightarrow 2f(-2) = 16 - 8 + 0 \Rightarrow 2f(-2) = 8 \Rightarrow f(-2) = \frac{8}{2} = 4$$

۶۷ اگر $f = \{(1, 2), (2, 3), (3, 4), (4, 5)\}$ و $g = \{(2, 1), (3, 5), (1, 3), (5, 6)\}$ باشد، مجموع اعضای برد تابع $\frac{2f}{g-f}$ کدام است؟

-۵ (۴

-۹ (۳

۹ (۲

۵ (۱



درس Box

۱) اگر f و g دو تابع، به ترتیب با دامنه‌های D_f و D_g باشند، آن‌گاه تقسیم این دو تابع با نماد $\frac{f}{g}$ ، به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\left(\frac{f}{g}\right)(x) = \frac{f(x)}{g(x)}, \quad D_{\frac{f}{g}} = (D_f \cap D_g) - \{x \mid g(x) = 0\}$$

۲) اگر $y = f(x)$ یک تابع باشد و $k \in \mathbb{R}$ ، آن‌گاه تابع kf ، تابعی است که مقدار $f(x)$ را به ازای $x \in D_f$ k برابر می‌کند.

$$۳) (f \pm g)(x) = f(x) \pm g(x), \quad D_{f \pm g} = D_f \cap D_g$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: در این جا $D_f = \{1, 2, 3, 4\}$ و $D_g = \{1, 2, 3, 5\}$ پس $D_f \cap D_g = \{1, 2, 3\}$ و چون به ازای هر $x \in (D_f \cap D_g)$

داریم $f(x) \neq g(x)$ ، پس مخرج تابع $h = \frac{2f}{g-f}$ همواره ناصفر است و $D_h = D_f \cap D_g$

گام دوم: حال داریم:

$$\begin{cases} \left(\frac{2f}{g-f}\right)(1) = \frac{2f(1)}{g(1)-f(1)} = \frac{2 \times 2}{3-2} = \frac{4}{1} = 4 \\ \left(\frac{2f}{g-f}\right)(2) = \frac{2f(2)}{g(2)-f(2)} = \frac{2 \times 3}{1-3} = \frac{6}{-2} = -3 \\ \left(\frac{2f}{g-f}\right)(3) = \frac{2f(3)}{g(3)-f(3)} = \frac{2 \times 4}{5-4} = \frac{8}{1} = 8 \end{cases}$$

$$\Rightarrow \frac{2f}{g-f} \text{ برد تابع } = \{-3, 4, 8\}$$

در نتیجه مجموع اعضای برد تابع $\frac{2f}{g-f}$ برابر است با: $-3 + 4 + 8 = 9$.

۶۸ برد تابع $f(x) = \sqrt{4-x} + 2$ کدام است؟

(۲) $[0, 4]$

(۱) $[0, 2]$

(۴) $[2, +\infty)$

(۳) $[2, 4]$



بهتر است در ابتدا به کمک این که $|x| \geq 0$ ، نابرابری زیر رادیکال را تعیین تکلیف کنید.

Hint

پاسخ خیلی تشریحی ✓ می‌دانیم که برای هر عدد حقیقی x ، $|x| \geq 0$ است. در نتیجه داریم:

(عدد ۴ را به طرفین نابرابری اضافه کردیم.)

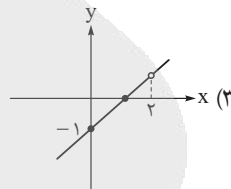
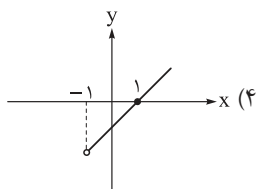
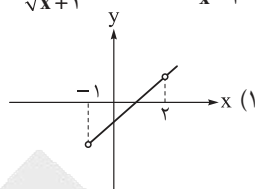
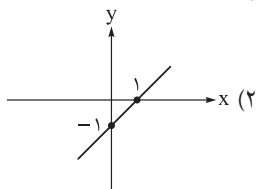
$$\begin{aligned} -|x| \leq 0 &\Rightarrow 4 - |x| \leq 4 \xrightarrow{\text{بافرض این که } 4 - |x| \geq 0} 0 \leq \sqrt{4 - |x|} \leq \sqrt{4} \Rightarrow 0 \leq \sqrt{4 - |x|} \leq 2 \\ \Rightarrow 0 + 2 \leq \sqrt{4 - |x|} + 2 \leq 2 + 2 &\Rightarrow 2 \leq \underbrace{\sqrt{4 - |x|} + 2}_{=f(x)} \leq 4 \Rightarrow 2 \leq f(x) \leq 4 \Rightarrow \text{برد } f = R_f = [2, 4] \end{aligned}$$

تیزبازی

چون کم‌ترین مقدار $|x|$ به ازای $x = 0$ به دست می‌آید که برابر صفر است، پس کافی است به متغیر x در ابتدا مقدار صفر بدهیم تا زیر رادیکال برابر ۴ شود و در نتیجه بیشترین مقدار تابع به دست آید ($f(0) = \sqrt{4} + 2 = 2 + 2 = 4$)؛ از طرفی $|x|$ نمی‌تواند از ۴ بیشتر باشد (زیرا عبارت زیر رادیکال، منفی می‌شود)، پس کافی است یک بار هم به x مقدار ۴ بدهیم، یعنی $f(4) = \sqrt{4-4} + 2 = 0 + 2 = 2$. هر مقدار دیگری به x بدهیم، عددی بین ۲ و ۴ تولید می‌شود (البته به ازای $-4 \leq x \leq 4$ که همان دامنه f است).



۶۹ اگر $f(x) = \frac{\sqrt{x+1}}{x-2}$ و $g(x) = \frac{x^2-3x+2}{\sqrt{x+1}}$ ، نمودار تابع $h(x) = f(x) \times g(x)$ کدام است؟



Hint در آغاز، دامنه هر دو تابع را به دست آورید، یعنی تکلیف زیر را رادیکال را مشخص کنید.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** ابتدا دامنه‌های دو تابع را به دست می‌آوریم:

(۱) دامنه f برابر است با $\{-2\} - [-1, +\infty)$ ، زیرا:

$$D_f = \{x \in \mathbb{R} \mid x+1 \geq 0, x-2 \neq 0\} = \{x \in \mathbb{R} \mid x \geq -1, x \neq 2\}$$

(۲) دامنه g هم برابر است با $(-1, +\infty)$ ، زیرا:

$$D_g = \{x \in \mathbb{R} \mid x+1 > 0\} = \{x \in \mathbb{R} \mid x > -1\}$$

حال با توجه به این که $D_{f.g} = D_f \cap D_g$ ، داریم:

$$D_f \cap D_g = ([-1, +\infty) - \{2\}) \cap (-1, +\infty) = (-1, +\infty) - \{2\}$$

گام دوم: از طرفی $h(x) = f(x) \times g(x) = \frac{\sqrt{x+1}}{x-2} \times \frac{x^2-3x+2}{\sqrt{x+1}} = \frac{(x-2)(x-1)}{x-2} = x-1$

همان نمودار تابع $y = x - 1$ است که دامنه‌اش $\{-2\} - [-1, +\infty)$ است؛ یعنی بخشی از خط $y = x - 1$ که در $x = 2$ و $x = -1$ توخالی است، یعنی نمودار گزینه (۱).

گول نخوری ✗ در گزینه (۴) اگرچه نمودار در $x = -1$ توخالی است، اما در سمت راست نقطه $x = 1$ ، به صورتی رسم شده است که هیچ حفره‌ای ندارد، در صورتی که باید در $x = 2$ حفره‌دار (توخالی) باشد. مراقب باش گزینه (۴) را انتخاب نکنی!

۷۰ f و g دو تابع اند. به طوری که $2f + g = \{(2, 10), (-3, 4), (a, 2)\}$ و $\frac{1}{2}g - f = \{(4, 0), (b, 2), (b-5, -1)\}$ است. مقدار $g(a) + f(b)$ کدام است؟

۵ (۴)

۴ / ۵ (۳)

۳ / ۵ (۲)

۲ / ۵ (۱)



Hint تلاش کنید در ابتدا با ضرب در عددی مناسب، ضرایب f را در دو تابع، قرینه کنید. در ضمن توجه کنید که جمع و تفریق دو تابع، روی دامنه مشترک آن‌ها انجام می‌گیرد.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** با ضرب عدد ۲ در تابع دوم داریم:

$$2\left(\frac{1}{2}g - f\right) = g - 2f = \{(4, 2 \times 0), (b, 2 \times 2), (b-5, 2 \times -1)\} = \{(4, 0), (b, 4), (b-5, -2)\}$$

گام دوم: اما جمع و تفریق دو تابع، روی دامنه مشترکشان انجام می‌گیرد، پس دامنه هر دو تابع $2f + g$ و $g - 2f$ باید برابر باشند؛ بنابراین، حالت ممکن برای a و b این است که $a = 4$ و $b = 2$ باشد، زیرا مثلاً اگر $a = b = 2$ باشد دو زوج مرتب $(2, 2)$ و $(2, 10)$ برای $2f + g$ به دست می‌آید که خلاف تعریف تابع است (در هر تابع، هیچ عضو دامنه به دو عدد متمایز تصویر نمی‌شود).

گام سوم: در نتیجه $b - 5 = -3$ و داریم:

$$\begin{cases} 2f + g = \{(2, 10), (-3, 4), (4, 2)\} \\ g - 2f = \{(4, 0), (2, 4), (-3, -2)\} \end{cases} \xrightarrow{\text{جمع دو تابع}} (2f + g) + (g - 2f) = \{(2, 10 + 4), (-3, 4 - 2), (4, 2 + 0)\}$$

$$\Rightarrow 2g = \{(2, 14), (-3, 2), (4, 2)\} \Rightarrow g = \{(2, 7), (-3, 1), (4, 1)\}$$

گام چهارم: پس $g(a) = g(4) = 1$. حال به کمک یکی از دو تابع، مثلاً $2f + g$ ، خواهیم داشت:

$$(2f + g)(b) = (2f + g)(2) = 2f(2) + g(2)$$

$$\frac{(2f+g)(2)=10}{g(2)=7} \rightarrow 10 = 2f(2) + 7 \Rightarrow 2f(2) = 10 - 7 = 3 \Rightarrow f(2) = \frac{3}{2}$$

$$f(b) + g(a) = f(2) + g(4) = \frac{3}{2} + 1 = \frac{5}{2} = 2.5 \text{ بنابراین،}$$



۷۱ کدام گزینه درباره زاویه بین شاخه‌های نمودار تابع $y = \frac{1}{3}(|3x-1|+x)$ درست است؟

- (۱) کوچک‌تر از 90° درجه است.
 (۲) بزرگ‌تر از 90° درجه است.
 (۳) برابر با 135° درجه است.
 (۴) بزرگ‌تر از 135° درجه است.

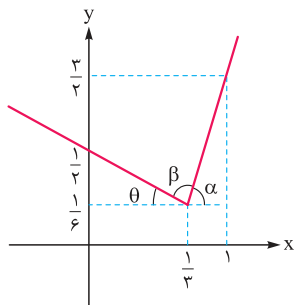
Hint

پاسخ خیلی تشریحی ✓

ابتدا عبارت درون قدرمطلق را تعیین علامت کنید و سپس هر شاخه از نمودار را با نمودار تابع $y = x$ یا $y = -x$ مقایسه کنید.

گام اول: عبارت $|3x-1|$ به ازای $x = \frac{1}{3}$ برابر صفر می‌شود. پس ضابطه تابع به صورت زیر به دست می‌آید:

$$y = \begin{cases} \frac{1}{3}(3x-1+x) & ; x \geq \frac{1}{3} \\ \frac{1}{3}(-(3x-1)+x) & ; x < \frac{1}{3} \end{cases} \Rightarrow y = \begin{cases} 2x - \frac{1}{3} & ; x \geq \frac{1}{3} \\ -x + \frac{1}{3} & ; x < \frac{1}{3} \end{cases}$$



گام دوم: در نتیجه نمودار تابع به صورت روبه‌رو است:

گام سوم: چون شاخه سمت چپ، یعنی $-x + \frac{1}{3}$ موازی با نمودار تابع $f(x) = -x$ است و زاویه f با محور طول‌ها 45° درجه است ($-x$ نیمساز ناحیه‌های دوم و چهارم است)، پس $\theta = 45^\circ$. از سوی دیگر چون شاخه سمت راست موازی با نمودار تابع $g(x) = 2x$ است و زاویه $2x$ با محور طول‌ها، بزرگ‌تر از زاویه نمودار $h(x) = x$ است ($y = x$ نیمساز ناحیه‌های اول و سوم است)، پس $\alpha > 45^\circ$ و بنابراین داریم:

$$\hat{\alpha} + \hat{\beta} + \hat{\theta} = 180^\circ \Rightarrow \hat{\beta} = 180^\circ - (\underbrace{\hat{\alpha} + \hat{\theta}}_{> 90^\circ}) < 180^\circ - 90^\circ \Rightarrow \hat{\beta} < 90^\circ$$

به‌جور دیگر

همان‌طور که دیدید، به سادگی به دست می‌آید $\theta = 45^\circ$. اما درباره زاویه α و به کمک نقاط $(\frac{1}{3}, \frac{1}{6})$ و $(1, \frac{2}{3})$ روی شاخه سمت راست نمودار داریم:

$$\tan \hat{\alpha} = \frac{\frac{2}{3} - \frac{1}{6}}{1 - \frac{1}{3}} = \frac{\frac{4}{6}}{\frac{2}{3}} = \frac{4}{3} \times \frac{3}{2} = 2 > 1 = \tan 45^\circ$$

بنابراین، $\hat{\alpha} > 45^\circ$ و در نتیجه، همانند روشی که در بالا گفته شد خواهیم داشت $\hat{\beta} < 90^\circ$.

۷۲ زاویه π درجه برابر با چند رادیان است؟

۷۲



$$\frac{1}{180} (۱)$$

$$\frac{1}{180\pi} (۲)$$

$$\frac{\pi}{180} (۳)$$

$$\frac{\pi^2}{180} (۴)$$

 پاسخ خیلی تشریحی ✓ بنابر متن کتاب درسی ریاضی (۲) پایه یازدهم، اگر اندازه زاویه ای برحسب درجه برابر D و برحسب رادیان برابر R باشد، آن گاه

$$\text{رابطه } \frac{D}{180^\circ} = \frac{R}{\pi} \text{ برقرار است. در این جا } D = \pi^\circ \text{ داده شده است، پس داریم:}$$

$$\frac{\pi}{180^\circ} = \frac{R}{\pi} \Rightarrow 180^\circ R = \pi^2 \Rightarrow R = \frac{\pi^2}{180^\circ}$$

 گول نخوری ✖ بعضی از دانش آموزان ممکن است از رابطه $1^\circ = \frac{\pi}{180} \text{ rad}$ استفاده کنند و در جای گذاری، به اشتباه و با حذف π از دو طرف، به

 دست آورند $\frac{1}{180}$! که این عدد در گزینه (۱) آمده است!



۷۳ کدام یک از روابط زیر، درست است؟

$$\sin 4^\circ < \sin \frac{5\pi}{4} \quad (2)$$

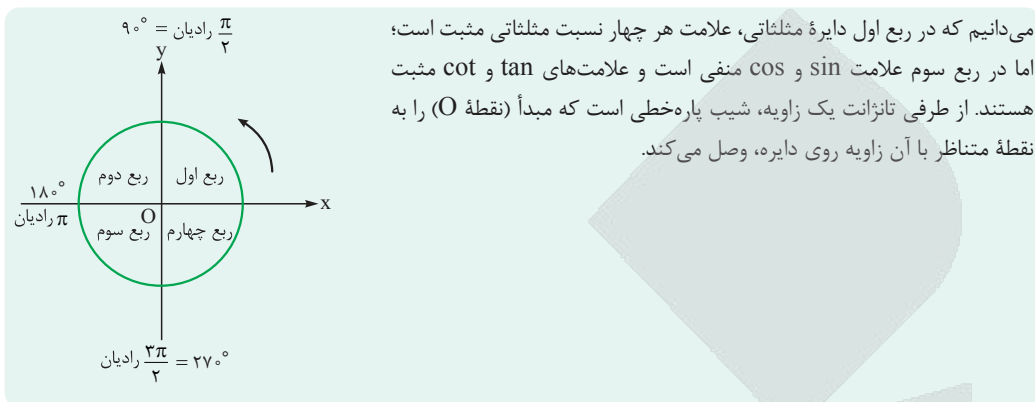
$$\tan 3^\circ > \tan 6^\circ \quad (1)$$

$$\cot 47^\circ > \tan 47^\circ \quad (4)$$

$$\sin 1^\circ \sin 19^\circ < 0 \quad (3)$$



دانش‌Box



پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: هر دو زاویه 3° و 6° در ربع اول قرار دارند و $3^\circ < 6^\circ$. چون در ربع اول شیب خط‌ها به تدریج افزایش می‌یابد (با افزایش زاویه‌ها)، پس $\tan 3^\circ < \tan 6^\circ$ و گزینه (۱) رد می‌شود.

گام دوم: با توجه به تناسب $\frac{D}{180^\circ} = \frac{R}{\pi \text{ رادیان}}$ ، در گزینه (۲) داریم:

$$\frac{D}{180^\circ} = \frac{\frac{5\pi}{4}}{\pi} \Rightarrow D = \frac{180^\circ \times 5}{4} \Rightarrow D = 45^\circ \times 5 = 225^\circ$$

و چون $225^\circ < 270^\circ$ ، یعنی این زاویه در ربع سوم قرار دارد و سینوس آن منفی است، در نتیجه $\sin 4^\circ > \sin \frac{5\pi}{4}$ و گزینه (۲) هم رد می‌شود.

گام سوم: در گزینه (۳) با توجه به این‌که $1^\circ > 19^\circ$ ، پس زاویه 19° در ربع سوم است و داریم:

$$\sin 1^\circ > 0, \sin 19^\circ < 0 \Rightarrow \sin 1^\circ \sin 19^\circ < 0$$

و این رابطه درست است.

گام چهارم: در نهایت در گزینه (۴) به این دلیل که $47^\circ > 45^\circ$ و $\tan 45^\circ = 1$ پس $\tan 47^\circ > 1$ و در نتیجه:

$$\cot 47^\circ = \frac{1}{\tan 47^\circ} < 1 = \tan 45^\circ$$

اما چون تانژانت در ربع اول افزایشی است، پس: $\cot 47^\circ < \tan 45^\circ < \tan 47^\circ$ و گزینه (۴) هم رد می‌شود.

تیزبازی با تسلط در شناسایی زاویه‌ها، می‌توان از این‌که $\frac{5\pi}{4} > \pi$ و در نتیجه $\sin \frac{5\pi}{4} < 0$ ، گزینه (۲) را به سرعت رد کرد و چون $47^\circ > 45^\circ$ و $\tan 45^\circ = 1$ پس $\tan 47^\circ > 1$ که نتیجه می‌دهد وارون این عدد، یعنی $\cot 47^\circ$ عددی کمتر از یک است و به سرعت گزینه (۴) رد می‌شود.

۷۴ حاصل $\frac{\tan 12^\circ + \cot 22^\circ}{\sin 24^\circ + \cos 30^\circ}$ کدام است؟

۱ (۱)

۲ (۲)

-۲ (۳)

-۱ (۴)

مشاوره یکی از الگوهای رایج و پرتکرار توی آزمون سراسری، شناسایی زاویه‌های مکمل و یا زاویه‌هایی است که اختلاف آن‌ها π رادیان یا $2k\pi$ رادیان ($k \in \mathbb{Z}$) است. پس لازم است که روابط میان این زاویه‌ها را خوب بلد باشید.

درس Box

اگر α یک زاویه باشد، آن‌گاه داریم ($k \in \mathbb{Z}$):

$$\sin(\pi + \alpha) = -\sin \alpha$$

$$\cot(2k\pi + \alpha) = \cot \alpha$$

$$\tan(2k\pi - \alpha) = -\tan \alpha$$

$$\tan(\pi - \alpha) = -\tan \alpha$$

$$\cot(\pi - \alpha) = -\cot \alpha$$

مثال:

$$\tan 135^\circ = \tan(180^\circ - 45^\circ) = -\tan 45^\circ = -1$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** ابتدا نسبت زوایای داده شده را بر حسب نسبت زوایای آشنا می‌نویسیم:

چون $36^\circ = 2\pi \text{ rad}$ خواهیم داشت:

$$12^\circ = 180^\circ - 168^\circ = \pi - 168^\circ \Rightarrow \tan 12^\circ = \tan(\pi - 168^\circ) = -\tan 168^\circ \quad (1)$$

$$22^\circ = 180^\circ - 158^\circ = \pi - 158^\circ \Rightarrow \cot 22^\circ = \cot(\pi - 158^\circ) = -\cot 158^\circ \quad (2)$$

$$24^\circ = 180^\circ - 156^\circ = \pi - 156^\circ \Rightarrow \sin 24^\circ = \sin(\pi - 156^\circ) = \sin 156^\circ \quad (3)$$

$$30^\circ = 360^\circ - 330^\circ = 2\pi - 330^\circ \Rightarrow \cos 30^\circ = \cos(2\pi - 330^\circ) = \cos 330^\circ \quad (4)$$

گام دوم: حال به کمک روابط (۱) تا (۴) داریم:

$$\frac{\tan 12^\circ + \cot 22^\circ}{\sin 24^\circ + \cos 30^\circ} = \frac{-\tan 168^\circ + \cot 158^\circ}{\sin 156^\circ + \cos 330^\circ} = \frac{-\frac{\sqrt{3}}{2} + 1}{-\frac{\sqrt{3}}{2} + \frac{1}{2}} = \frac{-\sqrt{3} + 1}{-\sqrt{3} + 1} = 1$$



۷۵ حاصل $\tan \frac{2\pi}{11} + \tan \frac{4\pi}{11} + \tan \frac{5\pi}{11} + \tan \frac{7\pi}{11} + \tan \frac{9\pi}{11}$ ، برابر کدام است؟

$$-\cot \frac{6\pi}{11} \quad (۲)$$

$$\cot \frac{6\pi}{11} \quad (۱)$$

$$-\tan \frac{6\pi}{11} \quad (۴)$$

$$\tan \frac{6\pi}{11} \quad (۳)$$



Hint با توجه به $\frac{2\pi}{11} + \frac{9\pi}{11} = \pi$ و $\frac{4\pi}{11} + \frac{7\pi}{11} = \pi$ با زاویه‌هایی سروکار داریم که مکمل‌اند. یعنی مجموع آن‌ها π رادیان است.

درس‌Box اگر α یک زاویه باشد، آن‌گاه داریم:

$$\tan(\pi - \alpha) = -\tan \alpha, \quad \cot(\pi - \alpha) = -\cot \alpha$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** از آن‌جا که $\frac{2\pi}{11} = \pi - \frac{9\pi}{11}$ و $\frac{4\pi}{11} = \pi - \frac{7\pi}{11}$ و $\frac{5\pi}{11} = \pi - \frac{6\pi}{11}$ داریم:

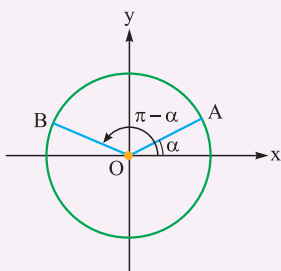
$$\tan \frac{2\pi}{11} = \tan(\pi - \frac{9\pi}{11}) = -\tan \frac{9\pi}{11} \quad (۱)$$

$$\tan \frac{4\pi}{11} = \tan(\pi - \frac{7\pi}{11}) = -\tan \frac{7\pi}{11} \quad (۲)$$

گام دوم: پس به کمک رابطه‌های (۱) و (۲) خواهیم داشت:

$$\tan \frac{2\pi}{11} + \tan \frac{4\pi}{11} + \tan \frac{5\pi}{11} + \tan \frac{7\pi}{11} + \tan \frac{9\pi}{11} = -\tan \frac{9\pi}{11} - \tan \frac{7\pi}{11} + \tan \frac{5\pi}{11} + \tan \frac{7\pi}{11} + \tan \frac{9\pi}{11}$$

$$= \tan \frac{5\pi}{11} = \tan(\pi - \frac{6\pi}{11}) = -\tan \frac{6\pi}{11}$$



تعبیر هندسی رابطه $\tan(\pi - \alpha) = -\tan \alpha$ این است که شیب هر دو زاویه مکمل، قرینه یکدیگر است، یعنی شیب OA و OB توی دایره مثلثاتی، قرینه هم است. پس توی این سؤال هم باید شیب‌های قرینه، یعنی تانژانت $\frac{2\pi}{11}$ را با تانژانت $\frac{9\pi}{11}$ و تانژانت‌های $\frac{4\pi}{11}$ و $\frac{7\pi}{11}$ را با هم حذف کنیم و در نهایت، قرینه تانژانت جمله باقی‌مانده یا همان $\tan \frac{5\pi}{11}$ را که $-\tan \frac{6\pi}{11}$ است، به عنوان پاسخ درست در نظر بگیریم.

تیزبازی

۷۶ مقدار عبارت $\tan(\alpha - \frac{33\pi}{4})$ برابر کدام است؟

(۱) $\tan \alpha$

(۲) $-\tan \alpha$

(۳) $\cot \alpha$

(۴) $-\cot \alpha$

مشاوره یکی دیگر از مباحث مهم و سؤال خیز در آزمون سراسری، این است که بتوانیم زاویه های متمم یا با اختلاف $\frac{\pi}{4}$ رادیان را شناسایی کنیم. درباره بعضی سؤال ها، مانند این سؤال، مسئله مورد نظر به صورت هم زمان، ترکیبی از اختلاف مقادیر $2k\pi$ ($k \in \mathbb{Z}$) و اختلاف $\frac{\pi}{4}$ رادیان مطرح می شود. بهتر است ابتدا زاویه را با اختلاف مقادیر $2k\pi$ ساده کنید و سپس زاویه به دست آمده را به صورت تفاضل $\frac{\pi}{4}$ رادیان در آورید.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ با توجه به این که $\alpha - \frac{33\pi}{4} = \alpha - \frac{32\pi + \pi}{4} = \alpha - \frac{\pi}{4} - 8\pi$ داریم:

$$\tan(\alpha - \frac{33\pi}{4}) = \tan(\alpha - \frac{\pi}{4} - 8\pi) = \tan(-(\frac{\pi}{4} - (\alpha - 8\pi))) = -\tan(\frac{\pi}{4} - (\alpha - 8\pi)) = -(-\tan(\alpha - \frac{\pi}{4}))$$

$$= \tan(\alpha - \frac{\pi}{4}) = \tan(-(\frac{\pi}{4} - \alpha)) = -\tan(\frac{\pi}{4} - \alpha) = -\cot \alpha$$



۷۷ اگر $\pi < x < 2\pi$ باشد، ساده‌شده عبارت $\frac{\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x}}{\sqrt{1+\cos x} - \sqrt{1-\cos x}}$ کدام است؟

۲) $\frac{1-\sin x}{\cos x}$

۱) $\frac{1+\sin x}{\cos x}$

۴) $\frac{\cos x}{1-\sin x}$

۳) $\frac{\cos x}{1+\sin x}$

Hint توی چنین سؤال‌هایی که نسبت‌ها زیر رادیکال قرار دارند، گویا کردن مخرج یعنی ضرب و تقسیم کردن عبارت در مزدوج مخرج، بسیار کارساز است.

چند رابطه (اتحاد) مهم بین نسبت‌های مثلثاتی، عبارت‌اند از:

۱) $\sin^2 x + \cos^2 x = 1$

۲) $\cos^2 x = 1 - \sin^2 x$

۳) $\sin^2 x = 1 - \cos^2 x$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ صورت و مخرج عبارت مورد نظر را در مزدوج مخرج ضرب می‌کنیم:

$$\begin{aligned} \frac{\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x}}{\sqrt{1+\cos x} - \sqrt{1-\cos x}} &= \frac{\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x}}{\sqrt{1+\cos x} - \sqrt{1-\cos x}} \times \frac{\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x}}{\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x}} \\ &= \frac{(\sqrt{1+\cos x} + \sqrt{1-\cos x})^2}{(\sqrt{1+\cos x})^2 - (\sqrt{1-\cos x})^2} \stackrel{\text{اتحاد مزدوج + مربع دو جمله‌ای}}{=} \frac{1+\cos x + 1-\cos x + 2\sqrt{(1+\cos x)(1-\cos x)}}{1+\cos x - (1-\cos x)} \\ &= \frac{2+2\sqrt{1-\cos^2 x}}{2\cos x} = \frac{2(1+\sqrt{\sin^2 x})}{2\cos x} \\ &= \frac{1+|\sin x|}{\cos x} = \frac{1-\sin x}{\cos x} \quad (|\sin x| = -\sin x \text{ و } x \text{ در ربع سوم یا چهارم است}) \end{aligned}$$

عددگذاری: اگر $x = \frac{4\pi}{3}$ را که کسینوس آن برابر $-\frac{1}{2}$ و عددی گویا است در رابطه با صورت سؤال جای‌گذاری کنیم، داریم:

$$\frac{\sqrt{1-\frac{1}{2}} + \sqrt{1+\frac{1}{2}}}{\sqrt{1-\frac{1}{2}} - \sqrt{1+\frac{1}{2}}} = \frac{\frac{1}{\sqrt{2}} + \frac{\sqrt{3}}{\sqrt{2}}}{\frac{1}{\sqrt{2}} - \frac{\sqrt{3}}{\sqrt{2}}} = \frac{1+\sqrt{3}}{1-\sqrt{3}} \stackrel{\text{گویا کردن}}{=} \frac{(1+\sqrt{3}) \times (1+\sqrt{3})}{(1-\sqrt{3}) \times (1+\sqrt{3})} = \frac{1+3+2\sqrt{3}}{1-3} = \frac{4+2\sqrt{3}}{-2} = -2-\sqrt{3}$$

حال اگر $x = \frac{4\pi}{3}$ را در گزینه‌ها جای‌گذاری کنیم، فقط در عبارت گزینه (۲) مقدار عبارت برابر $-2-\sqrt{3}$ می‌شود:

$$\frac{1-\sin \frac{4\pi}{3}}{\cos \frac{4\pi}{3}} = \frac{1-(-\frac{\sqrt{3}}{2})}{-\frac{1}{2}} = -2-\sqrt{3}$$

بهبود دیگه

۷۸ حاصل عبارت $\tan 78^\circ \cos 21^\circ - \cot 315^\circ \sin 51^\circ$ ، کدام است؟

۱) -۱

۲) -۲

۳) ۱

۴) ۲

مشاوره همان طور که پیش از این هم گفتیم، سؤال هایی که توی آن ها زاویه های مکمل یا زاویه هایی با اختلاف π رادیان یا $2k\pi$ رادیان مطرح است، در آزمون سراسری بسیار رایج اند. برای پاسخ به این گونه سؤال ها، تلاش کنید زاویه مفروضی مانند $\hat{\alpha}$ را به صورت $\hat{\alpha} = 2k\pi \pm \hat{\beta}$ یا $\hat{\alpha} = 180^\circ \pm \hat{\beta}$ در بیاورید.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: ابتدا بر حسب زوایای آشنا می نویسیم:

(۱)

$$78^\circ = 72^\circ + 6^\circ = 2 \times 36^\circ + 6^\circ = 2 \times 2\pi + 6^\circ \Rightarrow \tan 78^\circ = \tan(4\pi + 6^\circ) = \tan 6^\circ$$

(۲)

$$21^\circ = 18^\circ + 3^\circ = \pi + 3^\circ \Rightarrow \cos 21^\circ = \cos(\pi + 3^\circ) = -\cos 3^\circ$$

(۳)

$$315^\circ = 36^\circ - 4^\circ = 2\pi - 4^\circ \Rightarrow \cot 315^\circ = \cot(2\pi - 4^\circ) = -\cot 4^\circ$$

(۴)

$$51^\circ = 36^\circ + 15^\circ = 2\pi + 15^\circ \Rightarrow \sin 51^\circ = \sin(2\pi + 15^\circ) = \sin 15^\circ = \sin(18^\circ - 3^\circ) = \sin 3^\circ$$

گام دوم: بنابراین به کمک رابطه های (۱) تا (۴) نتیجه می گیریم:

$$\tan 78^\circ \cos 21^\circ - \cot 315^\circ \sin 51^\circ = \tan 6^\circ \times (-\cos 3^\circ) - (-\cot 4^\circ) \times \sin 3^\circ$$

$$= \sqrt{3} \times \left(-\frac{\sqrt{3}}{2}\right) - (-1) \times \frac{1}{2} = -\frac{3}{2} + \frac{1}{2} = -1$$

مراقب باش! اگر به اشتباه فراموش کنی علامت «-» را در نظر بگیری، پاسخ $-\frac{3}{2} - \frac{1}{2} = -2$ خواهد شد! **گول نخوری** ✗

۷۹ در یک دو چرخه، شعاع چرخ جلو 30° سانتی متر و شعاع چرخ عقب 60° سانتی متر است. اگر چرخ عقب $\frac{\pi}{4}$ رادیان بچرخد، چرخ جلو چند دور می چرخد؟

$$\frac{1}{5} (4)$$

$$\frac{1}{4} (3)$$

$$\frac{1}{3} (2)$$

$$\frac{1}{2} (1)$$



پیش از هر چیز، توجه کنید که چرخ عقب، هر مسافتی طی کند، چرخ جلو نیز همان مسافت را طی خواهد کرد.

Hint

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: هر دور کامل یک چرخ دایره ای، برابر با چرخش به اندازه 2π رادیان است، چون چرخ عقب $\frac{\pi}{4}$ رادیان چرخیده است،

پس به اندازه $\frac{\frac{\pi}{4}}{2\pi} = \frac{1}{8}$ محیط خود، مسافت طی کرده است؛ یعنی به اندازه $15\pi = \frac{2\pi \times 60^\circ}{8}$ ؛ پس چرخ جلو هم به اندازه 15π واحد مسافت طی کرده است.

گام دوم: در نتیجه داریم:

$$\frac{\text{نسبت مسافت طی شده چرخ جلو}}{2\pi \times 30^\circ} = \frac{15\pi}{60^\circ \pi} = \frac{1}{4}$$

بنابراین، چرخ جلو به اندازه $\frac{1}{4}$ دور می چرخد.

۸۰ حاصل $\tan \frac{3\pi}{5} + \cot \frac{\pi}{17} + \tan \frac{17\pi}{5} + \cot \frac{16\pi}{17}$ کدام است؟

- ۱ (۱) ۲ (۲) -۱ (۳) صفر (۴) $\sqrt{3}$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** با کمی دقت می بینیم که $\frac{\pi}{17} + \frac{16\pi}{17} = \pi$ ، یعنی این دو زاویه مکمل اند یا به عبارتی مجموع آن ها برابر با π رادیان است؛ بنابراین داریم:

$$\cot \frac{16\pi}{17} = \cot(\pi - \frac{\pi}{17}) = -\cot \frac{\pi}{17} \quad (۱)$$

$$\frac{17\pi}{5} = \frac{15\pi + 2\pi}{5} = 3\pi + \frac{2\pi}{5} = 2\pi + (\pi + \frac{2\pi}{5})$$

$$\Rightarrow \tan \frac{17\pi}{5} = \tan(2\pi + (\pi + \frac{2\pi}{5})) = \tan(\pi + \frac{2\pi}{5}) = \tan \frac{2\pi}{5} \quad (۲)$$

گام دوم: حال با توجه به این که $\frac{2\pi}{5} + \frac{2\pi}{5} = \pi$ ، پس $\frac{2\pi}{5} = \pi - \frac{2\pi}{5}$ و رابطه (۲) را به صورت زیر خواهیم داشت:

$$\tan \frac{2\pi}{5} = \tan(\pi - \frac{2\pi}{5}) = -\tan \frac{2\pi}{5} \quad (۳)$$

گام سوم: رابطه های (۱) تا (۳) نشان می دهند که:

$$\tan \frac{3\pi}{5} + \cot \frac{\pi}{17} + \tan \frac{17\pi}{5} + \cot \frac{16\pi}{17} = \tan \frac{3\pi}{5} + \cot \frac{\pi}{17} - \tan \frac{2\pi}{5} - \cot \frac{\pi}{17} = 0$$



۸۱ حاصل $\sin \frac{19\pi}{6} \tan \frac{7\pi}{4} - \cot(\frac{17\pi}{4} + \frac{\pi}{4})$ کدام است؟

$$-\frac{3}{2} \quad (4)$$

$$\frac{1}{2} \quad (3)$$

$$\frac{3}{2} \quad (2)$$

$$-\frac{1}{2} \quad (1)$$



Hint

این سؤال هم از نوع شناسایی زاویه‌هایی با اختلاف π رادیان یا $2k\pi$ رادیان ($k \in \mathbb{Z}$) است، که در این جا تفاوت اندکی با سؤال‌های پیشین دارد و آن این است که زاویه مربوط به کتانژانت، به صورت جمع دو زاویه مطرح شده است. در چنین مواردی، هر دو زاویه را با یک مخرج (مخرج مشترک) بنویسید و زاویه نهایی را ساده کنید.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول:

$$\frac{19\pi}{6} = \frac{18\pi + \pi}{6} = 3\pi + \frac{\pi}{6} = 2\pi + (\pi + \frac{\pi}{6}) \quad (1)$$

$$\frac{7\pi}{4} = \frac{8\pi - \pi}{4} = 2\pi - \frac{\pi}{4} \quad (2)$$

$$\frac{17\pi}{4} + \frac{\pi}{4} = \frac{18\pi}{4} = \frac{9\pi}{2} = 4\pi + \frac{\pi}{2} = 2\pi + (\pi + \frac{\pi}{2}) \quad (3)$$

گام دوم: اکنون به کمک رابطه‌های (۱) تا (۳) خواهیم داشت:

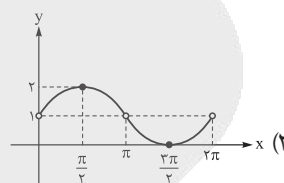
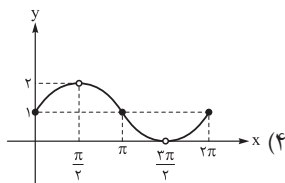
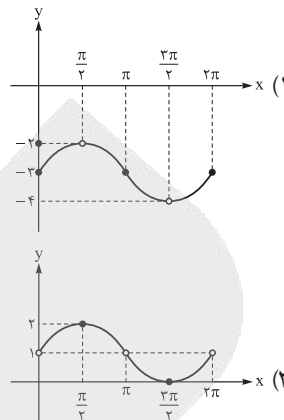
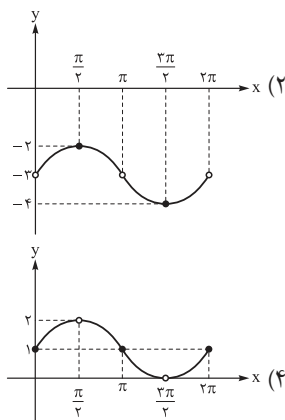
$$\sin \frac{19\pi}{6} \tan \frac{7\pi}{4} - \cot(\frac{17\pi}{4} + \frac{\pi}{4}) = \sin(2\pi + (\pi + \frac{\pi}{6})) \tan(2\pi - \frac{\pi}{4}) - \cot(2\pi + (\pi + \frac{\pi}{2}))$$

$$= \sin(\pi + \frac{\pi}{6}) \tan(-\frac{\pi}{4}) - \cot(\pi + \frac{\pi}{2}) = -\sin \frac{\pi}{6} \times (-\tan \frac{\pi}{4}) - (-\cot \frac{\pi}{2}) = -\frac{1}{2} \times (-1) + 1 = \frac{1}{2} + 1 = \frac{3}{2}$$

مراقب باش! یکی از موارد رایج در به دست آوردن پاسخ اشتباه توی چنین سؤال‌هایی، اشتباه در محاسبه و به‌ویژه اشتباه در جای‌گذاری علامت منفی هستش. اگر در گام پایانی، برای مثال بنویسی $-\frac{1}{2} - 1 = -\frac{3}{2}$ ، به گزینه (۱) می‌رسی!

گول نخوری

اگر $f(x) = \sin x - 1$ ، $g(x) = 2 \cos x$ و $h(x) = \sin(\frac{7\pi}{4} - x)$ سه تابع باشند، آن گاه نمودار تابع $f - \frac{g}{h}$ در بازه $[0, 2\pi]$ ، به کدام صورت است؟



Hint

تلاش کنید ابتدا ضابطه h را ساده کنید. یادتان باشد که مقادیری از دامنه مشترک g و h که مخرج $\frac{g(x)}{h(x)}$ را صفر کند، جزء دامنه $D_g \cap D_h$ نیستند.

دروس Box

اگر f و g دو تابع باشند و D_f و D_g به ترتیب دامنه‌های آن دو تابع باشند، آن گاه تقسیم این دو تابع به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$\left(\frac{f}{g}\right)(x) = \frac{f(x)}{g(x)}, \quad D_{\frac{f}{g}} = (D_f \cap D_g) - \{x \mid g(x) = 0\}$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ گام اول: در آغاز توجه کنید که:

$$\begin{aligned} h(x) &= \sin\left(\frac{7\pi}{4} - x\right) = \sin\left(2\pi + \left(\frac{\pi}{4} - x\right)\right) = \sin\left(2\pi + \left(\pi + \frac{\pi}{4} - x\right)\right) \\ &= \sin\left(\pi + \left(\frac{\pi}{4} - x\right)\right) = -\sin\left(\frac{\pi}{4} - x\right) = -\cos x \end{aligned}$$

گام دوم: بنابراین داریم:

$$f(x) - \frac{g(x)}{h(x)} = \sin x - 1 - \frac{2 \cos x}{-\cos x} = \sin x - 1 - (-2) = \sin x + 1, \quad x \neq \frac{\pi}{4}, \frac{3\pi}{4}$$

گام سوم: در نتیجه، کافی است نمودار تابع سینوس را در بازه $[0, 2\pi]$ یک واحد در جهت مثبت محور y ‌ها حرکت دهیم (بالا ببریم)، اما باید دقت کنیم که $x = \frac{\pi}{4}$ و $x = \frac{3\pi}{4}$ جزء دامنه نیستند و باید نقاط متناظر با آن‌ها روی نمودار، توخالی باشند. بنابراین، نمودار گزینه (۴) پاسخ سؤال است.

در مثلث ABC رابطه $\cot(\hat{B} + 47^\circ) \cot(\hat{C} + 13^\circ) = 1$ برقرار است. مقدار $\sin \hat{A}$ در این مثلث کدام است؟

(۱) $\frac{\sqrt{3}}{2}$

(۲) $\frac{1}{2}$

(۳) $\frac{\sqrt{2}}{2}$

(۴) ۱

مشاوره یکی از مواردی که شناسایی زاویه‌های متمم یا با اختلاف $\frac{\pi}{2}$ رادیان، کمک بسیاری در حل مسئله می‌کند، مربوط به روابط مثلثاتی در مثلث است. به همین دلیل، تسلط بر این مورد بسیار لازم است.

Hint

درسی Box

در روابط بین نسبت‌های مثلثاتی دو زاویه از سه زاویه مثلث، تلاش کنید مجموع دو زاویه را به صورت اختلافی از $\frac{\pi}{2}$ یا π در بیاورید تا محاسبه‌هایتان ساده‌تر شود.

(۱) در هر مثلث، مجموع زاویه‌های داخلی برابر با 180° است.

(۲) اگر α یک زاویه باشد، آن‌گاه $\tan(\frac{\pi}{2} - \alpha) = \cot \alpha$.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** چون $\cot(\hat{B} + 47^\circ) \cot(\hat{C} + 13^\circ) = 1$ پس داریم:

$$\cot(\hat{B} + 47^\circ) = \frac{1}{\cot(\hat{C} + 13^\circ)} = \tan(\hat{C} + 13^\circ)$$

$$\Rightarrow \hat{B} + 47^\circ = 90^\circ - (\hat{C} + 13^\circ) \Rightarrow \hat{B} + 47^\circ + \hat{C} + 13^\circ = 90^\circ$$

$$\Rightarrow \hat{B} + \hat{C} + 60^\circ = 90^\circ \Rightarrow \hat{B} + \hat{C} = 90^\circ - 60^\circ = 30^\circ \quad (1)$$

گام دوم: با جای‌گذاری (۱) در $\hat{A} + \hat{B} + \hat{C} = 180^\circ$ خواهیم داشت:

$$\hat{A} + 30^\circ = 180^\circ \Rightarrow \hat{A} = 180^\circ - 30^\circ \Rightarrow \sin \hat{A} = \sin(180^\circ - 30^\circ) = \sin 30^\circ = \frac{1}{2}$$

توجه کنید که در گام آخر، از $\sin(\pi - \alpha) = \sin \alpha$ کمک گرفتیم.

۸۴ اگر $\alpha = \frac{\pi}{10}$ باشد، حاصل $A = \frac{\sin 3\alpha}{\cos 2\alpha} + \frac{\tan 4\alpha}{\cot \alpha}$ کدام است؟

۲√۲ (۴)

۲ (۳)

$\frac{\sqrt{2}}{2}$ (۲)

۱ (۱)



Hint با کمی دقت می‌بینیم که $3\alpha = \frac{3\pi}{10}$ و $2\alpha = \frac{2\pi}{10}$ و در نتیجه $\frac{3\pi}{10} + \frac{2\pi}{10} = \frac{5\pi}{10} = \frac{\pi}{2}$ ؛ یعنی 2α و 3α متمم هستند. به همین روش، α و 4α هم متمم هستند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** بنا بر محاسبات جبری، داریم:

$$\frac{3\pi}{10} + \frac{2\pi}{10} = \frac{5\pi}{10} = \frac{\pi}{2} \Rightarrow \frac{3\pi}{10} = \frac{\pi}{2} - \frac{2\pi}{10} \Rightarrow \sin 3\alpha = \sin \frac{3\pi}{10} = \sin\left(\frac{\pi}{2} - \frac{2\pi}{10}\right) = \cos \frac{2\pi}{10} \quad (1)$$

$$\frac{4\pi}{10} + \frac{\pi}{10} = \frac{\pi}{2} \Rightarrow \frac{4\pi}{10} = \frac{\pi}{2} - \frac{\pi}{10} \Rightarrow \tan 4\alpha = \tan \frac{4\pi}{10} = \tan\left(\frac{\pi}{2} - \frac{\pi}{10}\right) = \cot \frac{\pi}{10} \quad (2)$$

گام دوم: پس به کمک رابطه‌های (۱) و (۲) خواهیم داشت:

$$A = \frac{\sin 3\alpha}{\cos 2\alpha} + \frac{\tan 4\alpha}{\cot \alpha} = \frac{\sin \frac{3\pi}{10}}{\cos \frac{2\pi}{10}} + \frac{\tan \frac{4\pi}{10}}{\cot \frac{\pi}{10}} = \frac{\cos \frac{2\pi}{10}}{\cos \frac{2\pi}{10}} + \frac{\cot \frac{\pi}{10}}{\cot \frac{\pi}{10}} = 1 + 1 = 2$$

گول نخوری ✖ مراقب باش که اگر زاویه‌های 2α و 4α را به صورت ساده‌شده، یعنی $2\alpha = \frac{2\pi}{10} = \frac{\pi}{5}$ یا $4\alpha = \frac{4\pi}{10} = \frac{2\pi}{5}$ در نظر بگیری، ممکن است در شناسایی این که زاویه‌های گفته‌شده متمم هستند، دچار خطا بشوی. تیزبازها زاویه‌ها را به همان صورت ساده‌نشده در نظر می‌گیرند!



اگر $\cot x = \frac{4}{3}$ و انتهای کمان روبه روبه زاویه x در ناحیه سوم باشد، مقدار عبارت $A = \sqrt{-\tan^2(x - \lambda\pi) \sin^2(x - \frac{11\pi}{4}) - 2 \sin(x - \delta\pi) \sin(x - \frac{7\pi}{4})}$

کدام است؟

$$\frac{\sqrt{15}}{5} \quad (2)$$

$$\frac{5}{\sqrt{15}} \quad (4)$$

$$\frac{3}{\sqrt{15}} \quad (1)$$

$$\frac{\sqrt{15}}{3} \quad (3)$$

مشاوره طرح سؤال مستقیم از اتحادهای مثلثاتی یا طرح سؤالهایی که به کمک اتحادهای مثلثاتی، بتوانیم آنها را ساده کنیم، یکی از مباحثها و الگوهای پرتکرار توی کنکور است. از این نوع سؤالها معمولاً توی کنکور هر سال داریم و باید به آنها مسلط باشید.

Hint

درس Box

ابتدا زاویه‌های با اختلاف π رادیان یا $\frac{\pi}{4}$ رادیان را شناسایی کنید و زاویه نهایی را به دست آورید تا فرم سؤال ساده تر شود.

دو اتحاد مهم در میان اتحادهای مثلثاتی، عبارت‌اند از:

$$1) \frac{1}{\sin^2 \alpha} = 1 + \cot^2 \alpha \quad \text{یا} \quad \sin^2 \alpha = \frac{1}{1 + \cot^2 \alpha}$$

$$2) \frac{1}{\cos^2 \alpha} = 1 + \tan^2 \alpha \quad \text{یا} \quad \cos^2 \alpha = \frac{1}{1 + \tan^2 \alpha}$$

پاسخ خیلی تشریحی ✓ **گام اول:** ابتدا نسبت‌های مثلثاتی عبارت A را ساده می‌کنیم:

$$\bullet x - \lambda\pi = -(\lambda\pi - x) \Rightarrow \tan(x - \lambda\pi) = \tan(-(\lambda\pi - x)) = -\tan(\lambda\pi - x) = -(-\tan x) = \tan x$$

$$\bullet x - \frac{11\pi}{4} = x - \frac{12\pi - \pi}{4} = x - 6\pi + \frac{\pi}{4} = -(\pi - (x + \frac{\pi}{4}))$$

$$\Rightarrow \sin(-(\pi - (x + \frac{\pi}{4}))) = -\sin(\pi - (x + \frac{\pi}{4})) = -(-\sin(x + \frac{\pi}{4})) = \sin(x + \frac{\pi}{4}) = \cos x$$

$$\bullet x - \delta\pi = x - (\pi - \pi) = -(\pi - (x + \pi))$$

$$\Rightarrow \sin(-(\pi - (x + \pi))) = -\sin(\pi - (x + \pi)) = -(-\sin(x + \pi)) = -\sin x$$

$$\bullet x - \frac{7\pi}{4} = x - \frac{8\pi - \pi}{4} = x - 4\pi + \frac{\pi}{4} = -(\pi - (x + \frac{\pi}{4})) \Rightarrow \sin(x - \frac{7\pi}{4}) = \sin(-(\pi - (x + \frac{\pi}{4})))$$

$$= -\sin(\pi - (x + \frac{\pi}{4})) = -(-\sin(x + \frac{\pi}{4})) = \sin(x + \frac{\pi}{4}) = \cos x$$

$$\bullet \sin^2 x = \frac{1}{1 + \cot^2 x} = \frac{1}{1 + (\frac{4}{3})^2} = \frac{1}{1 + \frac{16}{9}} = \frac{1}{\frac{25}{9}} = \frac{9}{25} \xrightarrow{x \text{ در ناحیه سوم}} \sin x = -\frac{3}{5}$$

$$\cos^2 x = 1 - \sin^2 x = 1 - \frac{9}{25} = \frac{16}{25} \xrightarrow{x \text{ در ناحیه سوم}} \cos x = -\frac{4}{5}$$

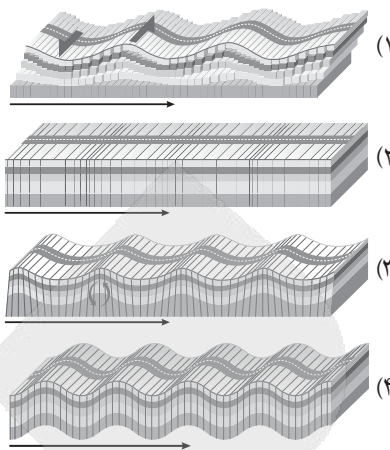
گام دوم: و به کمک رابطه‌های بالا داریم:

$$A = \sqrt{-\tan^2 x \times \cos^2 x - 2(-\sin x) \times \cos x} = \sqrt{\frac{-\sin^2 x}{\cos^2 x} \times \cos^2 x + 2 \sin x \cos x} = \sqrt{-\frac{9}{25} + 2 \times (-\frac{3}{5}) \times (-\frac{4}{5})}$$

$$= \sqrt{\frac{24}{25} - \frac{9}{25}} = \sqrt{\frac{15}{25}} = \sqrt{\frac{3}{5}} = \frac{\sqrt{15}}{5}$$



کدام یک از امواج زیر، کم‌ترین سرعت را در کانون زمین‌لرزه دارند؟



مشاوره بچه‌ها یکی از موضوعات مهم فصل (۴)، امواج لرزه‌ای است، نکات مربوط به هر موج رو خوب یاد بگیرین و سعی کنین که امواج رو با هم مقایسه کنین، به تصویرهاشون هم توجه ویژه داشته باشین. بسیار مهمه!



امواج درونی را به خاطر بسیارین.

Hint

درسی Box

امواج سطحی		امواج درونی	
موج R	موج L	موج S	موج P
- ریلی یا R - آخرین موج ثبت‌شده توسط لرزه‌نگار - کم‌ترین سرعت - جهت حرکت دورانی و خلاف جهت انتشار موج	- لاو یا L - سومین موج ثبت‌شده توسط لرزه‌نگار - سرعت کمتر از S و P - راستای ارتعاش ذرات عمود بر انتشار موج - راستای ارتعاش ذرات به موازات سطح زمین	- ثانویه و عرضی - دومین موج ثبت‌شده توسط لرزه‌نگار - سرعت کمتر از P - عبور فقط از محیط‌های جامد - راستای ارتعاش ذرات عمود بر راستای انتشار موج - راستای ارتعاش ذرات عمود بر سطح زمین	- اولیه و طولی - اولین موج ثبت‌شده توسط لرزه‌نگار - بیشترین سرعت - عبور از محیط جامد، مایع و گاز - راستای ارتعاش ذرات، در امتداد راستای انتشار موج و موازی با سطح زمین

عمق نفوذ و تأثیر امواج ریلی مثل امواج دریا محدود است و از سطح به عمق کاهش پیدا می‌کند.



دقت داشته باشید سؤال گفته در کانون زمین‌لرزه! پس هدف فقط امواج درونی است، یعنی P و S. سرعت امواج S کمتر از امواج P است. گزینه (۴) امواج S را نشان می‌دهد.

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه (۱): امواج L

گزینه (۲): امواج P

گزینه (۳): امواج R

پاسخ خیلی تشریحی



با توجه به مراحل مختلف فعالیت یک آتشفشان، مواد خارج شده از آن، در شرایط متفاوت دما و فشار، تغییر حالت می‌دهند. حال اگر یک آتشفشان در سه مرحله مختلف فعالیت کند و ابتدا فومرول، سپس لاوا و در نهایت تفرا خارج شود؛ در کدام حالت زیر ترتیب و نوع این مواد از نظر حالت فیزیکی و فرایند تشکیل به درستی توصیف شده‌اند؟

جامد، مایع، گاز

(۱) فومرول به عنوان بخارهایی با دمای بالا، سپس لاوا به صورت ماده مذاب و در نهایت تفرا به عنوان قطعات جامد مواد آذرآواری در دماهای پایین‌تر.

(۲) فومرول به عنوان گازهایی سرد، سپس لاوا به صورت ماده مذاب و در نهایت تفرا به صورت بخارهایی که پس از فوران سرد می‌شوند.

(۳) تفرا به عنوان مواد جامد، سپس لاوا به عنوان ماده مذاب و در نهایت فومرول به صورت گازهایی که در دماهای بالا از سنگ‌ها خارج می‌شوند.

(۴) فومرول به عنوان گازهای جامدشده، سپس لاوا به عنوان مواد مایع و در نهایت تفرا به صورت گازهایی که در دماهای پایین‌تر متراکم می‌شوند.

کرتی Box

تفرا: مواد آتشفشانی جامد که به صورت ذرات ریز و درشت بر اثر فعالیت آتشفشان به هوا پرتاب می‌شوند.

با نشستن تفرها بر سطح زمین و به هم چسبیدن و سخت شدنشان، گروهی از سنگ‌ها، به نام سنگ‌های آذرآواری تشکیل می‌شوند. در صورتی که خاکستر آتشفشانی در محیط‌های دریایی کم‌عمق ته‌نشین شوند، توف آتشفشانی به وجود می‌آید. به عنوان مثال می‌توان توف‌های سبز البرز را نام برد.

امروزه فعالیت‌های آتشفشانی زیادی در تمام نقاط کره زمین، داخل خشکی‌ها، در بستر اقیانوس‌ها، دریاها و دریاچه‌های بزرگ صورت می‌گیرد. مواد خارج شده از آتشفشان‌ها، به صورت جامد (تفرا)، مایع (لاوا یا گدازه) گاز و بخارهای آتشفشانی (فومرول) است.



پ) آتشفشان نیمه فعال یا فعالیت فومرولی



ب) گدازه



الف) خاکستر آتشفشانی

✓ پاسخ خیلی تشریحی مواد خارج شده از یک آتشفشان به ترتیب شامل فومرول (بخارها و گازهای داغ)، لاوا (مواد مذاب) و تفرا (ذرات جامد حاصل از مواد آذرآواری) هستند. گزینه (۱) درستی این فرایندها را براساس تغییرات دمایی و نوع ماده توصیف می‌کند.



دامنهٔ امواج زمین لرزهٔ A، ۱۰ برابر زمین لرزهٔ B و انرژی آزادشدهٔ آن حدوداً $\frac{1}{1000}$ زمین لرزهٔ C است. بزرگی زمین لرزه‌های A، B و C

به ترتیب (از راست به چپ) چند ریشتر می‌تواند باشد؟

۸، ۴، ۵ (۲)

۵، ۴، ۵ (۱)

۸، ۶، ۸ (۴)

۸، ۵، ۶ (۳)



Hint

کدنی Box

این تیپ مسئله رو هم می‌شه با فرمول حل کرد و هم به طور ذهنی با سرعت بالاتر!!!

بزرگی زمین لرزه: بزرگی (بزرگا) زمین لرزه، براساس مقدار انرژی آزادشده از زمین لرزه محاسبه می‌شود.

به ازای هر یک واحد بزرگی، دامنهٔ امواج ۱۰ برابر و مقدار انرژی $31/6$ برابر افزایش می‌یابد.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

به ازای هر یک واحد بزرگی، دامنهٔ امواج ۱۰ برابر و مقدار انرژی $31/6$ برابر افزایش می‌یابد. حال چون دامنهٔ امواج زمین لرزهٔ A، ۱۰ برابر زمین لرزهٔ B است؛ بنابراین بزرگی آن یک ریشتر بزرگ‌تر است و چون انرژی آزادشدهٔ زمین لرزهٔ C، ۱۰۰۰ برابر زمین لرزهٔ A است؛ بنابراین بزرگی آن ۲ دو ریشتر بیشتر از زمین لرزهٔ A است.

روش حل فرمولی مسئله:

اگر R اختلاف ریشتر دو زمین لرزه باشد، دامنهٔ امواج و انرژی آزادشده برابر است با:

$$10^R = 10^0 \Rightarrow R = 1$$

بنابراین، زمین لرزهٔ A یک ریشتر بزرگ‌تر از B است.

$$31/6^R = 1000 \Rightarrow R \approx 2$$

بنابراین، زمین لرزهٔ C دو ریشتر بزرگ‌تر از A است.

تنها در گزینهٔ (۳)، به اختلاف ریشتر سه زمین لرزه درست اشاره شده است.

با توجه به جدول و ویژگی های هر ردیف، هر یک از امواج A تا D به ترتیب از چپ به راست چه نام دارند؟

ویژگی	نام موج
در تولید امواج ریلی نقش دارد.	A
فاقد توانایی عبور از هسته خارجی زمین است.	B
ماهیت برشی دارند.	C
راستای ارتعاش در راستای افق است.	D

S - S - L - P (۲)

P - S - S - P (۱)

S - R - L - L (۴)

P - P - R - L (۳)

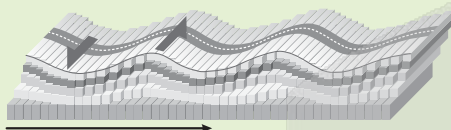


پاسخ خیلی تشریحی ✓

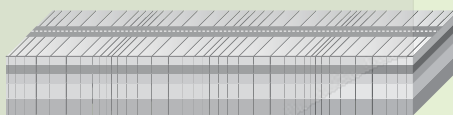
A ← امواجی که در تولید امواج سطحی مانند امواج ریلی نقش دارند، عبارتند از امواج P و S (درستی مورد اول هر ۴ گزینه).
B ← هسته خارجی زمین مذاب است. امواج S فقط از جامدات عبور می کنند. امواج P از هر ۳ محیط می توانند عبور کنند (رد گزینه های (۳) و (۴)).

C ← با توجه به شکل امواج L می فهمیم این امواج ماهیت برشی دارند (رد گزینه های (۱) و (۳)).

D ← در امواج L (لاو) و امواج P، راستای ارتعاش در راستای افق است (درستی مورد چهارم هر ۴ گزینه).



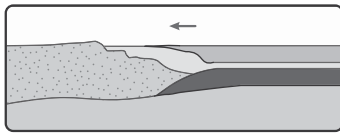
نحوه حرکت موج سطحی L



نحوه حرکت موج طولی P



با توجه به شکل داده‌شده که نشان‌دهنده یکی از مراحل چرخه ویلسون است، کدام عبارت (ها) درست بیان شده‌اند؟



الف) در این مرحله، پشته‌های میان‌اقیانوسی تشکیل می‌شوند و در مرحله قبل و بعد از آن به ترتیب شاهد شکل‌گیری اقیانوسی کم‌عرض و فروانش ورقه چگال‌تر هستیم.
ب) در این مرحله، فوران‌های خطی را می‌توان مشاهده کرد و در مرحله قبل و بعد از آن به ترتیب شاهد تشکیل پوسته جدید اقیانوسی و ایجاد درازگودال اقیانوسی هستیم.

ج) مرحله فوق در بستر اقیانوس اطلس در حال رخ‌دادن است و مرحله قبل و بعد از آن را می‌توان به ترتیب در بستر دریای سرخ و بخش‌هایی از دریای مدیترانه مشاهده کرد.

د) در این مرحله ورقه‌ای با سن کم‌تر به زیر ورقه با سن و ضخامت بیشتر فرورانده می‌شود.

(۱) فقط «ب»

(۲) فقط «د»

(۳) فقط «ب» و «ج»

(۴) فقط «الف» و «د»

درسی Box

خصوصیات مراحل مختلف چرخه ویلسون

شماره مرحله	عنوان مرحله	پدیده‌های ایجادشده	مثال	شکل
۱	مرحله جنینی	کشش در پوسته قاره‌ای (توسط جریان همرفتی) و ایجاد ریف‌ت درون قاره‌ای، فوران‌های بازالتی در پایان مرحله	ریف‌ت شرق آفریقا	
۲	مرحله جوانی	خروج مواد مذاب سست‌کره از محل ریف‌ت و تشکیل پشته‌های میان‌اقیانوسی، ایجاد پوسته جدید، شکل‌گیری اقیانوسی با عرض کم	دریای سرخ کنونی (دورشدن عربستان از آفریقا)	
۳	مرحله بلوغ	ادامه گسترش کف اقیانوس، دورشدن قاره‌های واقع در دو طرف، گسترش حوضه‌های اقیانوسی، فوران‌های خطی درون اقیانوسی	اقیانوس اطلس امروزی	
۴	مرحله افول	رانده‌شدن (فروانش) ورقه اقیانوسی به زیر قاره‌ای یا اقیانوسی به زیر اقیانوسی دیگر، تشکیل درازگودال اقیانوسی و جزایر قوسی، بسته‌شدن حوضه اقیانوسی	فروانش ورقه آرام به زیر ورقه قاره‌ای مجاور خود	

خصوصیات مراحل مختلف چرخه ویلسون				
شماره مرحله	عنوان مرحله	پدیده‌های ایجاد شده	مثال	شکل
۵	مرحله پایانی	ادامه بسته شدن حوضه اقیانوسی، شکل‌گیری رشته کوه و کوچک‌تر شدن حوضه اقیانوسی، ماگماتیسم (فعالیت آذرین درونی) همانند مرحله قبل	دریای مدیترانه	
۶	مرحله خط درز	بسته شدن اقیانوس و برخورد ورقه‌ها، فشردن رسوبات، تشکیل رشته کوه	همالیا (برخورد هندوستان به آسیا) و زاگرس (برخورد عربستان به ایران)	

مراحل افول، پایانی و خط درز به عنوان کوه‌زایی در نظر گرفته می‌شود.



پاسخ خیلی تشریحی ✓

فقط عبارت «ب» صحیح است. شکل نشان داده شده در سؤال، مرحله سوم از چرخه ویلسون (مرحله بلوغ) را نشان می‌دهد. گسترش کف اقیانوس در این مرحله ادامه یافته و قاره‌های واقع در دو طرف آن تدریجاً از هم دور تر می‌گردند، زمانی که حوضه اقیانوسی گسترش می‌یابد، در این مرحله در امتداد پشته‌های میان اقیانوسی فوران‌های خطی درون اقیانوسی تشکیل می‌شود؛ همانند اقیانوس اطلس امروزی. بررسی عبارت‌ها:

الف) پشته‌های میان اقیانوسی در مرحله دوم از چرخه ویلسون (مرحله جوانی) تشکیل می‌شوند.

ب) این عبارت صحیح است.

ج) مرحله فوق در بستر اقیانوس اطلس در حال رخ دادن است و مرحله قبل در دریای سرخ در حال رخ دادن است و بعد از آن را می‌توان در بخش‌هایی از اقیانوس آرام مشاهده کرد.

د) فرو رانش ورقه اقیانوسی (ورقه جوان تر) به زیر ورقه قاره‌ای (سن و ضخامت بیشتر) در مرحله ۴ چرخه ویلسون (مرحله افول) رخ می‌دهد.



در یک منطقه آبرفتی، دو آبخوان (الف) و (ب) با ویژگی‌های زیر وجود دارند:

- آبخوان (الف): از رسوبات ماسه‌ای با دانه‌های درشت و سنگ‌های نفوذپذیر تشکیل شده و تحت فشار پیزومتریک قرار ندارد. سطح آب در این آبخوان ۲۵ متر پایین‌تر از سطح زمین است، اما به دلیل نفوذپذیری بالا، آب به راحتی در آن جریان دارد. برای استخراج آب از این چاه، به پمپی نیاز است که آب را از این عمق بالا بیاورد.
- آبخوان (ب): شامل لایه‌های سنگ آهکی نفوذناپذیر است و فشار پیزومتریک بالایی دارد. سطح پیزومتریک این آبخوان ۵ متر بالاتر از سطح زمین است. با این حال به دلیل وجود سنگ‌های آهکی و لایه‌های غیرنفوذپذیر، انتقال آب از این آبخوان ممکن است با موانعی مواجه شود که بهره‌وری استخراج را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
- اگر در هر دو آبخوان چاه‌هایی به عمق مناسب برای استخراج آب حفر شوند؛ کدام چاه از لحاظ هزینه و بهره‌وری کلی برای استخراج بهینه‌تر است؟

۱) چاه آبخوان (الف) به دلیل نفوذپذیری بالای رسوبات ماسه‌ای بهره‌وری بیشتری دارد، اگرچه به پمپ نیاز دارد.

۲) چاه آبخوان (ب) به دلیل فشار پیزومتریک بالا، بهره‌وری بیشتری دارد؛ زیرا آب بدون نیاز به پمپ به سطح زمین می‌رسد.

۳) چاه آبخوان (الف) به دلیل سرعت جریان آب و قابلیت پمپاژ بهتر، بهره‌وری بیشتری دارد؛ حتی اگر فشار پیزومتریک نداشته باشد.

۴) هر دو چاه به یک میزان بهره‌وری دارند زیرا هر دو عوامل محدودکننده‌ای مانند عمق و نفوذپذیری سنگ‌ها را دارا هستند.



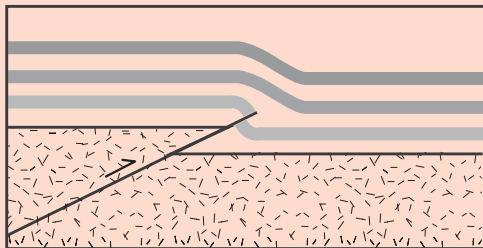
پاسخ خیلی تشریحی ✓

● چاه آبخوان (ب): در این حالت، آبخوان به دلیل داشتن فشار پیزومتریک بالا می‌تواند بدون نیاز به پمپ، آب را به سطح زمین برساند که این یک مزیت بزرگ است. اگرچه ممکن است سرعت جریان آب در آبخوان (ب) کمتر باشد، اما چون نیازی به پمپاژ ندارد از نظر بهره‌وری کلی هم‌چنان بهتر است.

● در مقابل، آبخوان (الف) با وجود داشتن نفوذپذیری بالا به دلیل نداشتن فشار پیزومتریک و نیاز به پمپاژ، هزینه‌های بیشتری برای استخراج دارد.

۹۲

به ترتیب نوع گسل و نوع چین مشاهده شده در تصویر زیر کدام است؟



(۱) معکوس - تکشیب

(۲) امتداد لغز - ناودیس

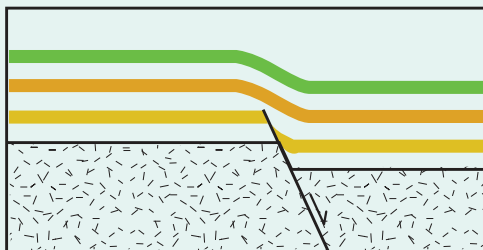
(۳) عادی - تکشیب

(۴) عادی - ناودیس

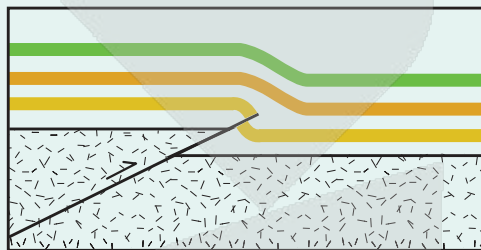
مشاوره با یک سؤال ساده روبهرو هستید که برای پاسخ به آن فقط کافیست به شکل‌های کتاب درسی تسلط داشته باشید. نمونه این تیپ تست‌ها رو در سال‌های اخیر بسیار در کنکور شاهد بودیم.

درس Box

اگر قسمتی از لایه‌های رسوبی در نتیجه فعالیت گسل عادی یا معکوس از حالت افقی خارج شوند و پایین‌تر یا بالاتر از سطح اصلی قرار گیرند، آن را چین تکشیب می‌نامند.



ب) گسل عادی



الف) گسل معکوس

مراحل تشکیل چین تکشیب الف) توسط گسل معکوس و ب) توسط گسل عادی

چین مشاهده شده در سؤال، چین تکشیب است که توسط گسل معکوس ایجاد شده است. گسل معکوس است زیرا فرادیواره نسبت به فرودیواره به سمت بالا حرکت کرده است. (فرودیواره نسبت به فرادیواره به سمت پایین حرکت کرده است).

در صورتی که نوع گسل را بدانید به راحتی با رد سایر گزینه‌ها به پاسخ می‌رسین!

تیزبازی



در کدام گزینه فعالیت ذکر شده با حوزه زمین شناسی مورد نظر آن، مطابقت بیشتری دارد؟

- (۱) فعالیت های عمرانی و معدنی مرتبط با آب های زیرزمینی در علم تکتونیک بررسی می شود.
- (۲) شناسایی ذخایر معادن و آب های زیرزمینی در علم هیدروژئولوژی بررسی می شود.
- (۳) بررسی شدت گرانش سنگ ها و مطالعه حرکت ورقه های سنگ کره توسط متخصصان ژئوفیزیک بررسی می شود.
- (۴) متخصصان سنگ شناسی رسوبی می توانند در شرکت های مهندسی مشاور مرتبط با تأمین و انتقال آب مشغول به کار شوند.



هیدروژئولوژی:

در این شاخه به مطالعه در زمینه چگونگی حرکت آب در درون زمین، اکتشاف و شناخت ویژگی های آب های زیرزمینی، نحوه بهره برداری و فعالیت های عمرانی و معدنی مرتبط با آب های زیرزمینی پرداخته می شود.

رسوب شناسی و سنگ شناسی رسوبی:

فرایندهای انتقال، ته نشینی و تبدیل رسوبات به سنگ های رسوبی در این شاخه مطالعه می شود. متخصصین این رشته در سازمان ها و شرکت های تابعه وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت، سازمان محیط زیست، شرکت های مهندسی مشاور مرتبط با تأمین و انتقال آب، سدسازی و تونل سازی، وزارت راه و شهرسازی، شهرداری ها و ... می توانند در هدایت پروژه های عمرانی و پژوهشی کمک شایانی داشته باشند.

ژئوفیزیک:

ژئوفیزیکدان ها، با استفاده از امواج لرزه ای، مقاومت الکتریکی، بررسی مغناطیسی زمین و شدت گرانش سنگ ها، به مطالعه ساختمان درونی زمین که به راحتی در دسترس نیست و همچنین شناسایی ذخایر معادن و آب های زیرزمینی می پردازند.

زمین ساخت (تکتونیک):

• زمین ساخت به مطالعه ساختار درونی زمین، چگونگی تشکیل رشته کوه ها، اقیانوس ها، زمین لرزه ها و حرکت ورقه های سنگ کره می پردازد. گسل ها، درزه ها، چین ها و دیگر ساختارهای زمین، نقش مهمی در تجمع منابع زیرزمینی و احداث پروژه های عمرانی دارند.

• سازمان های مهم مرتبط با مراکز مانند سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور، مؤسسه ژئوفیزیک، پژوهشگاه زمین لرزه، مدیریت بحران، شهرداری ها و ... به کار مشغول می شوند.

متخصصان سنگ شناسی رسوبی می توانند در شرکت های مهندسی مشاور مرتبط با تأمین و انتقال آب مشغول به کار شوند و سایر گزینه ها نادرست می باشند.

پاسخ خیلی تشریحی ✓

۹۴

طبق مقادیر استاندارد ارائه شده برای آب های آشامیدنی، مقدار سختی آب نباید بالاتر از ۵۰۰ میلی گرم بر لیتر باشد. در صورتی که مقدار یون منیزیم در آب یک چاه، ۶۰ میلی گرم در لیتر باشد، مقدار یون کلسیم حداکثر می بایست چند میلی گرم در لیتر باشد تا برای مقادیر شرب قابلیت استفاده را داشته باشد؟

۹۹ (۱)

۱۰۱ (۲)

۱۰۳ (۳)

۱۰۵ (۴)



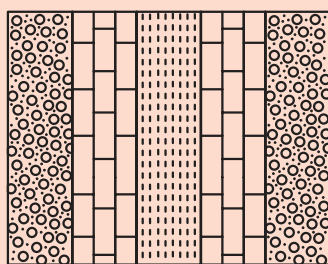
مشاوره یکی از سوالات کنکور دوره قبل، مربوط به همین مبحث می شه! برای حل مسائل، کل فرمول های کتاب رو (که نهایتاً ۷، ۸ مورد می شه) یادداشت کنین و چندتا تست هم از هر کدومش حل کنین تا در مسائل کامل مسلط بشین! مسائل درس زمین شناسی، خیلی سخت نیستن، یادتون باشه اول اطلاعاتی که در مسئله داده می شه رو یادداشت کنین و با توجه به اطلاعات، پارامتر مجهول رو محاسبه کنین.

پاسخ خیلی تشریحی ✓ با توجه به این که حداکثر مقدار سختی آب می تواند ۵۰۰ میلی گرم بر لیتر باشد؛ بنابراین مقدار TH برابر با ۵۰۰ و مقدار یون منیزیم را هم طبق اطلاعات مسئله برابر با ۶۰ قرار می دهیم و مقدار یون کلسیم را محاسبه می کنیم:

$$TH = (2/5)Ca^{2+} + (4/1)mg^{2+} \Rightarrow 500 = 2/5Ca^{2+} + (4/1 \times 60)$$

$$\Rightarrow Ca^{2+} = \frac{500 - 240}{2/5} = 101/6 \approx 101 \text{ mg/L}$$

۹۵ در شکل زیر سنگ آهک به سن دنین است. حال اگر از لایه های ماسه سنگ و شیل به ترتیب فسیل های و به دست آید، چین از نوع است.



ماسه سنگ سنگ آهک شیل

- (۱) نخستین گیاه - نخستین خزنده - ناودیس
- (۲) نخستین دوزیست - نخستین ماهی - تاکدیس
- (۳) نخستین خزنده - نخستین پرند - ناودیس
- (۴) نخستین خزنده - نخستین دایناسور - تاکدیس

مشاوره در کنکور، جدول مقیاس
زمانی زمین شناسی رو گاهی با مباحث دیگه مثل چین خوردگی و گسل ترکیب و تست های خفن از شما طراحی می کنن! پس اطلاعات اون جدول مخصوصاً رویدادهای زیستی هر دوره رو کامل یاد بگیرین.

درسی Box

شکل ساختار	روش تشخیص	انواع	ساختار زمین شناسی
	نوعی چین خوردگی که نسبت به افق تنها در یک جهت شیب دارد.	تکشیب	چین خوردگی
	لایه های سنگی طوری خم می شوند که لایه های قدیمی تر در مرکز و لایه های جدیدتر در حاشیه قرار می گیرند.	تاقدیس	
	لایه های سنگی طوری خم می شوند که لایه های جدیدتر در مرکز و لایه های قدیمی تر در حاشیه قرار می گیرند.	ناودیس	

پاسخ خیلی تشریحی ✓ در صورتی که لایه های سنگی طوری خم می شوند که لایه های قدیمی تر در مرکز و لایه های جدیدتر در حاشیه قرار گیرند، تاکدیس تشکیل می شود و چنانچه لایه های جدیدتر در مرکز و لایه های قدیمی تر در حاشیه چین قرار گیرند، ناودیس به وجود می آید.
 اگر لایه قدیمی تر (یعنی ماسه سنگ) شامل فسیل نخستین گیاه به سن سیلورین باشد و لایه جدیدتر (یعنی شیل) شامل فسیل نخستین خزنده به سن کربنیفر باشد، در این حالت از حاشیه به مرکز، لایه ها جوان تر می شوند و نوع چین ناودیس خواهد بود.
 در سایر گزینه ها، این روند (یعنی کاهش سن لایه ها از حاشیه به مرکز = ناودیس، یا افزایش سن لایه ها از حاشیه به مرکز = تاکدیس) مشاهده نمی شود.